

ptint

PRAKTYKA i TEORIA INFORMACJI
NAUKOWEJ i TECHNICZNEJ

PRACTICE and THEORY of SCIENTIFIC
and TECHNICAL INFORMATION

Tom XIX

Nr 3 (75)/2011

ISSN 1230-5529

- ZARZĄDZANIE INFORMACJĄ W NAUCE
- INFORMACJA EUROPEJSKA
- RECENZJE – OMÓWIENIA

KWARTALNIK POLSKIEGO TOWARZYSTWA INFORMACJI NAUKOWEJ

Wydawnictwo dofinansowywane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
Wydawnictwo recenzowane

Redaguje Kolegium.

Redaktor Naczelny – Diana PIETRUCH-REIZES, e-mail: pietruch@us.edu.pl

Sekretarz Redakcji, tel. (32) 2371849 – Renata FRĄCZEK, e-mail: renata.fraczek@polsl.pl

Adres Redakcji: pl. Sejmu Śląskiego 1, 40-032 Katowice, Zakład Bibliografii i Informacji Naukowej

Tłumaczenie i weryfikacja – Biuro Tłumaczeń *niuanS*, ul. Młyńska 1, 44-100 Gliwice, www.niuanS.com.pl

Spis treści

Contents

ZARZĄDZANIE INFORMACJĄ W NAUCE

- Marek NAHOTKO – Globalna Biblioteka Cyfrowa – metafora czy rzeczywistość 3
- Agnieszka BAJOR, Hanna LANGER – Bibliografia specjalna jako element komunikacji naukowej. Rozwój ilościowy działu *Informacja naukowa. Dokumentacja* na łamach „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej” w latach 1937-2007 9
- Marzena ŚWIGOŃ – Indywidualne zarządzanie wiedzą 20
- Anna OSIEWALSKA – Inkontrometria jako metoda pomocnicza bibliometrii 27

INFORMACJA EUROPEJSKA

- Diana PIETRUCH-REIZES – Działalność Unii Europejskiej w zakresie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturalnego oraz jego ochrony (w świetle wybranych dokumentów) 41

RECENZJE – OMÓWIENIA

- Zarządzanie informacją w nauce 48

MANAGEMENT OF INFORMATION IN SCIENCE

- Marek NAHOTKO – Global Digital Library – metaphor or reality? 3
- Agnieszka BAJOR, Hanna LANGER – Special Bibliography as the component of scientific communication. Quantitative development of the section *Scientific Information. Documentation* as presented in the “Polish Bibliographic Bibliography” in the years 1937-2007 9
- Marzena ŚWIGOŃ – Personal Knowledge Management 20
- Anna OSIEWALSKA – Incontrometry as the auxiliary method for bibliometrics 27

EUROPEAN INFORMATION

- Diana PIETRUCH-REIZES – The Activity of the European Union in the scope of digitalization and making available the cultural output in the Internet and its protection (in the light of the selected documents) 41

REVIEWS

- Management of information in science 48

Marek NAHOTKO

Uniwersytet Jagielloński, KRAKÓW

Globalna Biblioteka Cyfrowa – metafora czy rzeczywistość

W artykule przedstawiono koncepcję globalnej biblioteki cyfrowej (GBC) jako miejsca w Internecie, służącego obsłudze komunikacji naukowej, publicznej i niepublicznej. Wskazano na rolę GBC we współczesnych, globalnych przedsięwzięciach nauki, takich jak Informatyczna Infrastruktura Nauki (IIN) i Nauka 2.0. Przedstawiono podstawowe cechy GBC: globalność/lokalność, hybrydowość, samoorganizację i transgraniczność.

***Global Digital Library – metaphor or reality?** The paper presents the concept of a global digital library (GBC) as a place on the Internet, used to realize scholarly communication, public and non-public. The role of GBC in modern, global scientific projects, such as the Cyberinfrastructure (e-Science) and the Science 2.0 were pointed. Essential characteristics of GBC are presented: global/locality, hybrid, self-organization and GBC as a boundary object.*

Nowe zasady organizacji nauki, których najbardziej widocznymi przejawami są, z jednej strony: Informacyjna Infrastruktura Nauki (IIN) oraz z drugiej: Nauka 2.0, wymagają nowego podejścia do tworzenia, gromadzenia, opracowania, rozpowszechniania i archiwizowania danych oraz informacji naukowej oraz ich wykorzystania w procesie badawczym, a więc do sposobów funkcjonowania komunikacji naukowej. Szansą wyjścia z kryzysu komunikacji naukowej, o którym pisałem w swojej książce [21, s. 40], jest rozwój mediów elektronicznych i ich zastosowanie w procesach komunikowania w nauce. Cyfrowa komunikacja naukowa realizowana jest na różnych zasadach ekonomicznych; bardzo intensywnie włączyły się w nią wydawnicze firmy komercyjne. Nadzieje związane są także z rozpowszechnieniem modelu Open Access, w różnych jego odmianach, także tych propagowanych przez wydawnictwa komercyjne. W tym kontekście mówi się o publikacjach elektronicznych i gromadzących je bibliotekach cyfrowych.

Definicja GBC

Termin „biblioteka cyfrowa”, podobnie zresztą jak termin „biblioteka”, można rozumieć rozmaicie¹. Prof. Jacek Wojciechowski definiuje bibliotekę jako instytucję funkcjonującą w komunikacji publicznej [26, s. 17]. Biblioteki pośredniczą w komunikowaniu publicznym, które może, lecz nie musi, posiadać charakter instytucjonalny. Biorą one w nim udział poprzez organizowanie dostępu, pośrednictwo w obiegu i retransmisję komunikatów. Udział ten jest niezbędny dla funkcjonowania komunikacji publicznej, która, traktowana całościowo, polega na transmisji zespolonego dorobku myśli ludzkiej do otwartego społeczeństwa.

W taką definicję biblioteki i jej powinności wpisuje się Internet, jako rodzaj „instytucji”, posiadającej cechy zorganizowanej struktury, wykorzystywanej do

¹ Zob. na przykład definicje przedstawione w [22, s. 37] oraz [14, s. 159].

upubliczniania treści przez nadawcę, adresata lub pośrednika. Internet od początku swego istnienia pomysłany został jako infrastruktura wspierająca naukę. Stał się on jedyną strukturą, zdolną do ogarnięcia wysiłków wszystkich jednostek (instytucji i osób), działających w zakresie naukowej komunikacji – zarówno publicznej, jak i niepublicznej, czyli w obszarze nazwanym przez mnie globalną biblioteką cyfrową (GBC). Jednostki te nazywam serwisami globalnej biblioteki cyfrowej². W takim sensie Internet służy do organizacji dostępu, pośredniczenia w obiegu i retransmisji komunikatów pomiędzy serwisami GBC a odbiorcami tych komunikatów. Serwis GBC jest to więc „miejsce” w Internecie, w którym tworzy się lub archiwizuje zasoby obiektów cyfrowych dla nauki i/lub wykonywane są komunikacyjne usługi GBC – organizacja dostępu, pośredniczenie w obiegu i retransmisja komunikatów³. W tym znaczeniu serwisem GBC jest zarówno portal internetowy, strona Web biblioteki z jej OPAC, serwis wydawcy czasopism naukowych, jak i prywatna strona Web uczonego lub jego blog.

Tak rozumiana GBC, w odróżnieniu od biblioteki tradycyjnej, może być utożsamiana z całym systemem komunikacji naukowej, w tym z jego częściami służącymi komunikacji publicznej, jak i niepublicznej. Globalna biblioteka cyfrowa nie jest bowiem biblioteką naukową w tradycyjnym sensie, ale raczej globalną organizacją, infrastrukturą serwisów sieciowych, w których pracownicy nauki i badacze, odgrywając różne role i postępując zgodnie ze skomplikowanymi wzorcami współdziałania, stosują nowoczesne i zaawansowane technologie do tworzenia i rozpowszechniania informacji w Sieci [13,

² Jak stwierdza Wanda Pindlowa należałoby raczej w tym przypadku mówić bardziej o uniwersalizmie niż globalizmie, a więc o uniwersalnej bibliotece cyfrowej (zob. [24, s. 45]). Uniwersalizm to dążenie do powszechności danego poglądu, do objęcia działalnością wszystkich ludzi czy ogarnięcia pewnej całości. Zastępowanie uniwersalizmu globalizmem jest mylące. Uniwersalizm w ostatnim czasie został usystematyzowany jako metafizyka, czyli teoria i perspektywa syntetyzująca wszystkie nauki, ważne kierunki filozoficzne, kultury narodowe i kontynentalne. Mimo pokusy użycia słowa „uniwersalna” w odniesieniu do biblioteki cyfrowej pozostałem jednak przy słowie „globalna” ze względu na jego znaczne rozpowszechnienie w literaturze.

³ Zauważmy, że w GBC usługi są znacznie bardziej rozproszone, niż w bibliotekach tradycyjnych. Na przykład po umieszczeniu danych bibliograficznych w OPAC bibliotekarz praktycznie nie kontroluje sposobów ich wykorzystania przez dowolne inne serwisy GBC, tworzące własne usługi.

⁴ Dlatego też wytyczenie granicy pomiędzy GBC a IIN wymaga właściwego zdefiniowania pojęcia „informacja”.

s. 24]. Jest składnikiem globalnej informatycznej infrastruktury nauki, rozumianej jako struktura, w której sieci komunikacyjne dostarczają wysokiej jakości usług, służących komunikowaniu się ludzi oraz udostępnianiu informacji naukowej. Właśnie GBC jest tą częścią IIN, która służy zapewnianiu dostępu do informacji naukowej⁴. Rozpowszechniane komunikaty mogą stanowić opis wyników badań, dodatkowo mogą jednak zawierać także materiały źródłowe, surowe dane naukowe lub bieżące wyniki badań. Taka infrastruktura posiada swoją strukturę (architekturę), choć nie może być ona projektowana, tak jak w przypadku wielu innych technologii. Szczególnie istotną cechą architektury globalnej biblioteki cyfrowej jest jej otwartość, pozwalająca wszystkim na wzajemne połączenia i wymianę danych [6, s. 26]. Zasadnicze znaczenie mają tam struktury hiper tekstu, rozumiane jako medium dla formułowania i komunikowania myśli [11, s. 454], chociaż wiele komunikatów formułowanych jest w sposób upodabniający je do drukowanych poprzedników, co zapewne stanowi niezbędny etap na drodze do wykształcenia swoistych sposobów i form komunikowania.

Serwisy i usługi GBC

Niezbędne jest odróżnienie serwisu GBC od realizowanych przez niego usług, gdyż w terminologii stosowanej przeze mnie oba te terminy oznaczają co innego. Ten pierwszy jest „miejscem” w Internecie, w którym znajdują się zasoby obiektów cyfrowych i wykonywane są funkcje globalnej biblioteki cyfrowej, co wiąże się z realizacją usług. Usługi natomiast są rozumiane podobnie jak w zastosowaniach Gridu; według Roberta Kahna i Roberta Wilensky’ego są to dowolne funkcje, które mogą być wykonywane na lub z jednym bądź wieloma obiektami cyfrowymi znajdującymi się w serwisie GBC [17]. Zarówno więc umieszczanie, udostępnianie obiektu cyfrowego w serwisie GBC (na przykład w repozytorium), jak i tworzenie i wysyłanie zapytań oraz wyszukiwanie, są przykładami usług oferowanych przez ten serwis (serwisy). Realizacja usług w serwisie GBC zazwyczaj tworzy wartość dodaną do obiektu cyfrowego. Serwisy GBC przejmują wiele funkcji (a więc i usług) od tradycyjnych bibliotek, muzeów, archiwów i wydawnictw, często łącząc funkcje wielu tradycyjnych instytucji w jednym serwisie; z tego punktu widzenia serwisy, takie jak na przykład wyszukiwarki Web mogą być traktowane jako nowe wcielenie bibliografii [15]. Możliwa jest jednak także sytuacja odwrotna, gdy dzięki specy-

ficznym cechom środowiska cyfrowego sieci rozległych, funkcje zawsze wykonywane łącznie w bibliotece tradycyjnej dzielone są na usługi wielu serwisów GBC.

Cechy GBC

GBC, jako złożona infrastruktura, jest wynikiem specyficznych procesów historycznych, współzależności, innowacji i łączenia w całość mniejszych części na zasadzie kolażu. Nie należy myśleć o niej jako o maszynie czy systemie, który można zbudować czy zaprojektować. Takie myślenie umniejsza znaczenie rozlicznych kwestii natury społecznej, organizacyjnej, prawnej, kulturowej i innych nietechnicznych, które muszą być rozwiązywane w sposób rozproszony, ale spójny. Paul Edwards przestrzega przed próbami ścisłej kontroli struktur (architektury), powstających dzięki możliwościom technologicznym: stwierdza, że nawet, jeżeli takie pomysły wydają się interesująco, to takie struktury po prostu nie działają [12, s. 6].

W globalnej bibliotece cyfrowej obiekty tworzone i zarządzane (publikowane, archiwizowane) są lokalnie (choć często w wyniku współpracy w skali ponadlokalnej, czasem wręcz globalnej), natomiast udostępnia się je globalnie, bez ograniczeń czasoprzestrzennych, chociaż z ograniczeniami ekonomiczno-prawnymi: część zasobów jest udostępniana odpłatnie. Takie zderzenie zasobów tworzonych lokalnie (a udostępnianych globalnie) oraz masowych zasobów zewnętrznych, funkcjonujących w globalnej sieci, nie musi być destruktywne, a w nauce, która z natury ma charakter globalny, powinno być wręcz niezbędne. Zgodnie z opiniami przedstawionymi przez Jacka Wojciechowskiego, treści globalne oraz lokalne nie muszą się nawzajem eliminować, bo mogą podlegać wspólnej asymilacji [27, s. 231-232]. Miejscowy kontekst oraz lokalna świadomość stanowią wówczas układ odniesienia, według którego przyswajane są treści zewnętrzne. Następuje konwergencja treści, poprzez dodanie do treści lokalnych przetworzonych składników zewnętrznych. Oba obszary komunikacji: lokalny i globalny, koegzystują ze sobą bez stwarzania wzajemnej konkurencji. Technologie sieciowe pozwalają na masowe dostosowywanie się do indywidualnych potrzeb [3, s. 82]. Zjawisko to nazywane jest globalizacją (ang. global+local) lub fragtegracją [2, s. 173] (z ang. fragmentation + integration).

W GBC istnieją wyłącznie obiekty cyfrowe, jednak znajdują się w niej także opisy (metadane) dokumentów tradycyjnych, dzięki czemu może ona pełnić rolę biblio-

teki hybrydowej, udostępniającej obiekty cyfrowe bezpośrednio (najlepiej bezpłatnie, ale także komercyjnie) oraz dokumenty tradycyjne za pośrednictwem metadanych (znajdujących się w OPAC i innych bazach danych). Dzięki temu możliwe jest stosowanie GBC do identyfikacji i lokalizacji obiektów fizycznych (w tym ludzi), przechowywanych w bibliotekach naukowych, archiwach, muzeach, serwisach wydawców, należących do władz różnego szczebla, funkcjonujących w przedsiębiorstwach i wszelkich innych miejscach, w których znajdują się zasoby ważne dla nauki. Dodatkowo niemal każdy rodzaj dokumentu tradycyjnego może być i jest digitalizowany, a współcześnie praktycznie wszystkie dokumenty analogowe powstają z pierwotnych wersji cyfrowych, co oznacza, że zarówno digitalizacja, jak i cyfryzacja⁵ stają się powszechne.

Bibliotekarze bibliotekę cyfrową zazwyczaj wyobrażają sobie w sposób zinstytucjonalizowany, jako lokalny zasób cyfrowych, często zdigitalizowanych dokumentów, do którego dołączone są metadane i narzędzia wyszukiwawcze⁶. Nawet, gdy mówią o globalnej bibliotece cyfrowej, zazwyczaj mają na myśli wiele instytucji powiązanych umowami, czy inaczej sfederowanych w sposób formalny, z centralną instytucją koordynującą [18]. Tego typu zasób można określić mianem biblioteki cyfrowej w węższym znaczeniu i zaliczyć raczej do obszaru elektronicznego publikowania, wraz z czasopismami elektronicznymi, repozytoriami⁷ i innymi sposobami upowszechniania dokumentów w Internecie. Stanowią one rozproszone serwisy w sumie składające się na globalną bibliotekę cyfrową. W takim sensie mówi się np. o istnieniu wielu bibliotek cyfrowych, podczas gdy właściwe jest traktowanie wszystkich, zróżnicowanych zasobów jako jednej,

⁵ Cyfryzacją nazywam zastosowanie technologii cyfrowych w komunikacji naukowej do tworzenia materiałów cyfrowych jako formy pierwotnej (oryginalnej, *digital, born digital*), termin digitalizacja (*digitized*) rezerwując na określenie działań służących zamianie formy tradycyjnej (analogowej) na cyfrową, np. w procesie skanowania.

⁶ Tak o bibliotece cyfrowej pisze np. William Arms [1].

⁷ Zauważmy, że nasze biblioteki cyfrowe, takie jak PBI czy używające oprogramowania dLibra różnią się od typowych repozytoriów jedynie rodzajem publikowanych materiałów (w bibliotekach cyfrowych dominują dane przetworzone, które można określić jako publikacje, w repozytoriach większą część zasobów stanowią nieprzetworzone dane prymerne) oraz osobą umieszczającego tekst w repozytorium: zamiast autora (twórcy), jak to najczęściej (ale nie zawsze) dzieje się w repozytorium, teksty w bibliotekach cyfrowych umieszczają bibliotekarze, którzy są wydawcami ich wersji cyfrowych.

światowej „biblioteki” – globalnej biblioteki cyfrowej we właściwym znaczeniu. Taka biblioteka nazywana bywa również biblioteką wirtualną, zapewne dla znaczenia jej „niematerialnego” charakteru, co nie do końca jest prawdziwe. Globalna biblioteka cyfrowa składa się więc z wielu rodzajów publikacji elektronicznych oraz serwisów udostępniających je w bardzo różny sposób z punktu widzenia organizacji dostępu – od całkowicie nieformalnych, „prywatnych” stron internetowych i blogów uczonych, aż po bardziej zinstytucjonalizowane i sformalizowane formy organizacji, takie jak repozytoria instytucjonalne (realizujące często politykę władz instytucji właścicielskich) czy biblioteki cyfrowe (dla których tworzy się plany digitalizacji podobne do polityki gromadzenia zbiorów wcześniej istniejącej w tradycyjnych księżnicach).

Globalna biblioteka cyfrowa, podobnie jak globalny rynek, nie jest tworem zinstytucjonalizowanym, organizowanym w struktury przez jakikolwiek pojedynczy „ośrodek władzy”, chociaż w jej skład wchodzi także instytucje (czy raczej ich internetowe serwisy), takie jak biblioteki naukowe, muzea, archiwa, wydawnictwa, uczelnie i inne instytucje nauki. Jest ona raczej organizowana przez inicjatywy oddolne specjalistów z określonej dziedziny, grupy osób zdefiniowane na przykład przez wspólne zainteresowania lub posługiwanie się tym samym językiem (np. językiem danej dyscypliny). Tworzą one mechanizmy organizacyjne, realizujące ich potrzeby. Z milionów podejmowanych przez nich niezależnych, choć powiązanych ze sobą decyzji, tworzony jest nadzwyczaj jednolity układ. Jego elementy mogą, pomimo braku tradycyjnie pojmowanej „instytucjonalności”, być uważane za nowy rodzaj instytucji, typowy dla funkcjonowania Sieci; Kazimierz Krzysztofek nazywa je *webnative* [19, s. 14]. Są one w coraz większej części produktami technologii kooperacji, samoorganizującymi się sieciami technologicznymi, niepodlegającymi sterowaniu [5, s. 18], takimi jak wspólnoty *computingu* Gridowego czy kolektywy wiedzy.

Globalną biblioteką cyfrową rządzą procesy typowe dla systemów chaotycznych. Takie procesy, często występujące w samoorganizujących się systemach, oparte są na naturalnych zasadach i prawdopodobieństwie przypadków. Systemy te powstają w wyniku wzajemnie dostosowujących się procesów, związanych z wielokrotnymi interakcjami pomiędzy obiektami i tworzonymi w ten sposób relacjami. Spontanicznie samoorganizujące się systemy, których złożoność powstaje z prostoty, a wyższy porządek z chaosu, uzys-

kują nadzwyczajne wyniki [10, s. 82]. W tym sensie GBC jest podobna do złożonych sieci społecznych, które nie posiadają zaprojektowanej architektury, lecz samoorganizują się na podstawie lokalnych interakcji wielkiej liczby członków i ich grup.

Taki obraz globalnej biblioteki cyfrowej odpowiada koncepcji tzw. „obiektów transgranicznych” (ang. *boundary objects*), czyli takich, które zamiast umacniać odrębność i odmienności pomiędzy grupami społecznymi i społecznościami (na przykład pomiędzy grupami uczonych), pozwalają na porozumiewanie się poszczególnych grup ponad ich granicami i tymi odmiennosciami. Są one definiowane jako obiekty, które jednocześnie przynależą do kilku grup (społeczności) oraz realizują potrzeby informacyjne każdej z nich [8, s. 30]. Mogą one być łatwo dostosowywane (kastomizowane) do potrzeb dowolnej grupy, co oznacza, że wykazują się znaczną elastycznością. Jednocześnie zapewniają one jednolitość działań w obrębie wielu zastosowań. Jest to możliwe dzięki słabemu ustrukturyzowaniu obiektów transgranicznych na poziomie ogólnym, z zachowaniem możliwości uzupełnienia i uszczegółowienia struktury na poziomie poszczególnych usług. Takie obiekty ułatwiają komunikację, jednak bez zacierania różnic pomiędzy grupami; te bywają nawet uwypuklane, stając się ich atutem. Globalna biblioteka cyfrowa jest znakomitym przykładem obiektu transgranicznego, gdyż jej zawartość może być wykorzystywana przez wiele społeczności. Dane gromadzone w ramach jednego serwisu GBC z myślą o potrzebach określonej grupy badaczy mogą być wykorzystywane przez inne grupy, których członkowie często prowadzą badania w innej dziedzinie. Każda z tych grup interpretuje dane w swoisty sposób, pomimo tego, że pobiera je ze wspólnego zasobu. Efektem znoszenia przeszkód komunikacyjnych jest powstawanie nowych kultur, w których pojawiają się nowatorskie sposoby postępowania, ułatwiające przełamywanie barier i przekraczanie granic. W takim sensie GBC jest nie tylko zasobem informacyjnym, ale głównie miejscem, w którym stale tworzona jest nowa wiedza [7, s. 646].

Bibliotekarze w GBC

Pomimo braku tradycyjnych struktur organizacyjnych, a więc i możliwości zatrudniania specjalistów, bibliotekarze i pracownicy informacji także znajdują swoje miejsce w globalnej bibliotece cyfrowej, w poszczególnych jej serwisach. Mają swój udział w two-

rzeniu analiz i katalogowaniu, zarówno rzeczowym, jak i formalnym, co oznacza tworzenie metadanych, które wykorzystywane są w serwisach wyszukiwawczych, w tym do indeksowania przez wyszukiwarki internetowe. Dotyczy to metadanych o dokumentach elektronicznych publikowanych w Web, w różnego rodzaju serwisach GBC, na przykład w repozytoriach i bibliotekach cyfrowych (ich tworzenie jest kolejnym zadaniem bibliotekarzy), a także metadanych przechowywanych w bibliotecznych OPAC, a dotyczących dokumentów tradycyjnych. Wynika z tego, że stawiana czasem teza o zagrożeniu, jakie narzędzia typu wyszukiwarek stwarzają dla przyszłości bibliotek, a więc i dla bibliotek cyfrowych, jest błędna. Przeciwnie – zarówno zasoby i serwisy globalnej biblioteki cyfrowej tworzone przez bibliotekarzy, jak i serwisy udostępniające narzędzia indeksujące powinny osiągać korzyści ze swego współistnienia i współpracy. Współistnienie to powinno dać interesujące efekty; jednym z nich może być całkowita zmiana sposobu pracy bibliotekarza (specjalisty od informacji naukowej), gdyż w środowisku cyfrowym najrozsądniej jest, aby wykonywali oni swoje obowiązki w sposób rozproszony, bez sztywnych ram organizacyjnych, ale w ścisłym związku z grupą, na rzecz której realizują czynności⁸, w tym także w formie telepracy⁹.

Bibliotekarze muszą „w mieszać się” w skład zespołów badawczych i dydaktycznych, stając się ich integralną częścią [20, s. 194]. Nowa rola bibliotekarza cyfrowego będzie wiązać się z bezpośrednim uczestnictwem w procesie badawczym i dydaktycznym. Nastąpi pewnego rodzaju dyfuzja funkcji biblioteki cyfrowej i jednostki badawczej/dydaktycznej. Bibliotekarz nazywany może być wówczas badaczem i dydaktykiem nie tylko z powodu odpowiedniego zapisu w Ustawie, ale z racji faktycznie realizowanych zadań. Podobne funkcje i zadania wcześniej były przypisywane bibliotekarzom dziedzinowym, funkcjonującym w zcentralizowanej bibliotece tradycyjnej. Bibliotekarz cyfrowy staje się członkiem wirtualnego kolaboratorium, zespołu badawczego funkcjonującego w cyberprzestrzeni, z zadaniem obsługi informacyjnej tego zespołu: zarówno dostarczania informacji niezbędnej

⁸ W ten sposób GBC staje się częścią kolaboratorium, nowej struktury organizacyjnej dla działalności naukowej, realizowanej za pośrednictwem sieci komputerowej.

⁹ Telepraca niestety nie musi oznaczać mniejszego wymiaru pracy – wręcz przeciwnie, jak pisze Marian Niezgodna, wraz z rozwojem telepracy kategoria czasu wolnego staje się jeszcze bardziej iluzoryczna, zob. [23, s. 113].

do właściwej pracy zespołu, jak i przekazywania informacji o jego pracach i osiągnięciach; te zmiany już się rozpoczęły w przez zaistnienie tzw. bibliotekarzy uczestniczących (ang. *embedded librarians*) [25]. Tak, jak wynalazek Gutenberga uwolnił skrybów klasztornych od pracowitego przepisywania tekstów, podobnie biblioteki cyfrowe pozwalają bibliotekarzom skoncentrować pełną uwagę na cyfrowym publikowaniu, wyszukiwaniu informacji, jej udostępnianiu i w ogóle na pracy z użytkownikiem.

Zakończenie

Z opisu poszczególnych elementów GBC wynika, że jest ona środowiskiem informacyjnym, którego nie można w pełni opisać przez analogię do bibliotek tradycyjnych, czy nawet odrębnych serwisów GBC, wzorowanych na bibliotekach tradycyjnych, takich jak lokalne biblioteki cyfrowe. Internet nie jest biblioteką; nie można takiej metafory traktować dosłownie [9, s. 163]. Być może biblioteka naukowa, taka jak opisywana w publikacjach i podręcznikach bibliotekarskich przełomu wieków XIX i XX już nie istnieje – cyfryzacja i digitalizacja zmieniły ją na zawsze. Podobnie nie istnieją już dawni bibliotekarze, wydawcy, a przede wszystkim zmienili się potrzeby użytkowników – oczekują oni innych efektów procesów komunikacji. Uczni chcą i muszą stosować wszelkie, dostępne sposoby komunikacji naukowej, a GBC daje szansę na ich integrację w jedno, przyjazne środowisko. Zachodzące zmiany przypominają tzw. ruchy komputeryzacyjne, opisywane przez Roberta Klinga i Suzanne Iacono, prowadzące do powstawania nowego porządku społecznego [16, s. 103]. Pozostaje przystosować się do nowych warunków funkcjonowania nauki, stwarzanych przez globalne środowisko informacyjne Internetu, w którym powstaje nowy, zrównoważony układ interesów, charakterystyczny dla współczesnego i przyszłego sieciowego społeczeństwa informacyjnego, ewoluującego w społeczeństwo wiedzy [28, s. 75].

Literatura cytowana

- [1] Arms W.: *Digital libraries*. Cambridge 2000.
- [2] Bard A., Söderqvist J.: *Netokracja: nowa elita władzy i życie po kapitalizmie*. Warszawa 2006.
- [3] Barney D.: *Społeczeństwo sieci*. Warszawa 2008.
- [4] Björneborn L.: *Small-world link structures across an academic Web space: a library and information science approach*. Copenhagen 2004.

- [5] Bojar B.: *Języki informacyjno-wyszukiwawcze wczoraj, dziś... czy jutro?* „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2009 nr 1 s. 3-24.
- [6] Borgman Ch.: *From Gutenberg to the global information infrastructure: access to information in the networked world*. Cambridge 2003.
- [7] Borgman Ch. [i in.]: *Comparing faculty information seeking in teaching and research: implications for the design of digital libraries*. „Journal of ASIST” 2005 vol. 56 nr 6 s. 636-657.
- [8] Bowker G., Star S.: *Sorting things out: classification and its consequences*. Cambridge 2000.
- [9] Brabazon T.: *The Google Effect: googling, blogging, wikis and the flattering of expertise*. „Libri” vol. 56 nr 3 s. 157-167.
- [10] Castells M.: *Spółeczeństwo sieci*. Warszawa 2008.
- [11] Conkling J.: *Hypertext: an introductory survey*. W: *Computer – supported cooperative work: a book of readings*. Red. I. Greif. San Mateo 1988, s. 423-476.
- [12] Edwards P. [i in.]: *Understanding infrastructure: dynamics, tensions and design. Report of a workshop: history & theory of infrastructure: lessons for new scientific cyberinfrastructure*. Ann Arbor 28.09-1.10. Ann Arbor 2007.
- [13] Fuhr, Norbert [i in.]: *Evaluation of digital libraries*. „International Journal on Digital Libraries” 2007 vol. 8 nr 1 s. 21-38.
- [14] Grygowski D.: *Dokumenty nieksiążkowe w bibliotece*. Warszawa 2001.
- [15] Haider J., Sundin O.: *Beyond the legacy of the enlightenment? Online encyclopaedias as digital heterotopias*. „First Monday” vol. 15 nr 1. [online]. [Dostęp 22 grudnia 2010]. Tryb dostępu: <http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/rt/>
- [16] Iacono S., Kling R.: *Computerization movements: the rise of the Internet and distant forms of work*. W: *Information technology and organizational transformation: history, rhetoric, and practice*. Red. J. Yates, J. Van Maanen. Thousand Oaks 2001, s. 93-136.
- [17] Kahn R., Wilinsky R.: *A framework for distributed digital object services*. [online]. [Dostęp 22 grudnia 2010]. Tryb dostępu: <http://dx.doi.org/cnri.dlib/tn95-01>.
- [18] King K.: *Creating a sustainable scholarly communications system* [online]. [Dostęp 5 stycznia 2011]. Tryb dostępu: http://ecommons.library.cornell.edu/bitstream/1813/179/2/King_27May04.pdf
- [19] Krzysztofek K.: *Magiczny trójkąt: między techniką, logiką i kulturą*. W: P. Gawrysiak: *Cyfrowa rewolucja: rozwój cywilizacji informacyjnej*. Warszawa 2008, s. 7-16.
- [20] Marlino M., Sumer T.: *From the library to the laboratory: a new future for science librarian*. W: *The tower and the cloud: higher education in the age of cloud computing*. Red. R. Katz. Washington 2008, s. 190-196.
- [21] Nahotko M.: *Komunikacja naukowa w środowisku cyfrowym*. Warszawa 2010.
- [22] Nahotko M.: *Metadane: sposób na uporządkowanie Internetu*. Kraków 2004.
- [23] Niezgoda M.: *E-styl życia w społeczeństwie informacyjnym*. W: *Spółeczeństwo informacyjne: aspekty funkcjonalne i dysfunkcjonalne*. Red. L. Haber, M. Niezgoda. Kraków 2006, s. 105-115.
- [24] Pindłowa W.: *O zjawisku globalizacji coraz bardziej widocznym w pracy bibliotek*. W: *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*. Red. H. Ganińska. Poznań 2005, s. 44-51.
- [25] Siess J.: *Bibliotekarstwo uczestniczące – co to takiego i czy nas bezpośrednio dotyczy?* „Biuletyn EBIB” Nr 9(109) [online]. [Dostęp: 22 grudnia 2010]. Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/2009/109/a.php?siess>
- [26] Wojciechowski J.: *Biblioteka w komunikacji publicznej*. Warszawa 2010.
- [27] Wojciechowski J.: *Biblioteka w integracji środowiskowej*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 R. 76 z. 2 s. 226-239.
- [28] Zacher L.: *Spółeczeństwo postinformacyjne w kontekście ewolucji społeczeństw i wizji przyszłości*. W: *Spółeczeństwo informacyjne: aspekty funkcjonalne i dysfunkcjonalne*. Red. L. Zacher, M. Niezgoda. Kraków 2006, s. 71-81.

Dr Marek NAHOTKO – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. Uniwersytet Jagielloński. Adres: 30-348 Kraków, ul. Prof. Stanisława Łojasiewicza 4; tel. (12) 664-58-19, e-mail: nahotko@inib.uj.edu.pl

Agnieszka BAJOR, Hanna LANGER

Uniwersytet Śląski, KATOWICE

Bibliografia specjalna jako element komunikacji naukowej. Rozwój ilościowy działu *Informacja naukowa. Dokumentacja* na łamach „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej” w latach 1937-2007

*Przedmiotem opracowania są funkcje komunikacyjne bibliografii specjalnych na przykładzie bieżącej bibliografii bibliologicznej – „Bibliografii Bibliografii i Nauki o Książce” (dalej BBiNoK) i kontynuacji – „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej” (dalej PBB)¹. Zwrócono uwagę na jeden z działów tego spisu – *Informacja naukowa. Dokumentacja*, wskazując przede wszystkim na zmiany ilościowe jakie zaistniały w piśmiennictwie poświęconym dyscyplinie w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat (1937-2007). Ukazująca się w postaci rocznika bibliografia bibliologiczna, tak jak i inne wydawnictwa periodyczne, przynosi w sposób cykliczny informacje ze świata nauki. Dzięki temu bibliografie dziedzinowe sprzyjają dynamicznie rozwijającej się działalności badawczej, usprawniają planowe wykorzystanie różnorodnych źródeł wiedzy, są elementem komunikacji między pracownikami nauki, którzy obecnie swobodnie wymieniają informacje podczas telekonferencji czy też korzystają z tych samych elektronicznych baz danych. Specjaliści poszukujący informacji nadal traktują literaturę naukową jako źródło „odświeżenia wiedzy” [12, s. 43].*

Special Bibliography as the component of scientific communication. Quantitative development of the section Scientific Information. Documentation as presented in the “Polish Bibliographic Bibliography” in the years 1937-2007. The bibliographies, including the special bibliographies, constitute one of the components of scientific communication. They belong to the most important sources of information, not only satisfying the scientific requirements of the scientists’ circles, yet permitting to conduct efficient and planned scientific studies and maintain essential communication among the scientific workers. The quantitative analysis was thus conducted of Polish writings in the field of the scientific information, published in the “Bibliography of Bibliography and the Book Studies” (1937-1968) and “Polish Bibliographic Bibliography” (1969-2007). Literature quantitative development was presented for the selected years and the ongoing changes of the structure of sections at that time. Contents characteristics of the materials dated 2007 was also conducted. The writings were studied in ten years sections of time, using analysis of the streams of information recorded in the field bibliographies.

¹ Por. np. badania światowego piśmiennictwa z zakresu informacji naukowej (na podstawie przeglądu dokumentacyjnego „Referativnyj Žurnal – Informatika” oraz przeglądów: „Library and Information Science Abstracts”, „Information Science Abstracts”, „Bulletin Signalétique de l’Information”). B. Stefaniak: *Studium bibliometryczne piśmiennictwa z zakresu informacji naukowej (1977-1984)*. Warszawa 1987.

Bibliografia jako narzędzie komunikacji naukowej

Pismo, a potem druk, zapoczątkowały nową epokę w dziejach porozumiewania się międzyludzkiego. Bezpośrednie kontakty uczonych zostały uzupełnione korespondencją, a od XVII wieku czasopismami.

Możliwość wielokrotnego powielania tego samego tekstu, w znacznie mniejszym formacie niż książka rękopiśmienna, spowodowała, że „Publikacje naukowe tworzone zgodnie z rozwiązaniami właściwymi dla całego uniwersum książki dostosowywane były do potrzeb i realiów komunikacji naukowej danego czasu, nabierały odrębnych, swoistych cech” [13, s. 165].

Książka, prasa, radio, czyli tzw. „małe” środki przekazu, a dziś także nowsze media, jak Internet (czyli „wielki” nośnik informacji [2, s. 12]), są bardzo ważnymi elementami komunikacji naukowej, będącej częścią komunikacji społecznej. Jak stwierdziła Grażyna Straus, „Do literatury sięga się zazwyczaj zarówno przy poszukiwaniu i wymianie informacji, jak i przy jej wykorzystaniu, chociaż publikacje odgrywają różną rolę w zależności od celu poszukiwania, typu potrzebnej informacji oraz sposobu jej spożytkowania” [12, s. 43]. Zdaniem Juliana Gałczyńskiego „Nauka tworzy nową informację, lecz równocześnie wspiera się na informacji wytworzonej przez poprzednie pokolenie i do swego rozwoju musi być «zasilana informacyjnie»” [3, s. 47].

Ewolucja narzędzi komunikacji wywołała konieczność kontroli narastającej produkcji naukowej i stąd powstanie bibliografii – księgarskich, narodowych i najbardziej oczekiwanych przez środowiska naukowe – specjalnych, a właściwie dziedzinowych [4, s. 47].

Spisy bibliograficzne w XV, a zwłaszcza w XVI wieku, przyczyniły się do rozwoju nauki, techniki i działalności praktycznej. Powstały wówczas wykazy piśmiennictwa naukowego, najczęściej na marginesie właściwej pracy naukowej, np.: Johannes Trithemius *Liber de scriptoribus ecclesiasticis* (Bazylea 1494); Sisto da Siena *Bibliotheca sancta criticis ac theologicis animadversionibus nec non duplici adjecto sacrorum scriptorum Elencho...* (Wenecja 1566); Angelo Rocca *Bibliothecae Theologicae et Scripturalis Epitome sive index ordine alphabetico digestus ad promptus inveniendae et facilius intelligenda quae in scripturarum Sacram...* (Rzym 1590); Paschalis Gallusa *Bibliotheca medica sive Catalogus illorum, qui ex professo Artem Medicam in hunc usque annum scriptis illustrant* (Bazylea 1590); Israela Spacha *Nomenclator scriptorum medicorum* (Frankfurt 1591) oraz J. A. Van

der Lindena *De scriptis medicis libri duo* (Amsterdam 1637); Giovanniego Nevizzano *Inventarium librorum in utroque jure hactenus impressorum* (Lyon 1522) i Giordano Ziletti *Index librorum omnium nomina complectens, in utroque jure tam pontificio quam caesareo* (Wenecja 1559).

W drugiej połowie XVII wieku oraz w wieku XVIII bibliografie specjalne tworzone były w kręgach ówczesnych erudyków, np. Gabriela Naudé *Bibliographia politica* (Wenecja 1633); Johanna Alberta Fabriciusa *Bibliotheca Latine, sive notitia autorum latinorum, quorumcunque scripta ad nos pervenerunt* (Hamburg 1697), *Bibliotheca Graeca, sive notitia scriptorum graecorum, quorumcunque monumenta integra, aut fragmenta edita exstant* (Hamburg 1705-1711, t. 1-3) i *Bibliotheca Latina mediae et infimae aetatis* (Hamburg 1734-1746, t. 1-6); Pawła Boldanusa *Bibliotheca sive Elenchus scriptorum historicorum et geographicorum selectissimorum qui Historias vel universales totius orbis, vel particulares certae cujusdam Provinciae... scripserunt... Cum indice gemino, Rerum uno, Auctorum altero... Concinnatus studio et opera...* (Lipsk 1620); Burcharda G. Struve’a *Selecta Bibliotheca historica, secundum monarchias, reyna, secula et materials distincta index auctorum et rerum* (Jena 1705); Jacquesa Le Longa *Bibliothèque historique de la France* (Paryż 1719); Pierre’a Borela *Bibliotheca chimica, seu catalogus librorum philosophicorum hermeticorum* (Paryż 1654) i Jeana Jacquesa Mangeti’ego – *Bibliotheca chemica curiosa, seu rerum ad alchemiam pertinentium* (Genewa 1702, t. 1-2).

Prężny postęp nauki w XVII i XVIII wieku spowodował, że bibliografie zaczęto publikować w czasopismach. Powołano nawet specjalne czasopisma o charakterze bibliograficznym, będące przeglądem nowości wydawniczych z zakresu nauki, jak np. „Journal des Sçavans”, drukowane w Paryżu od 1665 roku i „Philosophical Transactions” ogłaszane w Londynie od tego samego roku. W Rzymie od 1666 roku ukazywało się „Giornale de Letterati”; w latach 1682-1731 wychodziły w Niemczech „Acta Eruditorum” – od 1732 roku pod nowym tytułem „Nova Acta Eruditorum”; a w Holandii – „Mercure savant” od 1684 roku. W Polsce bieżące bibliografie specjalne ogłaszano na łamach prasy fachowej, jak: „Sylwan” (bibliografia łowiectwa i leśnictwa, od 1820 roku), „Dziennik Podróży” (bibliografia geografii i turystyki, 1827), „Kolumb” (kontynuacja bibliografii geografii i turystyki, 1828-1829), „Pamiętnik Lekarski” (od 1828 roku) i „Themis Polska” (bibliografia prawa, od 1828 roku) [9, s. 11-40].

W wieku XIX bibliografie specjalne stały się odrębnym, niezwykle ważnym narzędziem komunikacji. Tego rodzaju spisy tworzone świadomie, z pobudek naukowych, już nie jako produkt uboczny działalności badawczej, ale jako instrument służący do powiadamiania środowiska naukowego o istniejącym piśmiennictwie, często odpowiednio wyselekcjonowanym. Jak stwierdził Jerzy Mikułowski Pomorski, dzięki komunikacji może zostać utworzona wspólnota ludzi poszukujących podobnych treści w komunikatach [5, s. 113-126].

Odbiorców komunikacji naukowej Jerzy Ratajewski proponuje nazwać „publicznością naukową”, która odczytuje dzieła jako „znaki zachowań komunikacyjnych uczestników procesu komunikacji naukowej” [7, s. 98]. Tymi uczestnikami są przede wszystkim specjaliści danej dziedziny wiedzy. Komunikaty przekazywane przez bibliografie bibliologiczne odbierają bar-

w zakresie wiadomości na temat rozwoju bibliologii i jej dziedzin pokrewnych.

Struktura działu „Informacja naukowa. Dokumentacja”

Bibliografie specjalne, takie jak dziedzin i zagadnień, przynoszą użytkownikom tych spisów wyselekcjonowany przez specjalistów-bibliografów materiał, mogący służyć do badań naukowych. Warto zatem bliżej przyjrzeć się ilościowym zmianom i zawartości (zakresowi) jednego z działów tematycznych BBiNoK oraz PBB w latach 1937-2007 i ukazać dynamikę przeobrażeń zachodzących w informacji naukowej jako dziedzinie wiedzy i działalności praktycznej. Ponieważ liczba publikacji naukowych podwaja się średnio co 10-15 lat [10, s. 15], do badania wybrano tomy bibliografii obejmujące materiał za lata 1937-1944,

Tabela 1. Liczba opisów w poszczególnych tomach BBiNoK i PBB w latach 1937/1944-2007

	1937-1944	1947	1957	1967	1977	1987	1997	2007
Ostatni numer pozycji w bibliografii	1928	1861	2683	3487	1861	1766	3055	5249
Liczba bibliografii ²	290	370	1082	2016	-	-	-	
Liczba odsyłaczy	33	75	39	86	95	99	532	959
Liczba opuszczonych kolejnych numerów	-	-	14	17	8	8	-	6
Liczba dodatkowych opisów oznaczonych literowo	1	1	15	31	22	14	-	7
Ostateczna liczba analizowanych opisów	1672	1567	1641	1571	1970	1871	3587	6209
Suma:	20 088							

dzo różnorodne środowiska związane z książką. Bibliografie te znajdują czytelników wśród bibliologów, bibliotekoznawców, bibliotekarzy, pracowników informacji naukowej, historyków książki, drukarstwa, edytorstwa i papiernictwa, bibliofilów, księgarzy, wydawców, historyków, archiwistów, regionalistów, publicystów i pisarzy. Bibliografie bibliologiczne mogą także pełnić rolę popularyzatorską wśród niespecjalistów, którym jednak sprawa książek i czytelnictwa nie jest obca i obojętna.

Można więc powiedzieć, że dzięki bibliografii bibliologicznej tworzy się pewna zbiorowość użytkowników jej treści, a więc grupa społeczna – pracowników książki i bibliotek, znawców problematyki, różnych aspektów funkcjonowania druku i zasobów elektronicznych w społeczeństwie. Bibliografie bibliologiczne zaspokajają zatem podstawowe potrzeby informacyjne

1947, 1957, 1967, 1977, 1987, 1997 i najnowszy – za 2007 rok.

W tym czasie na łamach BBiNoK oraz PBB zamieszczono 20 088 opisów (wraz z odsyłaczami) (Tabela 1).

² BBiNoK była bibliografią łączącą w jednym ciągu zrębu głównego opisy publikacji z zakresu nauki o książce, jak i opisy bibliografii ogólnych, dziedzinowych, terytorialnych, osobowych i czasopism; należało więc wyłączyć z analizy spisy bibliograficzne.

³ Najważniejszą zmianą w układzie BBiNoK było powstanie w tomie za 1966 rok nowego działu, jakim była *Dokumentacja. Informacja naukowa*, którego powołanie wynikało ze zwiększającej się liczby publikacji na ten temat oraz rosnącego zainteresowania dyscypliną. Schemat składający się z siedmiu działów głównych posiada także BBiNoK za lata 1964-1965 zredagowana przez Marię Barbarę Bieńkową i Barbarę Eychlerową (Warszawa 1977), która powstała osiem lat po opublikowaniu rocznika za rok 1966 i przyjęła już nowy, obowiązujący schemat.

Tabela 2. Liczba opisów bibliograficznych w poszczególnych działach BBiNoK i PBB w latach 1937/1944-2007

	1937-1944	1947 ⁴	1957	1967	1977	1987	1997	2007	Suma	%
Bibliologia	44	46	89	33	70	51	108	193	634	3,2
Informacja naukowa. Dokumentacja	12 ⁵	–	62	188	211	140	121	898	1558	7,7
Bibliografia	23	5	44	42	37	28	54	103	336	1,7
Struktura i dzieje książki	301	219	299	278	496	509	869	1460	4431	22,1
Wytwarzanie książki	312	406	574	398	437	468	793	1302	4690	23,3
Bibliotekarstwo	708	495	503	499	563	523	1422	1917	6630	33
Użytkowanie książki	284	393	132	133	156	152	220	336	1806	9

W strukturze BBiNoK oraz PBB wydzielono sześć, a następnie siedem działów głównych, odzwierciedlających najważniejsze dyscypliny składające się na obraz współczesnej bibliologii³. Są to następujące człony: *Bibliologia* (wcześniej: *Nauka o książce (Dzieła ogólne – Teoria – Organizacja – Czasopisma)*); *Bibliologia. Dokumentacja*; *Nauka o książce*), *Informacja naukowa. Dokumentacja*, *Bibliografia*, *Struktura i dzieje książki*, *Wytwarzanie książki*, *Bibliotekarstwo* oraz *Użytkowanie książki*.

Liczba opisów w poszczególnych działach jest nierównomierna (Tabela 2). Najwięcej publikacji zamieszczono w dziale *Bibliotekarstwo* – 6630, co stanowi 1/3 ogółu tekstów. Na kolejnych miejscach uplasowały się działy z bardzo podobnym udziałem procentowym – *Wytwarzanie książki* (23,3%) oraz *Struktura i dzieje książki* (22,1%). Na czwartym miejscu znajduje się problematyka *Użytkowania książki* (9%), a za nią *Informacji naukowej. Dokumentacji* z 7,7%, wyprzedzając jedynie *Bibliologię* (3,2%) i *Bibliografię* (1,7%).

Do analizy wybrano dział drugi bibliografii – *Informacja naukowa. Dokumentacja* (wcześniej *Dokumentacja. Informacja naukowa*), podzielony na 11 poddziałów (zmieniały się jedynie ich nazwy, jak np. *Organizacja międzynarodowa* a dziś *Organizacje międzynarodowe. Systemy międzynarodowe*; przestał być natomiast zamieszczany poddział *Reprografia. Mała*

⁴ Trzy opisy w tej bibliografii to uzupełnienia, czyli teksty bez przydziału tematycznego.

⁵ 12 opisów w tym roczniku oraz 62 w roczniku 1957 nie zostało rzecz jasna wydzielonych w odrębnym dziale *Dokumentacja. Informacja naukowa*. Są one częścią działu *Nauka o książce*. Wyróżniono je tu jednak dla pełniejszego obrazu piśmiennictwa poświęconego problemom informacji naukowej i dokumentacji.

poligrafia – pojawił się w 1967 i 1977 roku), w których w pięciu (1967-2007) przebadanych rocznikach zamieszczono 1558 opisów bibliograficznych, a 74 odnotowano w dziale *Nauka o książce*, ale w odpowiadających informacji naukowej i dokumentacji poddziałach tematycznych. Daje to sumę 1632 analizowanych pozycji bibliograficznych.

Pierwszym z poddziałów w strukturze są *Organizacje międzynarodowe. Systemy międzynarodowe* (wcześniejsze nazwy: *Organizacja międzynarodowa* 1967; *Organizacja międzynarodowa. Systemy międzynarodowe* 1977). W dziale tym dominują opisy publikacji poświęconych działalności teoretycznej i praktycznej organizacji międzynarodowych z zakresu informacji naukowej i dokumentacji (m.in. FID, ISO, IFLA, UNESCO). Opisuje się współpracę międzynarodową krajów np. byłego bloku RWPG na polu dokumentacji, wymianę informacji między sieciami informacyjnymi organizowanymi w różnych krajach, jak i między konkretnymi dziedzinami wiedzy, a wreszcie – spotkania i konferencje. Szczególnie wartościowe mogą być zamieszczone w latach siedemdziesiątych XX wieku opisy tekstów przybliżających funkcjonowanie międzynarodowych systemów informacji, takich jak np. UNISIST, EUDISED, AGROINFORM, AGRIS – znanych także i obecnie.

W drugim poddziale zbiera się informacje na temat *Organizacji informacji naukowej i dokumentacji w Polsce* (1987, 1997, 2007; wcześniejsze nazwy *Organizacja dokumentacji i informacji naukowej w Polsce* 1967; *Organizacja informacji naukowej w Polsce* 1977). Gromadzi się tu opisy dotyczące: rozwoju informacji naukowej w kraju w poszczególnych okresach, przepisów prawnych związanych z organizacją informacji naukowej w Polsce, wpływu instytucji dokumentacyjnych i informacyjnych na dalsze losy całej

dziedziny, ewolucji służb informacyjnych w konkretnych regionach i miejscowościach. Przedstawiono ponadto perspektywy rozwoju informacji naukowej w Polsce oraz jej wpływ na koncepcję społeczeństwa informacyjnego czy obywatelskiego, gospodarki elektronicznej, systemów zarządzania informacją i wiedzą oraz zarządzania bezpieczeństwem informacji.

Wśród *Zagadnień ogólnych i teoretycznych* znaleźć można opisy nie tylko teorii, terminologii, metodyki, zadań i źródeł informacji naukowej, ale też prowadzonych w tej dyscyplinie badań naukowych. W tym poddziale umieszczono również informacje na temat zagadnień szczegółowych dziedziny, jak przepływ informacji, jej entropia, potrzeby informacyjne użytkowników (tych zagadnień było szczególnie dużo w początkowych tomach spisu), rozwój informacji ekonomicznej, informacji dla przemysłu i w przedsiębiorstwach, a obecnie – hipertekst, hipermedia, multimedia, interfejsy użytkowników elektronicznych systemów wyszukiwania informacji.

W czwartym z kolei poddziale *Technika i metody* można wyróżnić dwa podpoddziały: *Mechanizacja i automatyzacja* oraz *Reprografia. Mała poligrafia* (1967, 1977). W poddziale ogłasza się informacje o tekstach poświęconych metodyce pracy ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej; wykorzystaniu mediów w procesie wyszukiwania i przekazywania informacji (filmy, karty perforowane, kartoteki selekcyjne, karty nakładane przezierne, karty dokumentacyjne); organizacji w Polsce informacji firmowej i normalizacyjnej (w odniesieniu do dokumentacji i informacji naukowej). Umieszcza się tu ponadto wiadomości na temat projektowania systemów informacyjnych. W poddziale wydzielono zagadnienia związane z mechanizacją, automatyzacją i zastosowaniem komputerów w procesach informacyjnych (systemy biblioteczno-informacyjne, Selektywna Dystrybucja Informacji, oprogramowanie komputerowe oraz specjalistyczne biblioteczne) czy też z automatycznymi sposobami wyszukiwania informacji. Kolejna wyodrębniona problematyka dotyczyła zastosowania małej

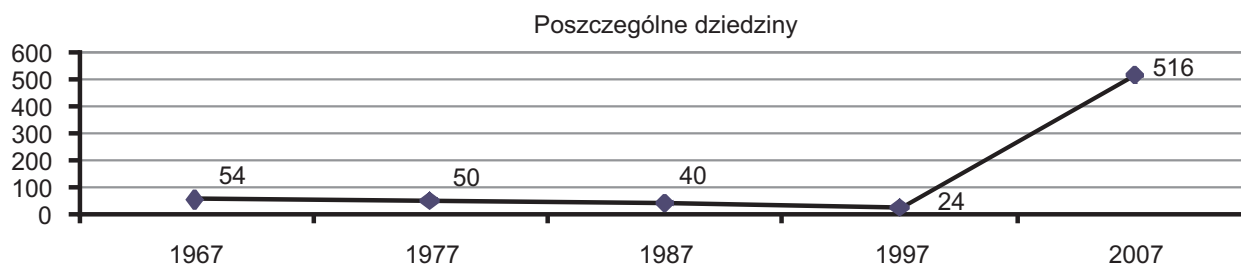
poligrafii, kserografowania i mikrofilmowania dokumentów.

Bardzo ciekawie przedstawia się zawartość poddziału *Poszczególne dziedziny*, w którym ujawnia się zastosowanie metod, zasad pracy i technik informacji naukowej do rozwoju poszczególnych dziedzin wiedzy (np. automatyki, budownictwa, przemysłu chemicznego, ekonomii, geologii, handlu, historii, kolejnictwa, medycyny, literaturoznawstwa, patentoznawstwa, prasoznawstwa, rolnictwa, wojskowości, zielarstwa czy żegluga). W obrębie tego poddziału w 1977 roku skomasowano teksty poświęcone *Informacji normalizacyjnej i patentowej* (1997, 2007; wcześniejsza nazwa *Informacja patentowa* 1977, 1987), w tym klasyfikacji patentowej, obsłudze potrzeb w zakresie informacji normalizacyjnej i patentowej, prowadzonej w ośrodkach informacji naukowej. Interesujący jest także rozwój ilościowy tego poddziału (Wykres 1). W pierwszym analizowanym roczniku zamieszczono 54 opisy bibliograficzne, po czym nastąpił spadek tej liczby do 50 (1977), 40 (1987) i 24 w 1997 roku. Gwałtowny wzrost liczby publikacji do poziomu 516 nastąpił w 2007 roku. Jest to zatem poddział najszybciej rozwijający się, który obejmuje największą liczbę tekstów całego działu *Informacja naukowa. Dokumentacja*.

W poddziale *Zawód i szkolenie* odnotowuje się informacje o szkoleniach, seminariach, kursokonferencjach tematycznych dla osób pragnących pogłębić swoje wiadomości i umiejętności w dziedzinie dokumentacji i informacji naukowej. W publikacjach podkreśla się też znaczenie dokształcania pracowników dokumentacji.

Zaledwie trzy opisy w przebadanych rocznikach BBiNoK i PBB umieszczono w poddziale *Osoby*. Można się tu spodziewać materiałów poświęconych wybitnym osobom związanym z rozwojem dyscypliny.

W dziale *Organizacja informacji naukowej i dokumentacji za granicą* (1987, 1997, 2007; wcześniejsze nazwy *Organizacja dokumentacji za granicą* 1967; *Organizacja informacji za granicą* 1977) początkowe tomy spisu przynosiły szczególnie dużo danych na temat

Wykres 1. Rozwój ilościowy poddziału *Poszczególne dziedziny* w BBiNoK i PBB w latach 1967-2007

rozwoju dokumentacji i informacji naukowej, służb informacyjnych, badań naukowych czy automatyzacji w krajach socjalistycznych (Bułgaria, Chińska Republika Ludowa, Czechosłowacja, Jugosławia, NRD, Rumunia, Węgry, ZSRR), a dziś nie brak oceny organizacji informacji naukowej w Belgii, Białorusi, Francji, Hiszpanii, Japonii, Kanadzie, RFN, Stanach Zjednoczonych, Szwecji, Ukrainie, Wielkiej Brytanii itd.

Analiza ilościowa działu „Informacja naukowa. Dokumentacja”

Rozwój ilościowy poszczególnych poddziałów w obrębie działu *Informacja naukowa. Dokumentacja* jest niejednorodny (Tabela 3).

W najstarszym drukowanym tomie BBiNoK za 1947 rok nie uwzględniono problematyki dokumentacji. W dziale *Nauka o książce* (dziś *Bibliologia*) za lata 1937-1944 wśród *Zagadnień* poddziału *Dokumentacja* znalazło się natomiast 12 opisów publikacji. Z kolei w roczniku 1957 w tym samym dziale odnotowano już 62 teksty dotyczące *Dokumentacji*, jej organizacji, technik i metod, poszczególnych dziedzin wiedzy oraz organizacji dokumentacji za granicą. Zatem przed utworzeniem działu *Dokumentacja. Informacja naukowa* w dwóch przebadanych rocznikach stworzono opisy 74. dokumentów z zakresu informacji naukowej i dokumentacji. Natomiast w dziale *Dokumentacja. Informacja naukowa* w dwóch pierwszych rocznikach (1967 i 1977) odnotowano odpowiednio 188 i 211 opisów bibliograficznych, by w kolejnych tomach liczba ta zmniejszyła się najpierw do 140, potem do 121. W 2007 roku nastąpił imponujący wzrost zanotowanych opisów aż do 898 (Wykres 2).

Okazuje się, że najczęściej pisuje się teksty związane z prowadzeniem działalności informacyjnej w poszczególnych dziedzinach wiedzy i działalności praktycznej; jest to aż 695 opisów, a więc 42,6% ogółu publikacji spisanych w tym dziale (Tabela 3).

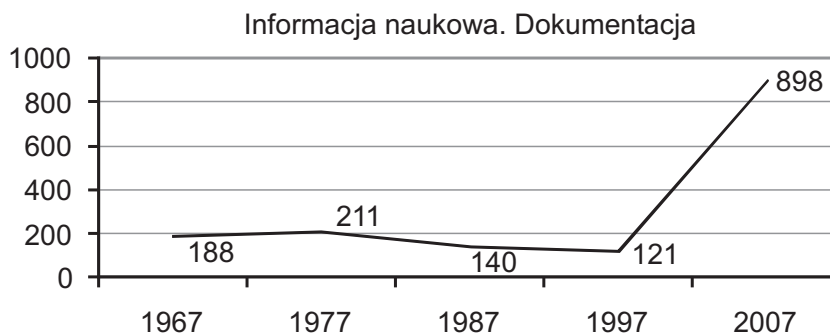
Na drugim miejscu po praktycznych aspektach dziedziny mieści się problematyka teoretyczna z 15,1% wskazań. Trzecie miejsce w tym rankingu zajmują natomiast zagadnienia rozwoju dokumentacji i informacji naukowej w Polsce z 8,5% tekstów. Na kolejnym miejscu znalazła się problematyka automatyzacji i komputeryzacji, która – choć stanowi tylko podpoddział – obejmuje 8% materiałów. Na piątym miejscu plasują się zagadnienia organizacji informacji naukowej za granicą z udziałem 6,9% piśmiennictwa. Publikacje zamieszczone w poddziale *Zawód i szkolenie* stanowią 4,8% opisów, w tym najogólniejsze teksty⁶ to 4,7%, a poddziały *Technika i metody* – 3,5%, *Organizacje międzynarodowe. Systemy międzynarodowe* – 3,4%. Marginalny udział w ogólnej liczbie piśmiennictwa zamieszczonego w dziale drugim BBiNoK i PBB mają natomiast dwa podpoddziały *Informacja normalizacyjna i patentowa* – 1,5%, nieistniejący już *Reprografia. Mała poligrafia* – 0,8% oraz dział *Osoby* – 0,2%.

Charakterystyka ilościowa i treściowa działu „Informacja naukowa. Dokumentacja” z 2007 roku

W roczniku 2007 PBB w dziale *Informacja naukowa. Dokumentacja* umieszczono 14,5% wszystkich publikacji zarejestrowanych w bibliografii (Tabela 2), co świadczy o rosnącym znaczeniu tego działu w strukturze całego wykazu. Najliczniejszy był poddział *Poszczególne dziedziny* i stanowił on 57,4% publikacji (Wykres 3).

Najwięcej tekstów dotyczących wykorzystania technologii informatycznych i informacji zarejestrowa-

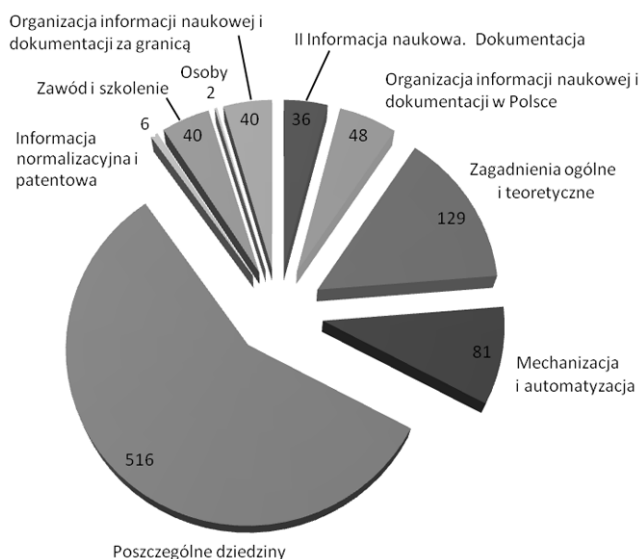
⁶ Przed poszczególnymi poddziałami umieszcza się opisy fachowych czasopism z zakresu dokumentacji i informacji naukowej, bibliografii tej dziedziny, przeglądy dziedzinowych norm, obecnie także ogólne informacje na temat Internetu.

Wykres 2. Struktura ilościowa działu *Informacja naukowa. Dokumentacja* w BBiNoK i PBB w latach 1967-2007

Tabela 3. Wykaz poddziałów działów Bibliologia oraz Informacja naukowa. Dokumentacja wraz z liczbą opisów bibliograficznych

	1937-1944	1947	1957	1967	1977	1987	1997	2007
I Nauka o książce (Dzieła ogólne – Teoria – Organizacja – Czasopisma); I Bibliologia. Dokumentacja; I Nauka o książce;								
I Bibliologia								
Nauka o książce (Teoria); Nauka o książce								
- Zagadnienia ogólne								
- Bibliografie								
- Wydawnictwa ciągłe								
Dokumentacja	-	-	11					
- Zagadnienia	12	-	-					
- Organizacja	-	-	10					
- Technika i metody	-	-	18					
- Poszczególne dziedziny	-	-	11					
- Organizacja dokumentacji za granicą	-	-	12					
Klasyfikacja; Klasyfikacja. Języki informacyjne; Klasyfikacja. Języki informacyjno-wyszukiwawcze								
- Klasyfikacja dziesiętna								
- Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna								
- Tablice								
- Tezaurusy								
II Dokumentacja. Informacja naukowa; II Informacja naukowa. Dokumentacja	-	-	-	-	14	10	6	36
- Organizacja międzynarodowa; - Organizacja międzynarodowa. Systemy międzynarodowe; - Organizacje międzynarodowe. Systemy międzynarodowe	-	-	-	12	17	14	12	-
- Organizacja dokumentacji i informacji naukowej w Polsce; - Organizacja informacji naukowej w Polsce; Organizacja informacji naukowej i dokumentacji w Polsce	-	-	-	18	18	12	33	48
- Zagadnienia ogólne i teoretyczne	-	-	-	31	41	21	13	129
- Technika i metody	-	-	-	19	15	6	-	-
Mechanizacja i automatyzacja	-	-	-	12	27	7	3	81
Reprografia. Mała poligrafia	-	-	-	7	6	-	-	-
- Poszczególne dziedziny	-	-	-	54	50	40	24	516
Informacja patentowa; Informacja normalizacyjna i patentowa	-	-	-	-	7	6	6	6
- Zawód i szkolenie	-	-	-	14	5	7	12	40
- Osoby	-	-	-	-	-	-	1	2
- Organizacja dokumentacji za granicą; Organizacja informacji za granicą; Organizacja informacji naukowej i dokumentacji za granicą	-	-	-	21	11	17	11	40
Suma:	12	-	62	188	211	140	121	898

Wykres 3. Struktura ilościowa poddziałów działu *Informacja naukowa. Dokumentacja* w PBB w roku 2007

no w pedagogice (np. kultura medialna młodzieży gimnazjalnej, e-learning jako nowoczesna metoda szkolenia i nauczania, edukacja w społeczeństwie wiedzy, media w edukacji, pedagogika medialna), zarządzaniu (w tym: zarządzanie wiedzą, zasobami ludzkimi, zintegrowane systemy zarządzania), szkolnictwie wyższym (np. e-learning, kapitał intelektualny uczelni wyższych, technologie informacyjne w procesie kształcenia), gospodarce (w tym, np. technologie wspierające wymianę informacji w przedsiębiorstwach, system informacji marketingowej, informacja naukowa w gospodarce), geografii (jak – systemy informacji geograficznej, portale informacji przestrzennej), administracji publicznej (czyli e-government), kartografii (w tym generowanie map topograficznych z baz danych topograficznych czy urzędowa geoinformacja w Internecie), medycynie (np. dostępność informacji medycznej w Internecie, zasoby internetowe na temat narkotyków, systemy ochrony zdrowia, źródła informacji medycznej) i biznesie (m.in. zastosowanie systemów e-biznesu w gospodarce). W pozostałych grupach tematycznych odnotowano poniżej 10 tekstów, np. w archiwistyce pisano m.in. o elektronicznym systemie informacji archiwalnej, w historii – o roli stron domowych historyków w komunikacji naukowej, a w religii np. o Cyfrowej Bibliotece Ewangelickiej (Tabela 5).

Z kolei w poddziale *Zagadnienia ogólne i teoretyczne* (14,4%) zgromadzono materiały na temat społeczeństwa informacyjnego (opisano m.in. ofertę usług

edukacyjnych i problemy normy językowej), kształtowania kompetencji informacyjnych, Internetu – jak np. wyszukiwanie informacji, blogi, bezpieczeństwo i edukacja osób niepełnosprawnych – zróżnicowanie dostępu do nowych technologii oraz znaczenie e-książek jako źródła informacji naukowej.

Kolejnym według liczebności publikacji poddziałem jest *Mechanizacja i automatyzacja* – liczył on w 2007 roku 9% opisów, a przeważało piśmiennictwo dotyczące baz danych (np. ochrona danych, projektowanie i zastosowanie hurtowni danych), tworzenia stron internetowych, zachowania bezpieczeństwa w sieci, jak również użyteczności wyszukiwarek.

W poddziale *Organizacja informacji naukowej i dokumentacji w Polsce* zebrano literaturę prezentującą społeczeństwo informacyjne (w tym miejsce telekomunikacji w jego tworzeniu, wykluczenie cyfrowe, rozwój sieci regionalnych), dostęp do informacji publicznej i tworzenie polityki bezpieczeństwa informacji w organizacjach publicznych – w sumie 5,3% wydawnictw.

Po 4,5% opisów bibliograficznych zamieszczono w dwóch kolejnych poddziałach: *Zawód i szkolenie* oraz *Organizacja informacji naukowej i dokumentacji za granicą*. W pierwszym z nich odnotowano piśmiennictwo podejmujące zagadnienia przyszłości zawodu bibliotekarza, jego funkcji w XXI wieku, szkolenia i kształcenia (np. problematyka prac licencjackich i magisterskich, doktorskich, ustawiczne doskonalenie). Z kolei w drugim z poddziałów umieszczono literaturę dotyczącą promowania e-learningu, informacji w polityce kulturalnej, znaczenia technologii informacyjnych we współczesnych społeczeństwach, wyzwań gospodarki opartej na wiedzy czy baz danych topograficznych w Europie. Zwrócono uwagę na informatyzację w krajach rozwijających się, narodowe bazy biblioteczne i archiwistyczne czy działalność poszczególnych krajów na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

4% wszystkich publikacji działu *Informacja naukowa. Dokumentacja* zarejestrowano przed wszystkimi poddziałami. Wymieniono tu np. bibliografie (*Bibliografię Analityczną Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Piśmiennictwo zagraniczne*), czasopisma (np. „Praktykę i Teorię Informacji Naukowej i Technicznej”), a także dokumenty z zakresu historii i współczesności Internetu. W poddziale tym ujęto ponadto piśmiennictwo na temat wyszukiwania informacji w sieci i jej zasobów oraz oceny źródeł informacji.

Poniżej 1% tekstów odnotowano w dwóch poddziałach – *Informacja normalizacyjna i patentowa* (0,7%)

Tabela 5. Struktura poddziału *Poszczególne dziedziny* w PBB w roku 2007

Dziedzina	Liczba publikacji	Dziedzina	Liczba publikacji
Pedagogika	92	Finanse	3
Zarządzanie	70	Nauki ekonomiczne	3
Szkolnictwo wyższe	64	Policja	3
Gospodarka	59	Prawo	3
Geografia	46	Przemysł rolno-spożywczy	3
Administracja	28	Sztuka	3
Kartografia	15	Archeologia	2
Medycyna	15	Chemia	2
Biznes	12	Ekologia	2
Geodezja	8	Matematyka	2
Turystyka	7	Przemysł	2
Archiwistyka	7	Rachunkowość	2
Ochrona środowiska	7	Leśnictwo	2
Literatura	6	Statystyka	2
Historia	5	Demografia	1
Praca	5	Górnictwo	1
Kultura	4	Morze	1
Rolnictwo	4	Muzea	1
Wojsko	4	Muzyka	1
Geologia	4	Nauki humanistyczne	1
Językoznawstwo	4	Nieruchomości	1
Religia	4	Pożarnictwo	1
Technika sanitarna	3	Przemysł maszynowy	1
Suma		516	

oraz *Osoby* (0,2%: Maria Dembowska i Barbara Stefaniak). Pierwszy stanowi poddział działu *Poszczególne dziedziny* i w 2007 roku obejmował literaturę głównie na temat wykorzystania systemu e-learning w normalizacji oraz systemu patentowego.

Zakończenie

Z przeprowadzonej analizy można wysnuć kilka wniosków. Przede wszystkim w XXI wieku w szybkim tempie rośnie ilościowy udział działu *Informacja naukowa. Dokumentacja*, głównie za sprawą wzrostu liczby publikacji poddziału *Poszczególne dziedziny* – średnio 42,6%, ale w 2007 roku było to już 57,4%. Świadczy to o dużym zainteresowaniu różnorodnych dziedzin wiedzy i działalności praktycznej zastosowaniem metod i technik informacji naukowej. Tendencję

wzrostową należy odnotować również w poddziale *Mechanizacja i automatyzacja* (średnio z 8% do 9% w 2007 roku), z przewagą rzecz jasna tekstów dotyczących różnych aspektów komputeryzacji. Wciąż na drugim miejscu w dziale *Informacja naukowa. Dokumentacja* (ale zauważa się spadek liczby opisów – średnio 15,1%, a w 2007 roku – 14,4%) znajduje się dział skupiający teksty poświęcone zagadnieniom ogólnym i teoretycznym; coraz rzadziej natomiast badacze interesują się rozwojem systemów międzynarodowych (w 2007 roku nie odnotowano żadnej publikacji), organizacji informacji naukowej w Polsce (spadek ze średnio 8,5% do 5,3% w 2007 roku) i za granicą (średnio 6,9% a w ostatnim badanym roczniku – 4,5%).

Trzeba jednak odnotować procentowy wzrost liczby tekstów całego działu wśród ogólnej liczby opisów

w BBiNoK i PBB, i tak w tomie 1937-1944 opisy z podziału obejmowały 0,7% publikacji, w 1957 – 3,8%, w 1967 już 12%, w 1977 – 10,7%, w 1987 – 7,5%, w 1997 – tylko 3,4%, by w 2007 roku przyjąć – wspomnianą już wartość – 14,5%. Czy ta tendencja wzrostowa utrzyma się pokażą analizy kolejnych roczników bibliografii.

Bibliografia bibliologiczna w Polsce za sprawą coraz większej liczby materiałów, także i tych, które dotyczą informacji naukowej i dokumentacji, jest zatem znakomitym narzędziem komunikacji naukowej. Posiada swoją reprezentację w postaci bazy danych MAK (pod adresem: <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=12>), ale oczekiwania współczesnych użytkowników są coraz bardziej konkretne. Środowisko naukowe oczekuje, że bibliografie będą spełniały wysokie wymagania.

Rozwój technologii komputerowej przyczynił się do uzupełniania drukowanych publikacji m.in. multimediami, narzędziami interaktywnymi czy bazami danych. Równocześnie nastąpił kryzys tradycyjnych sposobów organizacji przepływu wyników badań naukowych. Andrew Odlyzko stwierdził, że „u podstaw kryzysu komunikacji naukowej leży wykładniczy wzrost liczby publikacji naukowych” [6, s. 36]. Z dokonanej przez Michaela Mabe’a i Mayura Amina analizy zmian liczby czasopism w całym XX wieku wynika, że liczba publikowanych recenzowanych tytułów periodyków naukowych w drugiej połowie XX wieku ulegała podwojeniu co 15 lat. Obecnie obserwuje się spadek tempa wzrostu liczby publikacji, choć bezwzględna liczba tekstów nadal rośnie⁷. Ma to także znaczenie dla komunikacji naukowej – konieczna jest zdolność do szybkiego przeglądania piśmiennictwa i prawidłowy dobór materiałów, z którymi należy się zapoznać [6, s. 36-37]. W tej trafnej selekcji publikacji istotną funkcję powinny pełnić osoby opracowujące bibliografie dziedzinowe.

Według Anny Sitarskiej w polskiej literaturze brakuje prac na temat potrzeb użytkowników bibliografii; częściej opracowujący spisy skupiają się na ich kryterium dokumentacyjnym, często zapominając o informacyjnej funkcji bibliografii. Stąd też problemem jest nie tylko zarejestrowanie coraz większej liczby publikacji, ale także sprostanie oczekiwaniom użytkowników, w tym wypracowanie prostych i efektywnych narzędzi wyszukiwania wydawnictw [1, s. 234-235].

⁷ Sytuacja taka miała miejsce już wcześniej – na przykład w latach siedemdziesiątych XX wieku.

Użytkownicy oczekują ponadto powiązania informacji bibliograficznej z informacją pełnotekstową [1, s. 236]. Ma to istotne znaczenie w sytuacji, gdy liczba materiałów – jak to wynika z badań – stale rośnie, a użytkownik musi dokonać selekcji piśmiennictwa, także ze względu na jego dostępność, a zatem w formie cyfrowej, najlepiej bez ograniczeń w postaci opłat czy haseł dostępu (czyli w trybie Open Access). W dalszej kolejności zatem – to co nie jest dostępne w formie cyfrowej „zniknie ze świadomości odbiorców” [6, s. 41]. Świadczy o tym m.in. obserwowane w ostatnich latach zjawisko tzw. „tunnel vision”, polegające na cytowaniu tylko najnowszych publikacji, z pominięciem wydawnictw starszych niż kilkuletnie, co można tłumaczyć łatwiejszym dostępem do literatury dzięki cyfryzacji [6, s. 32]. Zatem w perspektywie dokonywania selekcji publikacji (koniecznej ze względu na stały ich wzrost, a tym samym niemożność zapoznania się ze wszystkimi) istotne znaczenie może mieć zapewnienie cyfrowego dostępu do wydawnictw, zwłaszcza tych o najwyższej jakości, które w dalszym ciągu powinny być poddawane procedurze oceniania (recenzji naukowych). Naukowa komunikacja elektroniczna powinna także „zapewniać szeroki dostęp do osiągnięć naukowych, stymulować badania interdyscyplinarne, umacniać współpracę, a także przyczyniać się do penetrowania nowych obszarów nauki” [8].

Literatura cytowana

- [1] Chłopkowska D.: *Bibliografia w postaci bazy danych – nowa forma czy nowa jakość*. W: *Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej*. Pod red. K. Migonia i M. Skalskiej-Zlat. Wrocław 2009 s. 227-237.
- [2] Fiebig J.: *Nadawca i odbiorca w procesie komunikowania*. Szczytno 1995.
- [3] Gałczyński J.: *Informacja naukowa*. Szczecin 1985.
- [4] Górski A.: *Informacja naukowa na tle przeobrażeń procesów komunikacji społecznej i jako wyzwanie gospodarce rynkowej*. Szczecin 1997.
- [5] Mikułowski Pomorski J.: *Informacja i komunikacja: pojęcia, wzajemne relacje*. Wrocław i in. 1988.
- [6] Nahotko M.: *Komunikacja naukowa w środowisku cyfrowym. Globalna biblioteka cyfrowa w informatycznej infrastrukturze nauki*. Warszawa 2010.
- [7] Ratajewski J.: *Wybrane problemy metodologiczne informologii nauki (informacji naukowej)*. Katowice 1994.
- [8] Shulenburg D.: *Komunikacja naukowa nie jest odpadem toksycznym: otrzymane lekcje*. „EBIB – Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” [online]. 2004, nr 6 (57). [Dostęp

- 23 października 2010]. Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/57/shulenburger.php>.
- [9] Słodkowska E.: *Informacja o bieżącej produkcji wydawniczej w Polsce na początku XIX w. (do 1830 r.)*. W: *Instytucje-publiczność-sytuacja lektury. Studia z historii czytelnictwa*. T. 3. Pod red. J. Kosteckiego. Warszawa 1991, s. 11-40.
- [10] Solla Price D. J. de: *Mała Nauka – Wielka Nauka*. Warszawa 1967.
- [11] Stefaniak B.: *Studium bibliometryczne piśmiennictwa z zakresu informacji naukowej (1977-1984)*. Warszawa 1987.
- [12] Straus G.: *Czytelnictwo literatury fachowej w środowiskach naukowych i pozanaukowych*. W: *Książka naukowa jako czynnik rozwoju cywilizacyjnego. Materiały z sesji (Warszawa, 24 kwiecień 1986 r.)*. Warszawa 1986, s. 37-45.
- [13] Żbikowska-Migoń A.: *O potrzebie badań nad kształtem edytorskim polskiej książki naukowej XVIII-XIX wieku z perspektywy funkcjonalności publikacji*. W: *Od książki dawnej do biblioteki wirtualnej – przeobrażenia bibliologii polskiej. Na marginesie trzydziestolecia Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii UMK w Toruniu*. Pod red. D. Degen i M. Fedorowicz. Toruń 2009 s. 165-186.

Dr Agnieszka BAJOR; Dr Hanna LANGER – Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Uniwersytet Śląski. Adres: 40-032 Katowice, pl. Sejmu Śląskiego 1; tel. (32) 2009318; e-mail: Agnieszka.Bajor@us.edu.pl; Hanna.Langer@us.edu.pl

Marzena ŚWIGOŃ

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, OLSZTYN

Indywidualne zarządzanie wiedzą

Celem artykułu jest omówienie koncepcji personal knowledge management (PKM). PKM jest przedstawiane jako zespół umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów, np. umiejętności wyszukiwania informacji, oceniania ich, organizowania itd. Umiejętności te są niezbędne do przekształcania informacji w wiedzę. Koncepcja PKM to więcej niż znajomość technologii do zarządzania informacją na indywidualnym poziomie.

Personal Knowledge Management. The aim of the paper is to discuss a new subject called personal knowledge management. PKM is viewed as based on a set of problem solving skills: retrieving information, evaluating information, organizing information and others. These abilities are crucial in order to transform information into knowledge. The concept of PKM is more than technological skills of information management on the individual level.

Uwagi wstępne

Angielski termin *personal knowledge management* (PKM) można przetłumaczyć na język polski jako „indywidualne zarządzanie wiedzą” albo „zarządzanie wiedzą osobistą”, w zależności od tego czy odniesiemy przymiotnik *personal* do wiedzy jednostki (*personal knowledge*), czy do poziomu zarządzania (*personal management*). Indywidualne zarządzanie wiedzą jest koncepcją interdyscyplinarną, związaną nie tylko z naukami o zarządzaniu (zarządzaniem informacją, wiedzą, kapitałem ludzkim) i technologią informacyjną (systemy wyszukiwania, organizacji i prezentacji informacji), ale także z psychologią kognitywną i komunikacją. Wydaje się, że duży wkład do jej rozwoju może wnieść nauka o informacji (informacja naukowa).

Początkowo koncepcja ta była przedstawiana jako strategia radzenia sobie z nadmiarem, eksplozją informacji [3].

Ostatnio podkreśla się, że indywidualne zarządzanie wiedzą dotyczy szerokich kompetencji i postaw jednostek, podnoszących ich efektywność w środowisku prywatnym, organizacyjnym i społecznym [8].

Geneza omawianej koncepcji wiązana jest z zarządzaniem wiedzą (*knowledge management* – KM), a ściślej z czołowymi nazwiskami z dziedziny zarządzania piszącymi m.in. o pracownikach wiedzy (*knowledge workers*), takimi jak: Drucker (który pisał

o nich w l. 60-tych XX w.) oraz Davenport i Prusak (l. 90-te XX w.) [8]. Jednak termin *personal knowledge management* po raz pierwszy pojawił się w 1998 r. jako nazwa warsztatów w ramach studiów MBA prowadzonych na Uniwersytecie Kalifornijskim w Los Angeles (UCLA Anderson School of Management). Niedługo później wprowadzono takie zajęcia na Uniwersytecie Millikin (Tabor School of Business Millikin University, Decatur, Illinois) [3].

Temat ten staje się coraz bardziej popularny, czego wyrazem jest m.in. poświęceniu mu całego numeru czasopisma „Online Information Review” z początku 2009 r. (Vol. 33, No. 2). Bibliografia do omawianego tematu liczy obecnie około pięćdziesięciu artykułów (w języku angielskim), nie powstała jeszcze publikacja książkowa. Przykładowe liczby wyszukikań frazy „personal knowledge management” w pełnotekstowych bazach danych to: EBSCO – 48; ProQuest – 29; Emerald – 28; ScienceDirect – 15 (stan na 14.09.09).

Po ponad 10 latach od wprowadzenia nazwy, tj. w marcu 2009 r., odbyły się pierwsze międzynarodowe warsztaty na temat indywidualnego zarządzania wiedzą (*1st Workshop on PKM*) w ramach 5-tej konferencji pt. Professional Knowledge Management w Solothurn w Szwajcarii [11]. Należy też odnotować powstanie w kwietniu 2009 r. grupy dyskusyjnej Google, która liczy na razie 9 członków (stan na 14.09.09) [10].

Głównym celem niniejszego artykułu jest przedstawienie genezy i pierwotnych założeń koncepcji indy-

widualnego zarządzania wiedzą, a także wybranych najnowszych problemów badawczych związanych z PKM.

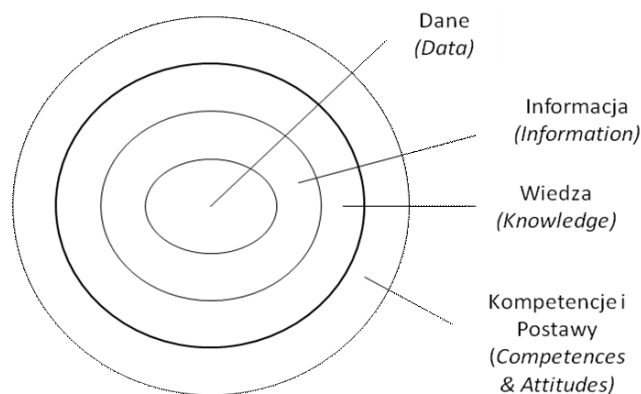
PKM vs. PIM

Przed owym coraz bardziej popularnym angielskim skrótem PKM (*personal knowledge management*), znany był już inny skrót – PIM, oznaczający „zarządzanie informacją osobistą” lub „indywidualne zarządzanie informacją” (*personal information management – PIM*), czyli zarządzanie wszelkimi informacjami gromadzonymi przez jednostkę, nie tylko dotyczącymi jej osoby, a gromadzonymi na dysku jej komputera, o czym pisano także w polskim piśmiennictwie [15].

O ile pojęcia *information management* i *personal information management* dosyć szybko rozpowszechniły się w literaturze przedmiotu, to *personal knowledge management*, a wcześniej *knowledge management* – spotkały się z wieloma wątpliwościami. Jedną z takich krytycznych opinii przedstawił Thomas D. Wilson w publikacji *The nonsense of knowledge management* na łamach „Information Research”. Wilson uznał *knowledge management* – na podstawie analizy literatury przedmiotu z lat 1981-2002 – za niewiele więcej niż na nowo opakowaną formę *information management*. Punktem wyjścia do takiej krytyki było utożsamianie pojęć informacji i wiedzy, które Wilson zaobserwował w przeanalizowanych publikacjach. Zastanawiając się dlaczego w ogóle wprowadzono nowy termin doszedł m.in. do wniosku, że pojęcie informacji często utożsamiane było z pojęciem danych, a teoretycy i praktycy potrzebowali po prostu innego terminu, terminu wskazującego na związek z potencjałem ludzkim. A co do zarządzania wiedzą warto przytoczyć tu opinię Wilsona, do której nawiązanie znajduje się w zakończeniu niniejszego artykułu, że „danymi i informacją można zarządzać, źródłami informacji też, ale wiedza nigdy nie może podlegać zarządzaniu, chyba, że przez osobę, która ją posiada, ale i to raczej w sposób niedostateczny” [17].

W ostatnich kilku latach coraz więcej miejsca poświęca się rozróżnieniom pojęć informacji i wiedzy, co jest zresztą jednym z podstawowych celów nauki o informacji (informacji naukowej), wspomnieć tu należy chociażby międzynarodowe badania Chaima Zinsa, które zaowocowały m.in. nowymi definicjami owych pojęć [6; 19].

Na ogół zakłada się, że wiedza jest bardziej złożonym pojęciem od informacji, wzbogaconym m.in.

Rys. 1. Indywidualne zarządzanie wiedzą – relacje między pojęciami

Źródło: Opracowanie własne (por. [19], s. 350).

o kontekst, doświadczenie i intuicję człowieka. Ilustracją takiego przekonania są różne graficzne modele [14], takie jak powyższy (rys. 1), odzwierciedlające hierarchię pojęć. W celu powiązania owej hierarchii z omawianą tu koncepcją indywidualnego zarządzania wiedzą, uwzględniono w powyższym schemacie (rys. 1) pojęcie kompetencji, czy też umiejętności, w tym też umiejętności informacyjnych (*information skills*) oraz postaw, które są kluczową częścią zarządzania wiedzą przez jednostkę.

We wspomnianych badaniach Zinsa, w części dotyczącej definicji pojęć, zdarzały się inne poglądy, np. takie, jak prof. R. Smiraglia (Long Island University, USA), że wiedza to więcej niż dane, ale mniej niż informacja [6]. Wydaje się, że w tych rozważaniach przydatne będzie rozróżnienie wiedzy tzw. niejawnej, cichej, ukrytej w umyśle człowieka, o której pisał Polanyi [9], od wiedzy tzw. jawnej, skodyfikowanej, zapisanej. Te dwie odmiany są oczywiście powiązane ze sobą, stanowią kontinuum, powstają w drodze transformacji jednej postaci w drugą, opisanych przez Nonakę i Takeuchi [7]. Wiedza zapisana (w dokumentach, podręcznikach, patentach, bazach danych itd.) w naturalny sposób poddaje się zarządzaniu, ponieważ nadaje się do przechowywania, porządkowania (repozytoria wiedzy), a więc i wyszukiwania. Trzeba przyznać, że jest bardzo zbliżona do pojęcia informacji, co do której przyjmuje się, że jest nierozdzielnie związana z nośnikiem (drukowanym, elektronicznym). Ułatwieniem dostępu do informacji, czy też wiedzy skodyfikowanej są różnego rodzaju systemy jej organizacji, bazujące na możliwościach najnowocześniejszej technologii i Internetu. Tymczasem dostęp do wiedzy cichej jest bardzo trudny [13].

Założenie, że wiedza zapisana, utrwalona to informacja przyjął William Jones w swojej książce pt.: *The keeping fund things fund. The study and practice of Personal Information Management*, wydanej w 2007 r., opublikowanej w sieci w 2008 r. W rozdziale trzecim autor nawiązał do wyłaniającej się koncepcji PKM i stwierdził, że określenie *personal* w koncepcji PKM nie oznacza zwrócenia uwagi na jednostkę, a raczej na fakt, że osoba może dostrzegać jakieś korzyści z ujawnienia własnej wiedzy ukrytej [5]. Trzeba dodać, że są to nie tylko korzyści własne, ale także społeczne, o czym można przeczytać na stronie uniwersytetu Millikin [1].

Tak więc indywidualne zarządzanie informacją (ang. PIM) wchodzi w zakres indywidualnego zarządzania wiedzą (ang. PKM), która to koncepcja obejmuje także tę drugą postać wiedzy, czyli wiedzę tzw. cichą, niejawną, którą dużo trudniej wychwycić, przekazać, a tym samym zarządzać nią. Ponadto indywidualne zarządzanie informacją, opisane m.in. w wyżej wymienionej publikacji książkowej Jonesa, jest tylko jedną z umiejętności jednostek wchodzących w skład indywidualnego zarządzania wiedzą.

PKM – pierwotne założenia

We wstępie do pierwszej publikacji na ten temat, z końca lat 90-tych XX w., pt. *Personal Knowledge Management: who, what, why, when, where, how?* jej autorzy Jason Frand i Carol Hixon (UCLA Anderson School of Management) napisali, że koncepcja indywidualnego zarządzania wiedzą jest sposobem radzenia sobie z eksplozją informacji i chociaż opracowano ją z myślą o studentach UCLA to może być wykorzystywana przez każdego [3]. Indywidualne zarządzanie wiedzą opisano jako system tworzony przez jednostki do osobistego użytku, który polega na takiej organizacji informacji przez osobę, aby stawała się ona częścią jej wiedzy (*who, what*). Potrzebę istnienia takiego systemu wytłumaczono zalewem informacji (*why*). System ten, jak zaznaczyli Frand i Hixon, powinien stać się częścią rutynowego postępowania podczas tworzenia, gromadzenia, oceny, organizowania i wyszukiwania informacji lub wiedzy z pamięci osobistej – wszystko jedno, czy przechowywanej w umyśle, czy na dysku komputera (*when*). System nadaje się zarówno do dokumentów drukowanych, jak i elektronicznych, zakładów webowych, domowej biblioteki i innych źródeł (*where*). Na pytanie jak (*how*) może być wdrożony autorzy odpowiedzieli, że jednostki powinny dążyć do

stworzenia mapy mentalnej wiedzy, z którą pracują i wykorzystać do tego nowoczesną technologię, czyli osobisty komputer.

W omawianej publikacji zobrazowano liczbami zjawisko „zalewu informacji” szczególnie w formie elektronicznej, znalazło się też odniesienie do zależności pomiędzy pojęciami informacji i wiedzy, zacytowano przy tym wiersz Eliota ([...] *Where is the knowledge we have lost in information?* [...]), a także umieszczono schemat spirali wiedzy Nonaki i Takeuchi. Zaznaczono, że w środowisku akademickim istnieją trzy obszary ważne w efektywnym zarządzaniu wiedzą, są to: kultura uniwersytecka, prezentacja w grupie (na roku) oraz indywidualne umiejętności studentów radzenia sobie z informacją. We wszystkich tych obszarach studenci muszą niejako sami się odnaleźć, w czym może być pomocne właśnie indywidualne zarządzanie wiedzą.

W pracy zawarto opis warsztatów prowadzonych w UCLA Anderson School dla studentów MBA pod nazwą „Anderson Edge”. Pierwszym etapem tych warsztatów była nauka zarządzania informacją stanowiącej podstawową część składową zarządzania wiedzą. Słuchaczom prezentowane były zasady zarządzania informacją zapożyczone w dużej mierze z tradycyjnego bibliotekoznawstwa oraz możliwości ich zastosowania na laptopach. Studenci zapoznawani byli m.in. z zasadami kategoryzowania, klasyfikowania i nazywania informacji ustanowionymi przez Ranganathana, Blissa, Dewey’a, Cuttera i in. oraz zasadami oceny heurystycznej zasobów Internetu opracowanymi przez bibliotekarza UCLA Esthery Grassiana. Autorzy zaznaczyli, że umiejętności organizowania informacji na własnym komputerze potrzebne są do przekształcania informacji w wiedzę osobistą [3].

Problem segregowania i porządkowania informacji określił punktem wyjściowym w indywidualnym zarządzaniu wiedzą jeden z wyżej wymienionych autorów (Frand) także w innej pracy [4]. Zilustrował to przykładem własnej organizacji informacji (struktury folderów i podfolderów) na swoim komputerze. Odpowiednia hierarchiczna budowa materiałów przechowywanych na dysku komputera osobistego jest rodzajem mapy mentalnej, która czyni informację bardziej podatną na zarządzanie. Przy czym istotne jest łączenie różnych podejść w segregowaniu informacji, np. chronologicznego (według daty), funkcjonalnego (np. według tematu), czy związanego z pełnioną rolą (foldery związane z pracą, hobby itd.). Czynności porządkowania informacji na komputerze osobistym określi-

no mianem „strategii PKM”. W publikacji przytoczono też przykłady tzw. „taktów PKM”, czyli stosowanie heurystyk i rozmaitych czynności, które pozwalają jeszcze lepiej organizować informacje, na które napotykamy i które chcemy przechowywać. Są to m.in. następujące heurystyki:

- sprecyzuj swoje potrzeby informacyjne (są zależne od decyzji, które musisz podjąć, projektów, w które jesteś zaangażowany i roli, którą spełniasz w realizacji tych projektów);
- zaplanuj strategię zdobywania informacji (zidentyfikuj źródła informacji: książki, artykuły, strony www, bazy danych; dobierz słowa kluczowe do wyodrębnionych kategorii);
- regularnie przeglądaj literaturę, kopiuj (skanuj) potrzebne materiały, utrzymuj kontakty z kilkoma osobami, z którymi możesz dyskutować na interesujące Cię tematy;
- wyszukane informacje zapisuj od razu w odpowiednich kategoriach;
- kategoriom (np. folderom, podfolderom) przypisz takie nazwy (bądź skróty), które zapamiętasz nawet po upływie miesięcy;
- ustal kryteria przechowywanych i selekcionowanych, wyrzucanych informacji [4].

W obu wspomnianych publikacjach podkreślono, jak ważne jest rozróżnienie informacji od wiedzy. I tak, zdaniem autorów, dane wzbogacone o kontekst tworzą informację, informacja i jej zrozumienie tworzą wiedzę, a wiedza wraz z umiejętnością jej krytycznej oceny tworzą mądrość. Nadrzędną zasadą PKM jest gromadzenie i organizowanie informacji w taki sposób, aby stawały się one częścią naszej wiedzy osobistej.

Koncepcję indywidualnego zarządzania wiedzą znacznie rozszerzyli badacze z drugiej z wymienionych na wstępie uczelni, tj. Millikin University. Najpierw opracował ją Paul Dorsey, a następnie była dyskutowana w gronie wykładowców różnych nauk (tj. humanistycznych, przyrodniczych oraz bibliotekoznawstwa i informacji naukowej) Uniwersytetu Millikin. Wyróżniono siedem rodzajów kompetencji informacyjnych niezbędnych do indywidualnego zarządzania wiedzą, a były to:

- 1) wyszukiwanie informacji (*retrieving information*),
- 2) ocenianie (*evaluating information*),
- 3) organizowanie (*organizing information*),
- 4) współpraca w zakresie obiegu informacji (*collaborating around information*),
- 5) analiza (*analyzing information*),
- 6) prezentacja (*presenting information*) i

7) ochrona informacji (*securing information*) [1;2].

Jak widać, wszystkie związane są z informacją, mogą więc być utożsamiane z zarządzaniem informacją (ang. PIM). Wyszukiwanie informacji obejmuje zbieranie jej nie tylko ze źródeł drukowanych i elektronicznych, ale także z przekazów ustnych i poprzez eksperymentowanie. Tak więc wchodzi tu w grę takie umiejętności, jak zadawanie pytań, słuchanie, robienie notatek oraz używanie narzędzi wyszukiwawczych. Wyszukiwanie informacji z wykorzystaniem nowoczesnych technologii wiąże się z umiejętnością zawężania i poszerzania wyszukań, ze stosowaniem algebry Boole’a, ze znajomością słów kluczowych, haseł przedmiotowych i w ogóle języków informacyjno-wyszukiwawczych, czyli po prostu umiejętnościami zawodowymi bibliotekarzy.

Ocena informacji jest umiejętnością ściśle związaną z wyżej opisaną i także jest charakterystyczna dla zawodu bibliotekarza. Strategia wyszukiwania informacji powinna bazować na praktykach związanych z selekcją danych i informacji. Ocena informacji dotyczy jej jakości (m.in. aktualności) i relewantności (przydatności dla konkretnego odbiorcy). Może być dokonywana w trakcie procesu wyszukiwania lub po jego zakończeniu. Kryteria jakości i relewantności informacji są różne w różnych dyscyplinach.

W organizowaniu informacji, czynności z którą zmagają się różni pracownicy wiedzy (*knowledge workers*), nie tylko bibliotekarze, pomocne są rozmaite technologie informacyjne: relacyjne bazy danych, strony webowe, Palm Pilot i programy do zarządzania informacją. Organizowanie informacji obejmuje porządkowanie jej w hierarchicznej strukturze folderów, innymi słowy łączenie nowej informacji ze starą, czyli już przechowywaną, co wiąże się z tak elementarnymi umiejętnościami, jak synteza i analiza. Największym wyzwaniem w zakresie opracowania informacji jest rozwinięcie takiego podejścia, które pomoże pracownikowi wiedzy wypracować własną strategię organizowania informacji odpowiednią do jego pracy, sposobu uczenia się i zgodną z naturą kontaktów interpersonalnych, jakie posiada.

Współpraca w zakresie obiegu informacji, nie tylko w jednej organizacji, ale także poza nią (m.in. w globalnych, wirtualnych przedsiębiorstwach), oznacza uczestniczenie w konferencjach, seminariach, weblogach i mailowej wymianie informacji. Jest ściśle związana z rozwojem nowoczesnych technologii i możliwościami jakie one stwarzają. Obejmuje także takie umiejętności, jak: słuchanie, okazywanie sza-

cunku dla cudzych pomysłów, budowanie partnerskich relacji (m.in. takich, w których nie ma przegranych), łagodzenie konfliktów.

Analiza informacji jest fundamentalna dla procesu konwersji informacji w wiedzę. Jest ściśle związana z reprezentowaną przez pracownika wiedzy dziedziną i wymaga jej dobrej znajomości. W niektórych dyscyplinach wiedzy pomocne są też umiejętności używania arkuszy kalkulacyjnych, programów statystycznych i do symulacji danych.

Z kolei do prezentacji informacji potrzebna jest znajomość chociażby programu Power Point, także tworzenia stron internetowych. Jednak kluczową umiejętnością jest umiejętność przemawiania (retoryki), w tym nawiązywanie kontaktu z publicznością, dostosowanie wykładu do zainteresowań publiczności itp.

Ochrona informacji jest niedoceniana jako umiejętność informacyjna, tymczasem w dobie informacji elektronicznej niezwykle ważna. Oznacza umiejętność zabezpieczenia informacji przed kopiowaniem i wprowadzaniem niepożądanych zmian, wiąże się z nawykiem archiwizowania tworzonych dokumentów, sporządzania kopii zapasowych.

Pracownicy Uniwersytetu Millikin wyjaśnili, co oznacza przymiotnik *personal* w odniesieniu do indywidualnego zarządzania wiedzą [1]. Otóż określenie „wiedza osobista” nie było dla nich równoznaczne z wiedzą prywatną, wyuczoną i przechowywaną w umysłach jednostek. Nie chodziło o uczenie się dla własnego dobra, o rozwijanie własnej wiedzy, czy zdolności. Nie chodziło także o rozróżnianie wiedzy zawodowej, profesjonalnej od niezawodowej, ani o przeciwstawianie wiedzy prywatnej wiedzy publicznej. Określenie *personal* w zarządzaniu wiedzą zakłada, zdaniem tych autorów, że jednostka posiada (rozwija) świadomość własnych zdolności i ograniczeń, własnych kompetencji. Ta samoświadomość jest użyteczna nie tylko dla niej samej, ale także w życiu społecznym. Osoba świadoma swoich kompetencji wie jaką wiedzą dysponuje, jak dotrzeć do odpowiednich źródeł informacji, jakie zastosować strategie zdobywania nowych informacji i jak je rozpowszechniać, czyli ogólnie mówiąc posiada siedem wyżej omówionych umiejętności. Jednostki wykorzystujące indywidualne zarządzanie wiedzą są niezwykle cenne w realizacji procesów zarządzania na wyższych poziomach, tj. zarządzania wiedzą w grupie, w organizacji i w społeczeństwie. Wartość wiedzy jednostki (*personal knowledge*) i indywidualnego zarządzania (*personal management*) wiedzą ujawnia się dopiero w sferze publicznej, społecz-

nej, w procesie rozwiązywania problemów. Uniwersalnym celem indywidualnego zarządzania wiedzą jest właśnie wykorzystywanie własnej wiedzy i kompetencji w szerszym społecznym, kontekście, w tym na rzecz innych ludzi. Zdaniem autorów indywidualne zarządzanie wiedzą jest ważne w procesie edukacji studentów, ponieważ daje podstawy nauki jak się uczyć, jak adaptować się do zmian, jak rozwiązywać problemy. Tych siedem umiejętności ma charakter interdyscyplinarny, a więc są cenne bez względu na reprezentowaną dziedzinę, czy wykonywany zawód. Są też ściśle związane z technologią informacyjną, która dostarcza narzędzi do efektywnego wyszukiwania, organizowania i prezentowania informacji.

PKM vs. IL

Ponieważ kluczową kwestią w koncepcji indywidualnego zarządzania wiedzą są umiejętności, czy też kompetencje, trudno nie pokusić się o porównanie tej teorii z inną, tzn. teorią mającą swój rodowód w bibliotekoznawstwie i informacji naukowej, czyli umiejętności informacyjnych (*information literacy*). Już kilka lat temu przeprowadzono takie porównanie [12]. Autorki publikacji opisały kurs PKM prowadzony dla studentów MBA w Danii w latach 2002-2003, a następnie porównały go z koncepcją umiejętności informacyjnych (IL) zdefiniowanymi przez American Library Association (ALA), Christine Bruce (*The seven faces of information literacy*, 1997) oraz tzw. „strategiami interwencyjnymi” wg Carol Kuhlthau. Oprócz licznych podobieństw, stwierdzono dwie zasadnicze różnice, którymi były elementy występujące bezpośrednio tylko w indywidualnym zarządzaniu wiedzą, tj.: strukturalizacja informacji (*structuring information by the individual*) i wpływ komunikacji (*influences of communications*). Te dwa aspekty, w myśl cytowanej publikacji, znacznie poszerzają koncepcję *information literacy*.

Uwagi końcowe

W najnowszych artykułach na temat indywidualnego zarządzania wiedzą, m.in. zamieszczonych we wspomnianym na początku numerze „Online Information Review” znajdują swoje odbicie kwestie poruszone w przedstawionych wyżej pierwszych publikacjach na ten temat. Po dziesięciu latach od sformułowania podstaw koncepcji nadal rozważany jest problem jej nazwy i zakresu.

W tym miejscu warto przywołać jedną z najnowszych publikacji, poświęconą porównaniu, czy też odniesieniu koncepcji zarządzania wiedzą indywidualną (ang. PKM) do zarządzania wiedzą organizacyjną (ang. OKM). Jest ona szczególnie istotna ze względów definicyjnych, w tym dotyczących tłumaczenia nazwy koncepcji np. na język polski. Jej autor Zuopeng Zhang [18] podał, że skrót PKM ma trzy znaczenia:

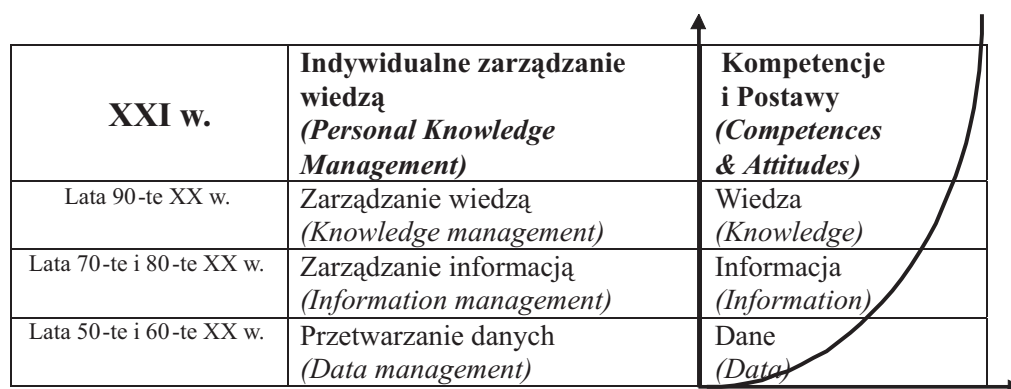
- 1) [PK]M;
- 2) P[KM]; oraz
- 3) [PKM].

Pierwszy z nich [PK]M oznacza zarządzanie wiedzą osobistą (*management of personal knowledge*), drugi P[KM] – zarządzanie wiedzą z indywidualnej perspektywy (*knowledge management from a personal pers-*

zdolność podejmowania decyzji dotyczących życia zawodowego i prywatnego. Teoria ta zakłada rozwijanie przez jednostki umiejętności i postaw pozwalających na bardziej efektywne:

- 1) poznanie (*cognition*)
- 2) komunikacja (*communication*)
- 3) współpraca (*collaboration*)
- 4) kreatywność (*creativity*)
- 5) rozwiązywanie problemów (*problem solving*)
- 6) uczenie się przez całe życie (*lifelong learning*)
- 7) kontakty społeczne (*social networking*)
- 8) przywództwo (*leadership*) itd. [8].

Odwołując się do przytoczonych na wstępie poglądów Wilsona dotyczących możliwości zarządzania wiedzą osobistą tylko przez jej posiadacza można uznać ter-

Rys. 2. Indywidualne zarządzanie wiedzą na tle innych kierunków

Źródło: opracowanie własne (por. [14], s. 252).

pective), a trzeci [PKM] jest skrzyżowaniem poprzednich, czyli oznacza zarządzanie wiedzą osobistą z indywidualnej perspektywy (*management of personal knowledge from an individual's perspective*). Przy czym kategorie druga P[KM] i trzecia [PKM] nie muszą być koniecznie związane z wiedzą osobistą jednostki. W dodatku druga kategoria P[KM] może oznaczać indywidualne zarządzanie wiedzą organizacyjną dla osiągnięcia celów osobistych [18].

W najnowszych artykułach pisze się także o potrzebie stworzenia nowych narzędzi technologicznych ułatwiających zarządzanie wiedzą, takich jak np. model CDS – *conceptual data structures* [16], przy jednoczesnym zaznaczeniu, że technologia nie jest w tej koncepcji najważniejsza.

W teorii indywidualnego zarządzania wiedzą chodzi, najogólniej mówiąc, o skoncentrowanie się na potrzebie ciągłego uaktualniania własnej wiedzy w permanentnie zmieniającym się otoczeniu, aby zwiększyć

min *personal knowledge management* nawet za bardziej poprawny niż samo *knowledge management* i można przypuszczać, że ten kierunek będzie się rozwijał w najbliższej przyszłości (rys. 2).

Literatura cytowana

- [1] Avery S.; Brooks R.; Brown J.; Dorsey P.; O'Conner M.: *Personal Knowledge Management: framework for integration and partnerships*. (2001). [dokument elektroniczny]. [Dostęp: 28 czerwca 2009]. Tryb dostępu: http://www.millikin.edu/pkm/pkm_ascue.html
- [2] Dorsey P.: *Personal knowledge management: educational framework for global business*. (2001) [dokument elektroniczny]. [Dostęp: 28 czerwca 2009]. Tryb dostępu: http://www.millikin.edu/pkm/pkm_istanbul.html
- [3] Frand J.; Hixon C.: *Personal Knowledge Management: Who, What, Why, When, Where, How?* (1999) [dokument elektroniczny]. [Dostęp: 30 stycznia 2008]. Tryb dostępu: <http://>

- www.anderson.ucla.edu/jason.frand/researcher/speeches/PKM.htm por. [Dostęp 14 września 2009]. Dostępny w Internecie: <http://www.anderson.ucla.edu/faculty/jason.frand/researcher/speeches/educom98pkm/>
- [4] Frand J.; Lippincott A.: *Personal Knowledge Management: a strategy for controlling information overload*. (2002). [dokument elektroniczny]. [Dostęp 14 września 2009]. Tryb dostępu: http://www.anderson.ucla.edu/faculty/jason.frand/researcher/articles/info_overload.html
- [5] Jones W. P.: *Keeping found things found. The study and practice of personal information management*. (2008). [dokument elektroniczny]. [Dostęp 14 września 2009]. Tryb dostępu: <http://www.keepingfoundthingsfound.com/book.html>
- [6] *Knowledge Map of Information Science: data, information, knowledge* [dokument elektroniczny]. [Dostęp 14 września 2009]. Tryb dostępu: <http://www.success.co.il/is/dik.html>
- [7] Nonaka I.; Takeuchi H.: *The knowledge-creating company*. New York 1995.
- [8] Pauleen D.: *Personal knowledge management: putting the "person" back into the knowledge equation*. "Online Information Review" 2009 Vol. 33 No. 2 pp. 221-224.
- [9] Polanyi M.: *Personal knowledge: towards a post-critical philosophy*. London 1958.
- [10] PKM – grupa dyskusyjna. [dokument elektroniczny]. [Dostęp 14 września 2009]. Tryb dostępu: <http://groups.google.com/group/personal-knowledge-management>
- [11] PKM – pierwsze międzynarodowe warsztaty, oficjalna strona konferencji [dokument elektroniczny]. [Dostęp 14 września 2009]. Tryb dostępu: <http://www.km-conference2009.org/workshops/PKM.php>
- [12] Schreiber, T.; Harbo K.: *Information literacy and personal knowledge management* (2004) [dokument elektroniczny]. [Dostęp 14 września 2009]. Tryb dostępu: <http://www2.db.dk/NIOD/Schreiber-harbo.pdf>
- [13] Świgoń M. (w druku): *Standaryzacja a transfer wiedzy*. W: *Standardy biblioteczne*. Pod red. M. Wojciechowskiej. Gdańsk 2009; prezentacja dostępna w Internecie: <http://www.slideshare.net/marzena.swigon/>
- [14] Świgoń M.: *Informacja a informacja naukowa*. W: *Historia. Archiwistyka. Informacja naukowa*. Pod red. M. Świgoń. Olsztyn 2009, s.245-262.
- [15] Tomaszczyk J.: *Zarządzanie informacją osobistą*. W: *Zarządzanie informacją w nauce*. Pod red. D. Pietruch-Reizes. Katowice 2008 s. 134-146.
- [16] Völkel M.; Haller H.: *Conceptual data structures for personal knowledge management*. "Online Information Review" 2009 Vol. 33, No. 2, pp. 298-315.
- [17] Wilson T.: *The nonsense of knowledge management* „Information Research” 2002 Vol. 8 No. 1, p. 144 [dokument elektroniczny]. [Dostęp 14 września 2009]. Tryb dostępu: <http://informationr.net/ir/8-1/paper144.html>
- [18] Zhang Z.: *Personalising organizational knowledge and organisationalising personal knowledge*. "Online Information Review" 2009 Vol. 33 No. 2 pp. 237-256.
- [19] Zins Ch.: *Conceptions of Information Science*. "Journal of the American Society for Information Science and Technology" 2007 No.3 pp. 335-350.

Dr Marzena ŚWIGOŃ – Wydział Humanistyczny. Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. Adres: 10-725 Olsztyn, ul. K. Obiży 1, Tel. (89) 524 644, marzena.swigon@uwm.edu.pl

Anna OSIEWALSKA

Uniwersytet Ekonomiczny, KRAKÓW

Inkontrometria jako metoda pomocnicza bibliometrii

*Jednostką pomiaru w bibliometrii jest opis bibliograficzny pracy opublikowanej lub przypis bibliograficzny pracy cytowanej. Inkontrometryczne tablice obecności rejestrują natomiast każdą wzmiankę o jednym autorze w pracy drugiego autora. Celem artykułu jest przedstawienie inkontrometrii jako metody uzupełniającej analizy bibliometrycznej dla naukowców. Komplementarność wyników obu metod przedstawiono na przykładzie twórczości wybitnego polskiego filozofa – profesora Kazimierza Twardowskiego, zarejestrowanej w *Przeglądzie Filozoficznym* od momentu powstania pisma do roku 1910.*

*Incontrometry as the auxiliary method for bibliometrics. The measuring unit in bibliometrics is the bibliographic description of the published work or the bibliographic annotation of the quoted work. While the incontrometric boards of presence register each mention of one author in the work of another author. The aim of the article is to present the incontrometry as the method supplementing the bibliometric analysis for the scientists. Complementarity of the results of both methods was illustrated with an example of the output of the distinguished Polish Philosopher – Professor Kazimierz Twardowski, registered in the *Philosophical Review* from the moment of writings' origin until the year 1910.*

Wstęp

Krytyka pomiaru produktywności i wpływu uczonych metodą bibliometryczną odwołuje się zazwyczaj do argumentu, że metoda ta niedostatecznie uwzględnia wpływ danej osoby w jej środowisku naukowym, głównie jej wpływ na pokolenie uczniów, który w twórczości uważa się za związek o kluczowym znaczeniu. Zadaniem bibliometrii jest „badanie stanu ilościowego i tendencji rozwoju piśmiennictwa metodą statystyczną na podstawie spisów bibliograficznych lub statystyki wydawnictw” [Słownik terminologiczny informacji naukowej, 1979]. Jednostką pomiaru w bibliometrii jest zatem opis bibliograficzny pracy opublikowanej lub cytowanej. Brak wspólnych publikacji nauczyciela i ucznia, lub nie wymienienie przez ucznia opublikowanej pracy swojego nauczyciela powoduje w bibliometrii utratę informacji o ich wzajemnym związku, nawet wtedy, gdy uczeń odwołuje się do autorytetu swojego mistrza przypisem nieliteraturowym lub podziękowaniem. Taką obecność mistrza w dziele ucznia rejestruje natomiast inkontrometria, metoda szczegółowa inkontrologii – odmiany filozofii spotkania, której twórcą jest Andrzej Nowicki. „Dla inkontrologii [...]

fundamentalne znaczenie ma ergantropia, czyli realna obecność człowieka w wytworzonych przez niego rzeczach. [...] Przez »rzeczy« rozumie przedmioty, książki, obrazy, dzieła muzyczne, wynalazki, a także ustne wypowiedzi, w których przekazywana jest myśl osoby mówiącej – pisał Nowicki [2]. Zapropował też pomiar intensywności obecności twórcy w dziełach innych ludzi – inkontrometrię. W przypadku prac naukowych, inkontrometryczne tablice obecności rejestrują każdą wzmiankę o jednym autorze w pracy drugiego autora, stanowiąc coś na kształt indeksu osobowego badanego dzieła.

Celem artykułu jest przedstawienie inkontrometrii jako metody uzupełniającej analizy bibliometrycznej autorów. Komplementarność wyników obu metod w opisie produktywności i wpływu danej osoby chcemy przedstawić na przykładzie twórczości wybitnego polskiego filozofa – profesora Kazimierza Twardowskiego, zarejestrowanej w *Przeglądzie Filozoficznym* od momentu powstania pisma do roku 1910 (górną granicę zakresu stanowi rok poprzedzający ukazanie się we Lwowie czasopisma *Ruch Filozoficzny*, którego redaktorem i wydawcą był prof. Twardowski). W tym celu tworzymy tablice inkontrometryczne ze streszcze-

niem kontekstu pojawienia się nazwiska Profesora. W szczególności w owych notkach zamieszczamy opisy bibliograficzne Jego prac w tym czasopiśmie opublikowanych i cytowanych, które wykorzystujemy następnie jako materiał analiz bibliometrycznych. Pozostałe wzmianki mają za zadanie dookreślić charakter Jego obecności w tym czasopiśmie.

Prof. Kazimierz Twardowski i Przegląd Filozoficzny

Zakładając w roku 1897 *Przegląd Filozoficzny* dr Władysław Weryho uzyskał „przrzeczenie współpracownika” od wielu wybitnych polskich naukowców, wśród których znalazł się także Prof. Dr. Kazimierz Twardowski.

Sam zamysł utworzenia czasopisma związany jest także z osobą K. Twardowskiego. Tak pisze o tym redaktor naczelny w artykule podsumowującym pierwsze 10 lat *Przeglądu Filozoficznego*: „Myśl założenia

Przeglądu Filozoficznego powziął niżej podpisany [Wł. Weryho] podczas wywczaśów letnich w Zakopanym. Bezpośrednią pobudką było ukazanie się w języku niemieckim kilku prac, ogłoszonych przez Polaków, w piśmiennictwie polskim wówczas nieznanym (Twardowskiego, Heinricha, Kodisowej)” [4]. Wł. Weryho nawiązał współpracę z prof. K. Twardowskim i począwszy od numeru pierwszego *Przeglądu Filozoficznego* do rzadkości należy taki numer tego czasopisma, w którym nazwisko Profesora Twardowskiego by nie występowało (5 zeszytów na 49). Oprócz recenzowania nadsyłanych do redakcji prac, Kazimierz Twardowski – podobnie jak inni współpracownicy – ma także w *Przeglądzie Filozoficznym* spory udział własny. Choć liczba samodzielnych artykułów, a także innych tekstów własnych, zamieszczanych w różnych działach czasopisma nie jest wielka, intensywność Jego obecności w *Przeglądzie Filozoficznym* w pierwszych latach ukazywania się pisma jest (jak pokażemy dalej) bardzo wysoka.

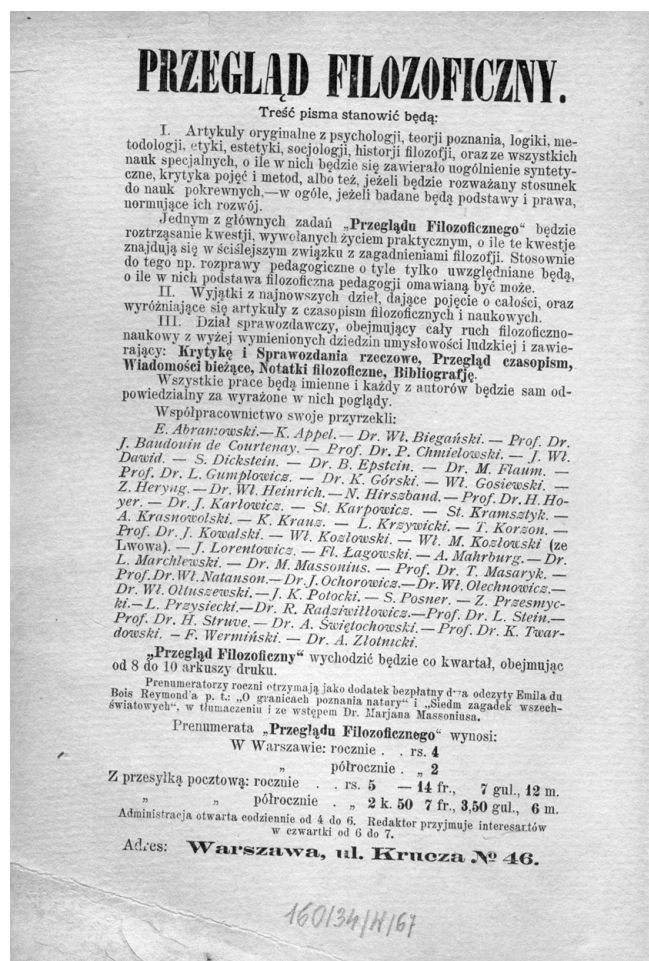
W dalszej części artykułu przedstawimy szczegółowo udział Prof. Kazimierza Twardowskiego w pierwszym zeszycie *Przeglądu Filozoficznego*. Ta sama informacja – ze streszczeniem kontekstu pojawienia się nazwiska Profesora – zostaje przedstawiona następnie w formie tablicy rejestrującej Jego obecność w tym zeszycie, ilustrując sposób wykonania tablic inkontrometrycznych dla wszystkich zeszytów czasopisma, które zamieszczamy w aneksie do artykułu (dokumentacja wykonywana jest w większości z wykorzystaniem narzędzi wyszukiwania w pełnym tekście wydania elektronicznego¹). W tablicach używamy następujących symboli:

■ na oznaczenie tekstów, których autorem jest Kazimierz Twardowski,

□ na oznaczenie tekstów innych autorów lub redaktora, w których wymienia się K. Twardowskiego

Następnie przedstawiamy i omawiamy skróconą tablicę obecności K. Twardowskiego we wszystkich zeszytach czasopisma. Dalej przedstawiamy wynik ana-

¹ Wydanie elektroniczne Biblioteki Kórnickiej, będące cyfryzacją własnego (niekompletnego) zasobu *Przeglądu Filozoficznego*. Jest ono obecnie elementem polskiej kolekcji EUROPEANY <http://www.europeana.eu/portal/index.html>. Badania brakujących zeszytów przeprowadzono na egzemplarzach ze zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (BG UEK). Z wszystkich wydanych w badanym okresie zeszytów *Przeglądu Filozoficznego*, analiza nie obejmuje tylko jednego zeszytu (1906, vol. 9, z.4), którego nie ma ani w zasobie Biblioteki Kórnickiej, ani w zasobie BG UEK.

Rys. 1. Druga strona okładki pierwszego numeru *Przeglądu Filozoficznego* z 1897 roku. [ze zbiorów BG UEK]

lizy bibliometrycznej: produktywność K. Twardowskiego w *Przeglądzie Filozoficznym* oraz Jego wpływ na pozostałych autorów tego czasopisma. Materiał z tablic inkontrometrycznych wykorzystany jest dalej do uzupełnienia opisu roli, jaką w środowisku autorów badanego czasopisma pełnił K. Twardowski

Tablica obecności prof. Kazimierza Twardowskiego w I zeszycie *Przeglądu Filozoficznego*

W pierwszym numerze Kazimierz Twardowski jest wymieniony jako współpracownik pisma. Występuje także z autoreferatem pracy

■ „Psychologia wobec fizjologii i filozofii” Lwów, 1897. Odbitka z „Przewodnika naukowego i literackiego”

Książkę tę – wraz z drugą, również wydaną w roku 1897 autor przesłał także do redakcji.

W omawianym pierwszym numerze K. Twardowski dostarczył także materiału do rubryki »Przegląd Czasopism«, gdzie streszcza

■ 4 artykuły z czasopisma *Mind* (New Series N. 21; January, 1897).

■ 6 artykułów z czasopisma *Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie*

Sumaryczna tablica obecności prof. K. Twardowskiego w *Przeglądzie Filozoficznym* w latach 1897-1910

Materiał zebrany w sumarycznej tablicy wspólnej dla wszystkich numerów czasopisma opublikowanych w latach 1897-1910 zamieszczonej poniżej, pozwala

stwierdzić, że w badanym okresie na łamach *Przeglądu Filozoficznego* ukazało się 17 tekstów autorstwa K. Twardowskiego:

1 artykuł (O idjo- i allogienetycznych teoriach sądu)

6 autoreferatów

1 sprawozdanie z konferencji

2 recenzje (oprócz tego 2 recenzje prac Twardowskiego)

1 polemika

6 zbiorów streszczeń artykułów z czasopism zagranicznych.

Wyniki analizy bibliometrycznej

Sporządzając sumaryczny indeks autorów *Przeglądu Filozoficznego* za pierwszych 10 lat pisma (czyli do roku 1907), redaktor Wł. Weryho przedstawia prace Twardowskiego w sposób kompletny, wliczając przeglądy czasopism (a nawet licząc osobno różne ich tytuły!), autoreferaty oraz recenzje i polemiki. Daje to w ciągu pierwszych 10 lat liczbę 19 tekstów, w następujący sposób wyszczególnionych w indeksie:

Twardowski Kazimierz.	I.1.87.	I.1.141.	I.1.144.	I.2.68.	I.2.145.	I.3.123.	I.3.129.	II.1.129.	II.1.131.	III.1.63.	III.2.114.	III.3.133.	IV.207.	VII.79.	VII.329.	VIII.91.	VIII.156.	X.126.	X.476.
-----------------------	---------	----------	----------	---------	----------	----------	----------	-----------	-----------	-----------	------------	------------	---------	---------	----------	----------	-----------	--------	--------

Całościowy indeks wszystkich autorów analizuje Wł. Weryho pod kątem ich produktywności w *Przeglądzie Filozoficznym*:

Tablica obecności K. Twardowskiego w omawianym numerze czasopisma ma zatem postać

	artykuły	»Auto-referaty«	»Przegląd Czasopism« (liczba streszczeń)	»Książki nadesłane do Redakcji«	»Krytyka i sprawozdania«	»Polemika«	»Wiadomości bieżące«	odwołania	inne
1897, vol. 1, z. 1		1 s.87-88	10 s.141-147	2 s.158					1 s.nlb.
<p>■ »Autoreferaty« s. 87-88: Psychologia wobec fizjologii i filozofii</p> <p>□ »Książki nadesłane do Redakcji« s. 158:</p> <p>1) „Psychologia wobec fizjologii i filozofii” Lwów, 1897. Odbitka z <i>Przewodnika naukowego i literackiego</i></p> <p>2) „Nowa polska książka o filozofii” Kraków. 1897. Osobne odbicie z <i>Przeglądu Polskiego</i></p> <p>■ »Przegląd Czasopism« s.141-147: streszczenia 10 artykułów</p> <p>4 z czasopisma <i>Mind</i> (New Series N. 21; January, 1897).</p> <p>6 z czasopisma <i>Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie</i> Tom XXI (1897). Z. 1 i 2.</p> <p>□ „przyrzeczenie współpracownictwa” w wydawaniu pisma (na odwrocie okładki)</p>									

Skrótowa tablica obecności K. Twardowskiego we wszystkich (49) badanych zeszytach *Przeglądu Filozoficznego*

z zasobu	numer zeszytu	artykuły	»Autoreferaty« od 1908 »Z posiedzeń naukowych«	»Przegląd Czasopism«	»Książki nadane do Redakcji«	»Krytyka i sprawozdania«, od 1903 »Przegląd krytyczny«	»Polemika« w 1904 »Sprawozdania«, potem »Polemika«	»Wiadomości bieżące«	odwołania nieliteraturo- cytowania	inne		
B. Kórnicka	1897, vol. 1, z. 1		1	1	2						1 przyrzeczenie współpracownictwa	
B. Kórnicka	1898, vol. 1, z. 2		1		1	1	2					
B. Kórnicka	1898, vol. 1, z. 3			1				1				
B. Kórnicka	1898, vol. 1, z. 4					1		2				
B. Kórnicka	1898, vol. 2, z. 1			1								
B. Kórnicka	1899, vol. 2, z. 2							1				
B. Kórnicka	1899, vol. 2, z. 3				1							
B. Kórnicka	1899, vol. 2, z. 4				1							
B. Kórnicka	1900, vol. 3, z. 1					1						
B. Kórnicka	1900, vol. 3, z. 2			1				1				
B. Kórnicka	1900, vol. 3, z. 3			1								
B. Kórnicka	1900, vol. 3, z. 4								1	1	z seminarium prof. dr K. Twardowskiego	
B. Kórnicka	1901, vol. 4, z. 1											
B. Kórnicka	1901, vol. 4, z. 2		1									
B. Kórnicka	1901, vol. 4, z. 3											
B. Kórnicka	1901, vol. 4, z. 4											
B. Kórnicka	1902, vol. 5, z. 1								1	1	podziękowanie A. Szyc	
B. Kórnicka	1902, vol. 5, z. 2											
B. Kórnicka	1902, vol. 5, z. 3							1				
B. Kórnicka	1902, vol. 5, z. 4						1					
B. Kórnicka	1903, vol. 6, z. 1							2		1	z seminarium prof. dr K. Twardowskiego	
B. Kórnicka	1903, vol. 6, z. 2							1				
B. Kórnicka	1903, vol. 6, z. 3								1	1	z seminarium prof. dr K. Twardowskiego	
B. Kórnicka	1903, vol. 6, z. 4							2				
B. Kórnicka	1904, vol. 7, z. 1						1	3		1	juror konkursu	
B. Kórnicka	1904, vol. 7, z. 2				1			2		2	juror konkursu + zgłoszenie pracy do numeru specjalnego (4/1904)	
B. Kórnicka	1904, vol. 7, z. 3		1					1				
B. Kórnicka	1904, vol. 7, z. 4											
B. Kórnicka	1905, vol. 8, z. 1							1		1	z seminarium prof. dr K. Twardowskiego	
B. Kórnicka	1905, vol. 8, z. 2				1	1						
B. Kórnicka	1905, vol. 8, z. 3							1		1	z seminarium prof. dr K. Twardowskiego	
B. Kórnicka	1905, vol. 8, z. 4											
B. Kórnicka	1906, vol. 9, z. 1							2		1	juror konkursu	
B. Kórnicka	1906, vol. 9, z. 2							4	2			
B. Kórnicka	1906, vol. 9, z. 3							1	1	1	stopka redakcyjna	
brak	1906, vol. 9, z. 4											
B. Kórnicka	1907, vol. 10, z. 1			1				3	2	1	stopka redakcyjna	
B. Kórnicka	1907, vol. 10, z. 2							5	1	1	stopka redakcyjna	
B. Kórnicka	1907, vol. 10, z. 3							5	10	3	stopka redakcyjna	
B. Kórnicka	1907, vol. 10, z. 4	1						5	1	2	stopka redakcyjna	
B. Kórnicka	1908, vol. 11, z. 1-2		2					3		9	do datek+stopka redakcyjna	
B. Kórnicka	1908, vol. 11, z. 3		1		1			6		3	stopka redakcyjna	
B. Kórnicka	1908, vol. 11, z. 4			2				1		1	stopka redakcyjna	
B. Kórnicka	1909, vol. 12, z. 1									2	juror konkursu + stopka redakcyjna	
B.G UEK	1909, vol. 12, z. 2		1					7		1	stopka redakcyjna	
B.G UEK	1909, vol. 12, z. 3							3		1	stopka redakcyjna	
B. Kórnicka	1909, vol. 12, z. 4			6						1	stopka redakcyjna	
B. Kórnicka	1910, vol. 13, z. 1-2		1	1	1					2	1 stopka redakcyjna	
B. Kórnicka	1910, vol. 13, z. 3			1	1			3		1	1 stopka redakcyjna	
B. Kórnicka	1910, vol. 13, z. 4							1	2	1	1 stopka redakcyjna	
		1	6	13	6	10	4	4	67	17	14	35

W ciągu dziesięciu lat „Przegląd Filozoficzny,” jak wskazuje załączony indeks, zamieścił prace 152 autorów. Piszących, którzy jednorazowo drukowali swe prace, było 58; reszta drukowała po kilka i kilkanaście razy; największa liczba artykułów, drukowanych przez jedną osobę, dosięgła 56.

Zgodnie z obecnymi standardami analiza produktywności autorów w czasopismach naukowych, bierze za przedmiot wyłącznie artykuły. Analiza taka umieszczałaby Profesora Twardowskiego wśród autorów, którzy jednorazowo zamieścili swe prace.

W badanym okresie w *Przeglądzie Filozoficznym* cytowano 5 prac K. Tatarkiewicza:

1. Wyobrażenia i pojęcia. Lwów 1898 – 7x
2. Zur Lehre vom Inhalt und Gegenstand Der Vorstellungten (Przyczynek do nauki o treści i przedmiocie przedstawień). Wiedeń 1894 – 3x
3. Idee und Perception. Eine erkenntniss-theoretische Untersuchung aus Descartes. Wiedeń 1892 – 2x
4. O tak zwanych prawdach względnych. Lwów, 1900 – 1x
5. Dawid Hume. Badania, dotyczące rozumu ludzkiego. Lwów 1905 – 1x

Analiza bibliometryczna wykazuje zatem na niską produktywność prof. Twardowskiego w *Przeglądzie Filozoficznym* w okresie 1897-1910. Niewątpliwie wyższa pozostaje wówczas cytowalność K. Twardowskiego w *Przeglądzie Filozoficznym* (wartość indeksu Hirscha równa 2). Dane do tych analiz pochodzą z tablic inkontrometrycznych.

Analiza materiału ze szczegółowych tablic inkontrometrycznych

Materiał ze szczegółowych tablic inkontrometrycznych pozwala sporządzić listę opublikowanych w latach 1897-1910 prac K. Twardowskiego, którymi – jak się okazuje – są przede wszystkim monografie, a także przekłady. Wiedzy tej dostarcza nam rubryka »Książki nadesłane do Redakcji« oraz cytowania. Dzięki temu uzyskujemy następującą listę publikacji Kazimierza Twardowskiego wydanych w badanym okresie:

1. K. Twardowski: Psychologia wobec fizjologii i filozofii. Lwów, 1897. Odbitka z Przewodnika naukowego i literackiego
2. K. Twardowski: Nowa polska książka o filozofii. Kraków. 1897. Osobne odbicie z Przeglądu Polskiego

3. K. Twardowski: Wyobrażenia i pojęcia. Lwów, 1898, 152 s.
4. K. Twardowski: Czy człowiek postępuje zawsze egoistycznie? Odbitka z „Iris”
5. Oswald Kolpe. O zagadnieniach i kierunkach filozofii. Tłumaczyli z upoważnienia autora członkowie „Kółka filozoficznego” pod redakcją prof. dr. K. Twardowskiego. Lwów, 1899. Nakładem Altenberga. Tom 1, str. 21.
6. K. Twardowski: O tak zwanych prawdach względnych. Lwów, 1900, 25 s.
7. K. Twardowski: Ueber begriffliche Vorstellung. Vortrag in der Philosophischen Gesellschaft an der Universität zu Wien. Leipzig, 1903
8. Dawid Hume. Badania, dotyczące rozumu ludzkiego. Przekładu dokonali dr. Jan L. Łukasiewicz i prof. dr. Kazimierz Twardowski. Lwów, 1905. Nakładem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego.
9. Pechner G. T. Książeczka o życiu pośmiertnym. Z 6-go wydania niemieckiego przełożył B. Mączewski. Przekład przejrzał i wstępem zaopatrzył Kazimierz Twardowski. Lwów-Warszawa, 1907. (Wiedza i Życie, serja III, tom XI), str. 114.
10. K. Twardowski: O filozofii średniowiecznej wykładów sześć. Lwów, 1910. Nakład H. Altenberga.
11. K. Twardowski: O metodzie psychologii. Przyczynek do metodologii porównawczej badań naukowych. Odczyt wygłoszony na pierwszym ogólnym zebraniu I Zjazdu neurologów, psychiatrów i psychologów polskich. Warszawa, 1910. Skład główny w księgarni E. Wende

Potwierdzeniem niskiej produktywności K. Twardowskiego w *Przeglądzie Filozoficznym* są prawdopodobne naciski redaktora naczelnego. W dwóch zeszytach czasopisma (1901, vol. 4, z. 4 a także 1904, vol. 7, z. 2), pojawiają się zapowiedzi opublikowania prac K. Twardowskiego. Zeszyt z 1904 przedstawia wykaz prac zgłoszony do numeru specjalnego – 4/1904, poświęconego Kantowi, w tym: Prof. Dr. K. Twardowski: O przekładzie kantowskich terminów filozoficznych.

Niezwykle zaangażowanie K. Twardowskiego w Uniwersytecie Lwowskim i kolejno zakładanych przez siebie towarzystwach naukowych nie pozwoliło jednak na realizację tego zamierzenia. Wiedzy na ten temat także dostarczają nam tablice obecności, które przede wszystkim ukazują K. Twardowskiego jako niezwykle aktywną postać, animatora ówczesnego ruchu naukowego na polu filozofii i psychologii, wychowawcę młodego pokolenia filozofów, autorytetu naukowego. Tablice odsłaniają także warsztat badawczy

i dydaktyczny profesora: systematycznie studiowane przez K. Twardowskiego i Jego uczniów czasopisma, tematykę i poziom jego seminariów i odczytów. Ujawniają wreszcie Jego pracę na rzecz czasopisma: prowadzenie filii redakcji we Lwowie, zapewnienie dopływu prac z Uniwersytetu Lwowskiego.

Owe wnioski znajdują potwierdzenie w podsumowaniu pierwszych 10 lat czasopisma, które w numerze 1-2 z 1908 opublikował Wł Weryho: „Na szczególną uwagę zasługują nasi współpracownicy ze Lwowa. Można powiedzieć, że reprezentują oni szkołę Twardowskiego, gdyż przeważnie są jego uczniami, szkołę, która w dalszym ciągu daje coraz to nowych pracowników na polu filozofii. Rozpoczynają oni zwykle swoją działalność literacką od krótkich sprawozdań, przechodzą następnie do obszerniejszych referatów i przeglądów krytycznych, wreszcie do rozpraw oryginalnych. [...] Lwowianom głównie zawdzięcza *Przegląd Filozoficzny* zorganizowanie rubryki »Z czasopism«. [...] Rubryka ta zorganizowana została w sposób następujący: Pisma filozoficzne przede wszystkim są czytane przez prof. Twardowskiego, który decyduje, jakie rozprawy mają być streszczone. Jeżeli sam nie ma czasu zająć się zreferowaniem wybranych artykułów, powierza to młodszemu.” [5]

W latach późniejszych nazwisko Profesora pojawia się często w dziale »Z posiedzeń naukowych«. Jak wspomina Wł. Weryho „w roku 1904, kiedy powstało we Lwowie „Polskie Towarzystwo Filozoficzne” organizatorowie jego [K. Twardowski – AO], ze względu na to że wydawanie własnego czasopisma obciążałoby nadmiernie finanse T-wa, zgłosili się do nas z pytaniem, czy redakcja nic nie miałaby przeciwko temu, aby T-wo uważało *Przegląd Filozoficzny* za swój organ. Na tę propozycję zgodziliśmy się bardzo chętnie, i od tego czasu w *Przeglądzie Filozoficznym* drukują się stale wszelkie odezwy, sprawozdania z zebrań, streszczenia referatów, wygłaszanych na posiedzeniach naukowych, wybitniejsze zaś odczyty zamieszczamy w całości” [6]. Sprawozdawano tam także tematy wykładów i seminariów filozoficznych na uniwersytetach polskich, w tym na Uniwersytecie Lwowskim, gdzie udział Profesora jest w zasadzie kluczowy.

K. Twardowski – na prośbę redakcji – prowadził od roku 1905 we Lwowie filię redakcji, czego skutkiem było pojawienie się takiej oto „stopki redakcyjnej”:

REDAKTOR I WYDAWCA Dr. WŁADYSŁAW WERYHO.

Filia redakcji we Lwowie: Prof. Dr. K. Twardowski, Uniwersytet.

We wspomnianym już dodatku z okazji dziesięciu lat *Przeglądu* tak oto wspomina ten fakt redaktor naczelny „Mając na względzie tak wyjątkowy rozwój ruchu filozoficznego we Lwowie i udział Lwowian we współpracownictwie naszego pisma, uprosiliśmy, aby prof. Twardowski zechciał reprezentować redakcję *Przeglądu Filozoficznego* we Lwowie. Jakoż czyni to prof. Twardowski bezinteresownie z wielką korzyścią dla *Przeglądu Filozoficznego* nie szczędząc czasu i pracy.” [7]

Wnioski

Metoda inkontrometryczna wraz z analizą bibliometryczną, okazały się z bardzo użyteczne w opisie produktywności i wpływu K. Twardowskiego na autorów *Przeglądu Filozoficznego*. Jest to obraz pełniejszy od tego, jaki jest wynikiem samej analizy bibliometrycznej, bardzo zbieżny ze wspomnieniami, jakie z okazji 10-lecia *Przeglądu Filozoficznego* opublikował Władysław Weryho, redaktor naczelny tego pisma, a z okazji 50-lecia *Przeglądu Filozoficznego* opracowali K. Tatarkiewicz [3], I. Dąbska [1]. Inkontrometryczne tablice obecności powinny zatem, gdzie to tylko możliwe, stanowić uzupełnienie dla badań bibliometrycznych zwłaszcza w przypadku analiz podsumowujących dorobek naukowy autora.

Literatura cytowana

- [1] Dąbska I.: *Czterdzieści lat filozofii we Lwowie (1898-1938)*. „Przegląd Filozoficzny” 1948 t. 44 s. 14-25.
- [2] Nowicki J.: *Zadania i metody inkontrologii*. „Folia Societatis Scientiarum Lublinensis” 1976 vol. 18 Hum. 1 s. 13
- [3] Tatarkiewicz W.: *Pięćdziesiąt lat filozofii w Warszawie*. „Przegląd Filozoficzny” 1948 t. 44 s. 3-14.
- [4] Weryho W.: *Dziesięciolecie „Przeglądu Filozoficznego”*. „Przegląd Filozoficzny” 1908 z. 1-2 s. 1.
- [5] Weryho W.: *Dziesięciolecie „Przeglądu Filozoficznego”*. „Przegląd Filozoficzny” 1908 z.1-2 s. 4.
- [6] Weryho W.: *Dziesięciolecie „Przeglądu Filozoficznego”*. „Przegląd Filozoficzny” 1908 z. 1-2 s. 18-19.
- [7] Weryho W.: *Dziesięciolecie „Przeglądu Filozoficznego”*. „Przegląd Filozoficzny” 1908 z. 1-2 s. 5.

**ANEKS: Inkontrometryczne tablice obecności prof. K. Twardowskiego
w Przeglądzie Filozoficznym w latach 1897-1910.**

	artykuły	»Auto-referaty«	»Przegląd Czasopism« (liczba streszczeń)	»Książki nadesłane do Redakcji«	»Krytyka i sprawozdania«	»Polemika«	»Wiadomości bieżące«	odwołania	inne
1897, vol. 1, z. 1		1 s.87-88	10 s.141-147	2 s.158					1 s. nlb.
<p>■ »Autoreferaty« s. 87-88: Psychologia wobec fizjologii i filozofii</p> <p>□ »Książki nadesłane do Redakcji« s. 158:</p> <p>1) „Psychologia wobec fizjologii i filozofii” Lwów, 1897. Odbitka z <i>Przewodnika naukowego i literackiego</i></p> <p>2) „Nowa polska książka o filozofii” Kraków. 1897. Osobne odbicie z <i>Przeglądu Polskiego</i></p> <p>■ »Przegląd Czasopism« s.141-147: streszczenia 10 artykułów</p> <p>4 z czasopisma <i>Mind</i> (New Series N. 21; January, 1897).</p> <p>6 z czasopisma <i>Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie</i> Tom XXI (1897). Z. 1 i 2.</p> <p>□ „przyrzeczenie współpracownictwa” w wydawaniu pisma</p>									
1898, vol. 1, z. 2		1 s.68-69		1 s.171	1 s.71-79	2 s. 145-148 s. 149-151			
<p>■ »Autoreferaty« s. 68-69: Wyobrażenia i pojęcia..</p> <p>□ »Książki nadesłane do Redakcji« s. 171: Wyobrażenia i pojęcia. Lwów, 1898, 152 s.</p> <p>□ »Krytyka i sprawozdania« s.71-79: Recenzja pracy „Psychologia wobec fizjologii i filozofji” przez A. Mahrburga.</p> <p>■ »Polemika« s.145-148: Odpowiedź na krytykę pracy p.t. „Psychologia wobec fizjologii i filozofji”, podaną przez p. Adama Mahrburga.</p> <p>□ »Polemika« s.149-151: Odparcie repliki dra Twardowskiego</p>									
1898, vol. 1, z. 3			10 s.125-131					1 s.66	
<p>□ ogólne odwołanie do prac K. Twardowskiego przez J. Wł. Dawida (s.66)</p> <p>■ »Przegląd Czasopism« s.125-131: streszczenia 10 artykułów</p> <p>7 z czasopisma <i>Mind</i> (New Series N. 22 i 23; kwiecień i lipiec, 1897).</p> <p>3 z czasopisma <i>Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie</i> Tom XXI (1897). Z. 3.</p>									
1898, vol. 1, z. 4					1 s.73-77		2 s.126-7		
<p>□ »Krytyka i sprawozdania« s.73-77: Recenzja pracy „Wyobrażenia i pojęcia” przez J. Wł. Dawida.</p> <p>□ »Wiadomości bieżące« s.126-127: informacja o 13 wykładach prof. Twardowskiego „Zarys psychologii” w Kółku naukowym Towarzystwa bratniej pomocy słuchaczy politechniki lwowskiej, które odbyły się w miesiącach maj, czerwiec 1898 r. oraz o wykładach z dziedziny filozofii które odbędą się w półroczu zimowym 1898/1899 na Uniwersytecie Lwowskim (w tym o wykładach K. Twardowskiego)</p>									
1898, vol. 2, z. 1			8 s.129-147						
<p>■ »Przegląd Czasopism« s.129-147: streszczenia 8 artykułów</p> <p>5 z czasopisma <i>Mind</i> (New Series N. 24; październik 1897).</p> <p>3 z czasopisma <i>Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie</i> Tom XXI (1897). Z. 4.</p>									

ZARZĄDZANIE INFORMACJĄ W NAUCE

Teksty te nie są podpisane. Informacja o autorstwie K. Twardowskiego pochodzi z wydawnictwa jubileuszowego [Władysław Weryho: Dzieiesięciolecie <i>Przeglądu Filozoficznego</i> . Spis współpracowników. <i>Przegląd Filozoficzny</i> , 1908, z 1-2, s.XXVI]									
1899, vol. 2, z. 2								1 s.119	
☐ »Wiadomości bieżące« s.119: Profesorowie zwyczajni filozofji w uniwersytecie lwowskim: dr. Kazimierz Twardowski i dr. Aleksander Skórski zostali mianowani zwyczajnymi profesorami.									
1899, vol. 2, z. 3								1 s.139	
☐ »Książki nadesłane do Redakcji« s.: Dr. K. Twardowski. Czy człowiek postępuje zawsze egoistycznie? Odbitka z „Iris”.									
1899, vol. 2, z. 4								1 s.134	
☐ »Książki nadesłane do Redakcji« s.134: Oswald Kolpe. O zagadnieniach i kierunkach filozofji. Tłumaczyli z upoważnienia autora członkowie „Kółka filozoficznego” pod redakcją prof. Dr. K. Twardowskiego. Lwów, 1899. Nakładem Altenberga. Tom 1, str. 21. Cena kop. 60.									

	artykuły	»Auto-referaty«	»Przegląd Czasopism« (liczba streszczeń)	»Książki nadesłane do Redakcji«	»Przegląd krytyczny«	»Polemika«	»Notatki«	odwołania	inne
1900, vol. 3, z. 1					1 s.63-79				
■ »Przegląd krytyczny« s.63-79 Recenzja pracy „Edward Abramowski: Teoria jednostek psychicznych. (Przyczynek do krytyki psychologii współczesnej). Warszawa, 1899, str. 137 i VIII.									
1900, vol. 3, z. 2			9 s.114-119				1 s.125		
■ »Przegląd Czasopism« s.114-119: streszczenia 9 artykułów 4 z czasopisma <i>Mind</i> (New Series N. 29; styczeń 1899). 5 z czasopisma <i>Mind</i> (New Series N. 30; kwiecień 1899)									
☐ »Notatki« s.125: Wykłady filozoficzne w półroczu letnim 1900. w uniwersytecie Lwowskim: Prof. Dr. Twardowski									
1900, vol. 3, z. 3			6 s.133-137						
■ »Przegląd Czasopism« s.133-137: streszczenia 6 artykułów z czasopisma <i>Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie</i> Tom XXIII (1899). 3 art. z. 1 oraz 3 art. z. 2									
1900, vol. 3, z. 4								1 s.22-24	1 s. 26
☐ s. 22 cytowanie pracy „Wyobrażenia i pojęcia” przez Wł. Biegańskiego oraz liczne odwołania									
☐ s. 26 praca Władysława Witwickiego (z seminarium prof. dr K. Twardowskiego)									
1901, vol. 4, z. 1									
1901, vol. 4, z. 2		1 s.207-208							

■ »Autoreferaty« s. 207-208: O tak zwanych prawdach względnych (Z Księgi pamiątkowej Uniwersytetu Lwowskiego, ku uczczeniu pięćsetnej rocznicy fundacji Jagiellońskiej Uniwersytetu Krakowskiego. Lwów, nakładem senatu Uniwersytetu Lwowskiego, 1900). Str. 25.									
1901, vol. 4, z. 3									
1901, vol. 4, z. 4									1 s.408
□ zapowiedź zamieszczenia rozpraw prof. dr K. Twardowskiego)									

	artykuły	»Auto-referaty«	»Przegląd Czasopism« (liczba streszczeń)	»Książki nadesłane do Redakcji«	»Przegląd krytyczny«	»Polemika«	»Wiadomości bieżące«	odwołania	inne
1902, vol. 5, z. 1								1 s.92	1 s.98
□ s.92 odwołanie się do tez Twardowskiego przez dr Żuławskiego									
□ »Autoreferaty« s. 98-99: A. Szczygiła wyjaśnia genezę swojej broszury jako powstałej „na skutek uchwały, zapadłej w sekcji psychologicznej IX zjazdu lekarzy i przyrodników polskich w Krakowie 1900 r., na wniosek prof. Twardowskiego”									
1902, vol. 5, z. 2									
1902, vol. 5, z. 3							1 s.359-360		
□ »Wiadomości bieżące« s. 359-360. Ruch filozoficzny we Lwowie									
1902, vol. 5, z. 4						1 s.415			
□ w artykule „Dusza i ciało” E. Abramowski polemizuje z zarzutami K. Twardowskiego recenzującego jego pracę pt. „Teoria jednostek psychicznych”									
1903, vol. 6, z. 1							2 s.111-113 s.113-114		1 s. 9
□ s. 9 praca Jana Łukasiewicza (z seminarium prof. dr K. Twardowskiego)									
□ »Wiadomości bieżące« s. 111-113: relacja z obrad ankiety w sprawie nauczania propedeutyki filozofji w gimnazjach (z udziałem i głosem K. Twardowskiego)									
□ »Wiadomości bieżące« s. 113-114: Ruch filozoficzny we Lwowie									
1903, vol. 6, z. 2							1 s.241-244		
□ »Wiadomości bieżące« s. 241-244: c.d. relacji z obrad ankiety w sprawie nauczania propedeutyki filozofji w gimnazjach (z udziałem i głosem K. Twardowskiego)									
1903, vol. 6, z. 3								1 s.348	1 s.321
□ s. 9 praca Zygmunta Skórskiego (z seminarium prof. dr K. Twardowskiego)									
□ »Autoreferaty« s. 348: odwołanie ks. J. Nuckowskiego do K. Twardowskiego									

ZARZĄDZANIE INFORMACJĄ W NAUCE

1903, vol. 6, z. 4							2 s.510		
☐ »Wiadomości bieżące« s. 510: Wykłady filozoficzne na Uniwersytecie Lwowskim; ☐ »Wiadomości bieżące« s. 510: Odezwa sekcji filozoficznej X Zjazdu lekarzy i przyrodników polskich podpisana przez K. Twardowskiego									

	artykuły	»Auto-referaty«	»Przegląd Czasopism« (liczba streszczeń)	»Książki nadesłane do Redakcji«	»Przegląd krytyczny«	»Sprawozdania«	»Wiadomości bieżące«	odwołania	inne
1904, vol. 7, z. 1						1 s.79-87	3 s.104-105, s.110; 118		1 s. nlb.
☐ s. nlb. za okładką: skład sędziów konkursu <i>Przeglądu Filozoficznego</i> (w składzie prof. Twardowski) ☒ »Sprawozdania« s. 79-87: Uwagi do przekładu: A. Schopenhuer: „Rozprawa konkursowa o podstawie moralności” nie uwieczniona przez królewskie duńskie Towarzystwo naukowe w Kopenhadze. dnia 30 stycznia 1840 r. Przekład Zofji Bassjakówny. Wydawnictwo „Przeglądu filozoficznego”. Warszawa, skład główny w księgarni J. Flszera. 1901 r. ☐ »Wiadomości bieżące« s.104: List oficjalny do redakcji <i>Przeglądu Filozoficznego</i> w sprawie wykładów i ćwiczeń z psychologii doświadczalnej na Uniwersytecie Lwowskim ☐ »Wiadomości bieżące« s.105: Ruch filozoficzny we Lwowie. Opis działalności kółka filozoficznego wraz z podziękowaniami dla stale obecnego na posiedzeniach prof. dr. Twardowskiego. ☐ »Wiadomości bieżące« s.110: Polskie Towarzystwo Filozoficzne we Lwowie. Inauguracja ☐ »Wiadomości bieżące« s.118: Zaproszenie na członków Polskiego Towarzystwa Filozoficznego									
1904, vol. 7, z. 2				1 s.249			2 s.243;246		2 s.nlb.
☐ s. nlb. za okładką: ogłoszenie składu sędziów konkursu <i>Przeglądu Filozoficznego</i> (wraz z prof. Twardowskim) ☐ »od Redakcji« s. nlb.: wykaz prac zgłoszony do numeru specjalnego (4/1904) poświęconego Kantowi., w tym: Prof. Dr. K. Twardowski: O przekładzie kantowskich terminów filozoficznych. ☐ »Wiadomości bieżące« s.244: K. Twardowski w spisie członków Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie ☐ »Wiadomości bieżące« s.246: Z ruchu filozoficznego we Lwowie: wykłady filozoficzne w UL (m.in. prof. Twardowskiego) ☐ »Książki nadesłane do Redakcji« s.249: Prof. Dr. K. Twardowski. Ueber begriffliche Vorstellung. Vortrag in der Philosophischen Gesellschaft an der Universität zu Wien. Leipzig, 1903.									
1904, vol. 7, z. 3		1 s.329-330					1 s.367; 368		
☒ »Autoreferaty« s.329-330: Ueber begriffliche Vorstellung. Vortrag in der Philosophischen Gesellschaft an der Universität zu Wien. Leipzig, 1903. ☐ »Wiadomości bieżące« s.367: Zjazdy. Zapowiedź Zjazdu filozoficznego w Genewie i zgłoszenie prof. Twardowskiego z komunikatem: Jak należy określić logikę? ☐ »Wiadomości bieżące« s.368: Towarzystwo Wyższych Kursów Wakacyjnych – odczyt Twardowskiego pt. Główne prądy w filozofii wieku XIX									
1904, vol. 7, z. 4									

	artykuły	»Auto-referaty«	»Przegląd Czasopism« (liczba streszczeń)	»Książki nadesłane do Redakcji«	»Przegląd krytyczny«	»Polemika«	»Wiadomości bieżące«	odwołania	inne
1905, vol. 8, z. 1							1 s. 91-101		1 s.1
☐ s. 1 praca Wł. Szumowskiego (z seminarium prof. dr K. Twardowskiego) ☒ s. 91-101: Z Kongresu psychologii eksperymentalnej odbytego w kwietniu 1904 w Gessen									
1905, vol. 8, z. 2				1 s.191	1 s.156-160				
☒ »Przegląd krytyczny« s. 156-160: Wł. M. Kozłowski: Historia filozofii. Cz. I do końca XVIII wieku. (Podstawy wykształcenia współczesnego, tom IV. Warszawa. Nakładem Michała Arcta, 1904. Str. 174 i II). ☐ »Książki nadesłane do Redakcji«: Dawid Hume. Badania, dotyczące rozumu ludzkiego. Przekładu dokonali dr. Jan L. Łukasiewicz i prof. dr Kazimierz Twardowski. Lwów, 1905. Nakładem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego.									
1905, vol. 8, z. 3							1 s.284; 286; 290		1 s.201
☐ s. 201 praca Ireny Jawicówniej (z seminarium prof. dr K. Twardowskiego) ☐ »Wiadomości bieżące« s. 284: Pierwsze sprawozdanie Polskiego Tow. Filozoficznego we Lwowie ☐ »Wiadomości bieżące« s.286 i 290: Posiedzenia, odczyty, wydawnictwa z udziałem prof. Twardowskiego									
1905, vol. 8, z. 4									
1906, vol. 9, z. 1							2 s.82; 84-85		1 s.nlb.
☐ s.nlb. Rozstrzygnięcie konkursu Przeglądu Filozoficznego podane przez sędziów konkursu, w tym K. Twardowskiego ☐ »Wiadomości bieżące« s.82 i 84-85: Z posiedzeń naukowych Pol. Tow. Filozf. (informacje o odczytach K. Twardowskiego)									
1906, vol. 9, z. 2							4 s.314-318; 319-322	5 s.163, 170, 171, 178, 179	
☐ s. 163, 170, 171, 178, 179 odwołania i cytowanie przez Jana Łukasiewicza pracy „Dawid Hume. Badania, dotyczące rozumu ludzkiego” oraz „Zur Lehre Vom Inhalt Und Gegenstand Der Vorstellutgen” (Przyczynek do nauki o treści i przedmiocie przedstawień) ☐ »Wiadomości bieżące« s.314-318: Drugie Sprawozdanie Polskiego Towarzystwa filozoficznego we Lwowie. (także informacje o odczytach K. Twardowskiego), spis członków; s. 319-322 Sprawozdanie Kółka filozoficznego Czytelnicy akademickiej we Lwowie.									
1906, vol. 9, z. 3							1 s. 454	1 s.359	1 stopka redakcyjna
☐ cytowanie przez Witolda Rubczyńskiego pracy „Idee und Perception” ☐ »Wiadomości bieżące« s. 454: Sprawozdanie z posiedzeń Polskiego Towarzystwa filozoficznego we Lwowie (także informacje o odczytach K. Twardowskiego)									
1906, vol. 9, z. 4 brak									

ZARZĄDZANIE INFORMACJĄ W NAUCE

1907, vol.10, z. 1			1 s.126-127				3 s. 135, 137	4 s. 4, 37, 48, 82	1 stopka redakcyjna
☐ s. 4, 37, 48 cytowanie pracy „Wyobrażenia i pojęcia” przez W. M. Gieleckiego, ☐ s. 82 cytowanie pracy „Wyobrażenia i pojęcia” przez H. Bada, ☒ »Przegląd Czasopism« s.126-127: Waldapfel J. Persönliche Energie (Osobista energja). Annalen der Naturphilosophie V. 13 (lipiec, 1906). ☐ »Wiadomości bieżące« s. 135, 137: informacje o odczytach, posiedzeniach i wykładach K. Twardowskiego; s. 143-144: streszczenie odczytu „O zadaniach etyki naukowej”									
1907, vol.10, z. 2							5 s.275-276 s.280, 282	1 s.153	1 stopka redakcyjna
☐ s. 153 odwołanie się przez J. Kodisową ☐ »Wiadomości bieżące« s. 275-276. Trzecie sprawozdanie z działalności PTF we Lwowie (Twardowski jako przewodniczący, tematy Jego odczytów); s.280 na liście członków PTF, s.282 plany Twardowskiego w PTF)									
1907, vol.10, z. 3							5 s.427, 429	13 s.338, 342-3, 345	1 stopka redakcyjna
☐ »Krytyka i Sprawozdania« s. 338 (5x); 342-3 (3x); 345 (5x) cytowania i wzmianki o K. Twardowskim w opisywanym przez J. Łukasiewicza oryginalnym i tłumaczonym dziele Heinricha von Struve: Die polnische Philosophie der letzten zehn Jahre (1894 -1904). Separatabdruck aus dem Archiv für Geschichte der Philosophie. XVIII. Bd. Berlin 1905, str. 80. [Henryk Struve (sic!): Filozofja polska w ostatnim dziesięcioleciu (1894-1904). Przełożył z niemieckiego Kazimierz Król. Warszawa 1907 str. 116.]. Cytowania do dzieł: „Wyobrażenia i pojęcia”, „O tak zwanych prawdach względnych”, „Zur Lehre vom Gegenstand”... ☐ »Wiadomości bieżące« s. 427 (2x) X. Zjazd Lekarzy i Przyrodników Polskich we Lwowie; s.429 (3x) wykłady, odczyty Twardowskiego we Lwowie									
1907, vol.10, z. 4	1 s.476-478						5 s.467-468	3 s.538, 541, 585	1 stopka redakcyjna
☐ s.467-468 (5x): Relacja z obrad Sekcji Filozoficznej X. Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich we Lwowie ☒ s.476-478: O idjo- i allogienetycznych teorjach sądu. Referat wygłoszony przez K. Twardowskiego na X. Zjeździe Lekarzy i Przyrodników Polskich we Lwowie + dyskusja ☐ dyskusje po referatach Sekcji Filozoficznej X. Zjazdu s.488 (2x), 491-2 (2x), 510, 516, 531 (2x), 548, 569, ☐ s. 539, 541 cytowania przez A. Strögbauera („Zur Lehre vom Inhalt und Gegestand...”); s.585 cytowanie przez Prof. Dr. F. Gabrylego („Wyobrażenia i pojęcia”);									

	arty- kuły	»Auto- refe- raty«	»Z posiedzeń naukowych «	»Z Cza- sopism« (liczba streszczeń)	»Książki nadesłane do Redakcji«	»Spra- wozda- nia«	»Pole- mika«	»Wiado- mości bieżące«	odwo- łania	inne
1908, vol.11, z. 1-2			2 s.88-89					3 s. 125-127		8+1 dodatek; stopka redakcyjna

☐ dodatek, XXX s.: Dziesięciolecie <i>Przeglądu Filozoficznego</i> ☐ »Z posiedzeń naukowych« s. 88: informacja o sprawozdaniu Twardowskiego z książki Brentana: „Ueber das phänomenale Grun.” ☐ »Z posiedzeń naukowych« s. 89: zebranie organizacyjne Polskiego Towarzystwa Psychologicznego ☐ »Wiadomości bieżące« s.125-127: czwarte Sprawozdanie Polskiego Towarzystwa filozoficznego we Lwowie. (także informacje o odczytach K. Twardowskiego), s. 129 spis członków; s. 319-322 Sprawozdanie Kółka filozoficznego Czytelni akademickiej we Lwowie.										
1908, vol.11, z. 3		1 s.214			1 s.254			6 s. 245-253		1 stopka redakcyjna
☒ »Autoreferaty« s. 214: Pechner G. T. Książeczka o życiu pośmiertnym. Z 6-go wydania niemieckiego przełożył B. Mączewski. Przekład przejrzał i wstępem zaopatrzył Kazimierz Twardowski. Lwów-Warszawa, 1907. (Wiedza i Życie, serja III, tom XI), str. 114. ☐ »Wiadomości bieżące« s.245-253: Pracownia psychologiczna w uniwersytecie lwowskim (prof. Twardowskiego), filozofia w powszechnych wykładach uniwersyteckich, wykłady filozoficzne w uniwersytecie lwowskim										
1908, vol.11, z. 4			2 s.342-343					1 s.371		1 stopka redakcyjna
☐ »Z posiedzeń naukowych« s. 342-3: informacja o sprawozdaniu Twardowskiego z artykułu Stumpfa: „Richtungen und Gegensätze in der heutigen Psychologie” (Internationale Wochenschrift z 19 października 1907). ☐ »Wiadomości bieżące« s.371: pierwsze Sprawozdanie Polskiego Towarzystwa Psychologicznego (Twardowski w spisie członków)										
1909, vol. 12, z. 1										2 stopka redakcyjna; konkurs
☐ s. nlb. za okładką: ogłoszenie składu sędziów konkursu <i>Przeglądu Filozoficznego</i> (w składzie prof. Twardowski)										
1909, vol. 12, z. 2 (ze zbiorów BG UEK)			1 s.211-212					7 s.225-7; s.231-2		1 stopka redakcyjna
☒ s. 211-212: autoreferat prelegenta (K. Twardowskiego): W sprawie klasyfikacji poglądów na wzajemny stosunek duszy i ciała. ☐ »Z posiedzeń naukowych« s.212: odczyt prof. Twardowskiego w ramach posiedzeń naukowych PTF. ☐ »Wiadomości bieżące« s.225-6 piąte Sprawozdanie Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie (s. 225 K. Twardowski jako przewodniczący Tow.); s.226 informacje o odczytach K. Twardowskiego), s. 227: wydawnictwa Towarzystwa (m. in. przekład Humea z udziałem K. Twardowskiego); s.230 K. Twardowski w spisie członków Tow.; s. 231 K. Twardowski w składzie Walnego Zgromadzenia PTF, informacja o odczycie K. Twardowskiego na zakończenie obrad Walnego Zgr.; s.232 Sprawozdanie Kółka filozoficznego Czytelni akademickiej we Lwowie i udziale w nim K. Twardowskiego.										
1909, vol. 12, z. 3 (ze zbiorów BG UEK)								3 s.442; s.444-5		1 stopka redakcyjna
☐ »Wiadomości bieżące« s.442: Odczyt prof. Twardowskiego „O metodzie psychologii” (Program I Zjazdu Neurologów, Psychiatrów i Psychologów Polskich); s. 444 wykłady prof. Tward. Na Uniw. Lwowskim; s.445 informacja o przyznaniu nagrody PTF za najlepszy odczyt w Kółku filozoficznym Czytelni akademickiej we Lwowie (nagroda uchwalona na wniosek prof. Twardowskiego).										

ZARZĄDZANIE INFORMACJĄ W NAUCE

1909, vol. 12, z. 4			6 s. 560-1; s. 565; s. 573-5							1 stopka redakcyjna
☐ »Z posiedzeń naukowych« s. 560-1; 565 (3x) informacja o odczytach prof. Twardowskiego); s. 573-5 (1x) drugie sprawozdanie Polskiego Tow. Psychologicznego (na liście członków); s. 574-5 (2x) Pierwszy Zjazd Neurologów, Psychiatrów i Psychologów lwowskich.										
1910, vol. 13, z. 1-2		1 s. 250-1	1 s. 253		1 s.261				2 s.4; s.95	1 stopka redakcyjna
☒ »Autoreferaty« s. 250-251: O filozofii średniowiecznej wykładów sześć. Str. 138 z mapką. Nakład H. Altenberga, Lwów – Warszawa, E. Wende i Sp., 1910. ☐ cytowania: s. 4 przez J. Kodisową („Idee und Perception”); s.95 przez F. Sękowskiego („Wyobrażenia i pojęcia”) ☐ »Z posiedzeń naukowych« s. 253 informacja o posiedzeniu Pols. Tow. Filozoficznego i dyskusji z udziałem prof. Twardowskiego) ☐ »Książki nadesłane do Redakcji« s.261 Prof. dr. K Twardowski. O filozofii średniowiecznej wykładów sześć. Lwów, 1910. Nakład H. Altenberga.										
1910, vol. 13, z. 3			1 s.371		1 s. 384			3 s.374-5 s. 379	1 s.340	1 stopka redakcyjna
☐ cytowanie: s.340 przez B. Biegeleisena („Wyobrażenia i pojęcia”) ☐ »Z posiedzeń naukowych« s. 371 informacja o posiedzeniu Pols. Tow. Filozoficznego ☐ »Wiadomości bieżące« s.374-5: szóste sprawozdanie Pols. Tow. Filozoficznego, wykaz posiedzeń z odczytami, spis członków, sprawozdanie z walnego zgromadzenia PTF gdzie prof. organizuje protest przeciwko zmniejszeniu liczby godzin logiki w gimnazjach ☐ »Książki nadesłane do Redakcji« s.384 Prof. dr. K. Twardowski. O metodzie psychologii. Przyczynek do metodologii porównawczej badań naukowych. Odczyt wygłoszony na pierwszym ogólnym zebraniu I Zjazdu neurologów, psychiatrów i psychologów polskich. Warszawa, 1910. Skład główny w księgarni E. Wende i S-ka.										
1910, vol. 13, z. 4								1 s.531	2 s. 446-7	1 stopka redakcyjna
☐ s. 446-447 odwołanie się w pracy B. Biegeleisena ☐ »Wiadomości bieżące« s.531: trzecie sprawozdanie Polskiego Tow. Psychologicznego (Twardowski na liście członków)										

INFORMACJA EUROPEJSKA

Diana PIETRUCH-REIZES

Uniwersytet Jagielloński, KRAKÓW

Działalność Unii Europejskiej w zakresie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturalnego oraz jego ochrony (w świetle wybranych dokumentów)

The Activity of the European Union in the scope of digitalization and making available the cultural output in the Internet and its protection (in the light of the selected documents)

Dorobek kulturowy Europy odzwierciedla europejską historię i różnorodność kulturalną, które realizowały się w różnych systemach komunikacyjnych. Jak pisze Maryla Hopfinger „sposoby komunikowania się ludzi w społecznej przestrzeni, posługiwanie się pewnymi technikami komunikacyjnymi współkształtuje „rzecową infrastrukturę” kultury, wyznacza jej typ. Wiek XX zaczynał się pod urokiem i presją werbalnego typu kultury, rozwijał się pod wpływem audiowizualności, a dobiega końca pod wpływem kultury elektronicznej i multimedialnej” [12, s. 7]. Przemiana kultury werbalnej w audiowizualny typ kultury przesyczonej środkami przekazu multimedialnego otwiera uczestnictwo w tej kulturze wszystkich, bez względu na poziom ich kompetencji komunikacyjno-kulturalnych, poziom znajomości techniki informacyjno-komunikacyjnej. Chcąc przełamać bariery dostępu (uczestniczenia) dla wszystkich (zbyt mała liczba osób ma odpowiednią „kulturę cyfrową” i dostęp do sieci) należy podjąć pilne działania edukacyjne, uświada-

miające znaczenie potencjału społeczeństwa informacyjnego dla procesu integrowania i spójności. Znalazło to odzwierciedlenie m.in. w trzecim raporcie Information Society Forum (ISF) zatytułowanym *Europejska droga do społeczeństwa informacyjnego*, który ogłoszono w 2000 r. [6]. Obok problemów praw obywatelskich, edukacji i pracy dla wszystkich, środowiskowego i ekonomicznego wymiaru trwałego rozwoju, roli sektora publicznego w społeczeństwie informacyjnym, w rozdziale czwartym *Siła w różnorodności kulturowej. Kulturowy wymiar trwałego rozwoju* podkreślono, że „polityka trwałego rozwoju kulturowego opiera się na założeniu, że pluralizm kultur jest mocnym punktem europejskiego przemysłu i europejskiej kreatywności, a niekoniecznie wada globalnych rynków. [...] Celem polityki trwałości kulturowej jest zachowanie i rozwój naszego dziedzictwa. Ono zaś obejmuje wszystkie elementy: naturalne i kulturowe, materialne i niematerialne, zarówno odziedziczone, jak i nowo powstałe” [6, s. 45]. Przed wejściem w życie Traktatu

z Maastricht w listopadzie 1993 r. Unia Europejska była pozbawiona formalnych kompetencji w odniesieniu do spraw kultury. Wprawdzie Parlament Europejski w rezolucji przyjętej w 1963 r. zajmował się zagadnieniami współpracy w zakresie kultury między państwami Wspólnoty Europejskiej, jednakże nie podejmowano kwestii wspólnej polityki kulturalnej [13]. Od lat 70. w regularnie przyjmowanych rezolucjach Parlament Europejski podejmował sprawy kultury, które miały stanowić przedmiot zainteresowań Wspólnoty, np. pierwszy Komunikat Komisji do Rady Europejskiej na ten temat opublikowano w 1977 r. [1]. W czerwcu 1983 r. na szczycie Rady Europejskiej w Stuttgarcie podpisano Uroczystą Deklarację o Unii Europejskiej, w której znalazł się rozdział o współpracy kulturalnej (3.3. *La coopération culturelle*) [2]. Zwrócono w nim m.in. uwagę na lepszą informację o historii i kulturze europejskiej w celu popierania świadomości europejskiej¹.

W Komisji Europejskiej kompetencje związane z kulturą powierzono Dyrekcji Generalnej ds. Edukacji i Kultury (wcześniejsza nazwa Dyrekcja Generalna ds. Informacji, Komunikacji i Kultury). W Parlamencie Europejskim Komisja Kultura i Edukacja (CULT) zajmuje się zagadnieniami kulturalnymi Unii Europejskiej, a zwłaszcza pogłębianiem wiedzy oraz upowszechnianiem kultury, ochroną i promowaniem różnorodności kulturowej i językowej oraz zachowaniem i ochroną dziedzictwa kulturalnego, wymianą kulturalną i twórczością artystyczną.

Artykuł 151 Traktatu z Maastricht wyraża znaczenie kultury w polityce Unii Europejskiej: „1. Unia przyczynia się do rozkwitu kultur Państw Członkowskich, w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego.” Działania Unii polegają na zachęcaniu do współpracy państw członkowskich, jeśli sytuacja tego wymaga, wspieranie i uzupełnianie ich działań w następujących dziedzinach:

- pogłębiania wiedzy oraz upowszechniania kultury i historii narodów europejskich,
- zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim,
- niehandlowej wymiany kulturalnej,

¹ „une amélioration de la connaissance des autres États membres de la Communauté et une meilleure information sur l'histoire et la culture européennes en vue de promouvoir une conscience européenne”. [2]

— twórczości artystycznej i literackiej, włącznie z sektorem audiowizualnym (art. 151.2). W Traktacie podkreślono wagę współpracy Unii i państw członkowskich z państwami trzecimi oraz z kompetentnymi organizacjami międzynarodowymi w dziedzinie kultury, zwłaszcza z Radą Europy (art. 151.3). W kontekście rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych i trwałego społeczeństwa informacyjnego trzeba „znaleźć równowagę między kulturowym dynamizmem i niezwykłymi możliwościami wzajemnego dynamicznego przenikania się kultur, jakie daje globalizacja i technologie komunikacyjne, a trwałym wzrostem różnych tradycji kulturowych i językowych.” [6, s. 57] Znajduje to odzwierciedlenie w różnych dokumentach Unii Europejskiej. Na uwagę zasługuje *Decyzja Rady w sprawie przyjęcia Konwencji UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form ekspresji kulturalnej* z 2005 r. [14]. Zawarto w niej m.in. definicje „różnorodności kulturowej”, „przekazu kulturowego”, „form ekspresji kulturowej”, „działań, dóbr i usług związanych z kulturą”, „przemysłu kulturowego”. W art. 12 – *Promowanie współpracy międzynarodowej* wyróżniono promowanie stosowania nowych technologii i wspierania związków partnerskich w celu wzmocnienia przepływu informacji oraz zrozumienia kulturowego, a także wspierania różnorodności form ekspresji kulturowej (pkt d). Przyjęta w Paryżu 20 października 2005 r. Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form ekspresji kulturalnej wypełnia lukę prawną w zarządzaniu na poziomie światowym, wprowadzając szereg praw i obowiązków w celu ochrony i promowania różnorodności kulturowej. Porównuje się ją – pod względem roli i poziomu normatywnego – do takich instrumentów, jak np. konwencje Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO) o własności intelektualnej. Dlatego też, Unia Europejska przywiązywała dużą wagę do przyjęcia tej Konwencji. W tym celu Rada upoważniła Komisję do reprezentowania Wspólnoty w negocjacjach dotyczących konwencji w sprawie ochrony i promowania różnorodności form ekspresji kulturalnej. W konsultacjach i negocjacjach uczestniczyły również Państwa Członkowskie. W preambule *Decyzji Rady z dnia 18 maja 2006 r. w sprawie zawarcia Konwencji w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego* [4] podkreślono, że Konwencja „jest istotnym i skutecznym filarem promowania różnorodności kulturowej i wymiany kulturowej, do których Komisja Europejska i Państwa Członkowskie przy-

wiązują największą wagę. Jej wkład obejmuje wzajemny szacunek oraz zrozumienie między poszczególnymi kulturami, na poziomie globalnym”.

W 2006 r. na mocy Decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady ustanowiono program Kultura (2007–2013), zwracając szczególną uwagę na popieranie współpracy i wymiany kulturalnej w kontekście poszanowania i wspierania różnorodności kultur i języków w Europie, jak również podnoszenie poziomu wiedzy obywateli Europy o jej kulturach, nie zapominając o świadomości wspólnego europejskiego dziedzictwa kulturowego. Program odwołuje się do aktywnej polityki kulturalnej ukierunkowanej na zachowanie różnorodności kulturowej Europy i promowanie wspólnych elementów jej kultur i dziedzictwa kulturowego. To ma sprzyjać pogłębianiu integracji europejskiej i kształtowaniu społeczeństwa szanującego wolność, sprawiedliwość, demokrację, godność i integralność osoby ludzkiej, tolerancję i solidarność. Nowy Program Kultura² utworzony przez UE przewiduje inwestycję 400 mln euro w latach 2007–2013 w celu utworzenia wspólnej europejskiej przestrzeni kulturowej. Program podzielony został na trzy części: wspieranie działań w zakresie kultury (część pierwsza), wspieranie podmiotów działających w dziedzinie kultury (część druga) oraz wspieranie badań oraz gromadzenia i rozpowszechniania informacji oraz działań maksymalizujących oddziaływanie projektów w dziedzinie współpracy kulturalnej (część trzecia).

Rada Unii Europejskiej, formułując konkluzje w odniesieniu do działań Komisji Europejskiej dotyczących digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych, podkreśliła kluczowe znaczenie dorobku kulturowego dla społeczeństwa i gospodarki, uważając, że w społeczeństwie, w środowisku naukowym, występuje rzeczywiste zapotrzebowanie na treści cyfrowe. Przykładem jest dokument z 2006 r., w którym proces digitalizacji i udostępnienia naszego dziedzictwa kulturowego w Internecie jest postrzegany jako instrument pobudzający twórcze wysiłki i wspierający działania w innych obszarach (proces uczenia się) [9]. Dzięki temu następuje „wzmacnianie konkurencyjności i wzrostu w całej Europie zgodnie ze strategią lizbońską” [9]. Procesy digitalizacji i ochrony zasobów cyfrowych archiwów, bibliotek i muzeów różnią się w poszczególnych państwach członkowskich stopniem zaawansowania tych działań, wyznaczonymi prioryte-

tami. Należy uwzględnić te różnice koordynując prace na poziomie Wspólnoty.

Przygotowane w 2006 r. przez Komisję *Zalecenie [...] w sprawie digitalizacji i udostępnienia w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych* [15] stanowi realizację inicjatywy „i2010: biblioteki cyfrowe”. Dokument rysuje obraz europejskiej biblioteki cyfrowej jako wielojęzycznego, wspólnego punktu dostępu do rozproszonego dziedzictwa kulturowego w formie cyfrowej. Biblioteka ta obejmie dorobek kulturowy w postaci tekstów, materiałów audiowizualnych, obiektów muzealnych czy zapisów archiwalnych. W 2007 r. ustanowiono grupę ekspertów pod nazwą „Grupa Wyznaczonych przez Państwa Członkowskie Ekspertów w Dziedzinie Digitalizacji i Ochrony Zasobów Cyfrowych”, w skład której wchodzi maksymalnie po dwóch przedstawicieli wyznaczonych przez każde państwo członkowskie, posiadających kompetencje w wymienionej dziedzinie [3]. Grupa ta ma za zadanie monitorować postępy i oceniać skutki wdrażania zalecenia Komisji z dnia 24 sierpnia 2006 r. w sprawie digitalizacji i udostępnienia w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych i konkluzji Rady z dnia 13 listopada 2006 r. w sprawie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych. Do jej zadań należy także zorganizowanie forum współpracy pomiędzy organami państw członkowskich i Komisją oraz utworzenie platformy wymiany informacji i sprawdzonych rozwiązań dotyczących polityki i stosowanych strategii w dziedzinie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz ochrony zasobów cyfrowych.

Działania podjęte na poziomie europejskim przez przez Konferencję dyrektorów europejskich bibliotek narodowych (CENL) miały zasadnicze znaczenie – co podkreślono w *Konkluzjach Rady* – w procesie organizacji i tworzenia Biblioteki Europejskiej (TEL) w celu udostępniania zbiorowych zasobów bibliotek narodowych w całej Europie, jak również dla kontynuacji tych prac w kontekście idei utworzenia Europejskiej Biblioteki Cyfrowej. Ważne jest, aby były one realizowane z pełnym respektowaniem prawa wspólnotowego i międzynarodowego w dziedzinie własności intelektualnej.

Wspomniane wcześniej *Zalecenie Komisji* z 2006 r. zachęca państwa Unii Europejskiej do podjęcia zagadnień dotyczących digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz ochrony

² http://ec.europa.eu/culture/eac/index_en.html

zasobów cyfrowych, podkreślając, aby w ramach pierwszego etapu działań, postępując według wstępnego harmonogramu zawartego w załączniku do *Zalecenia* i mając na uwadze różne etapy zaawansowania poszczególnych państw członkowskich:

- „ulepszyły strategie i precyzyjniej określiły cele krajowe w zakresie digitalizacji i ochrony zasobów cyfrowych;
- współpracowały przy tworzeniu europejskiej biblioteki cyfrowej — wielojęzycznego, wspólnego punktu dostępu do rozproszonego europejskiego dziedzictwa kulturowego;
- poprawiły warunki ramowe digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz ochrony zasobów cyfrowych;
- wzmocniły koordynację prac związanych z digitalizacją w poszczególnych państwach członkowskich i między nimi;
- współpracowały przy przeprowadzeniu skutecznego przeglądu postępów na szczeblu europejskim.” [15]

W kontekście prac nad europejską biblioteką cyfrową Komisja Europejska ma zachęcać poszczególne państwa członkowskie do działań, współpracować w kierunku lepszej koordynacji polityki w zakresie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz w zakresie ochrony zasobów cyfrowych, czemu ma służyć utworzenie grupy przedstawicieli państw członkowskich. Działania priorytetowe wraz z harmonogramem – wymienione w Załączniku do *Zalecenia Komisji* – dotyczyły:

- 1) przygotowania coraz lepszych strategii i wyraźniejszego określenia celów na poziomie krajowym w zakresie digitalizacji i ochrony zasobów cyfrowych, co można osiągnąć w procesie opracowania i aktualizacji planów oraz strategii krajowych w zakresie digitalizacji dorobku kulturowego (2007 r.), przygotowania krajowych strategii długoterminowej ochrony i przechowywania (połowa 2008 r.), określenia wieloletnich celów ilościowych i jakościowych w odniesieniu do przechowywania, digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz długoterminowej jego ochrony, z uwzględnieniem planowania finansowego (2007 r.);
- 2) wzmocnienia koordynacji działań w poszczególnych państwach członkowskich, przede wszystkim przez wypracowanie krajowych mechanizmów koordynacji działań w zakresie digitalizacji dorobku kulturowego, także na poziomie regional-

nym i lokalnym (2007 r.), wymianę informacji z innym państwami członkowskimi w celu stworzenia synergii działań czyli aby uniknąć ich rozdrobnienia i powielania (2007-2008) oraz opracowania wspólnych kryteriów wyboru dorobku kulturowego przeznaczonego do digitalizacji (2007);

- 3) współpracy przy tworzeniu europejskiej biblioteki cyfrowej przez przygotowanie programów i wykorzystanie instrumentów zachęcających poszczególne instytucje kultury do przekazywania do europejskiej biblioteki cyfrowej dorobku poddanego digitalizacji dawniej lub w niedalekiej przeszłości (2007), jak również zachęcających prywatnych właścicieli dorobku, aby umożliwili wyszukiwanie swoich objętych prawami autorskimi treści i ułatwili dostęp do nich w środowisku wielojęzycznego, wspólnego punktu dostępu (2008-2009), np. w formie umów lub umów zbiorowych między właścicielami praw autorskich a instytucjami kulturalnymi typu archiwa, biblioteki i muzea, regulujących warunki udostępniania przez wymienione instytucje w Internecie materiałów objętych prawami autorskimi (2009);
- 4) współpracy przy ocenie postępów digitalizacji na szczeblu europejskim, w poszczególnych państwach członkowskich, osiągniętych rezultatach i zgromadzonych doświadczeniach (wiosna 2008), w tym przekazania informacji na ten temat do Komisji;
- 5) poprawy warunków ramowych digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz ochrony zasobów cyfrowych przez działania w kierunku wyeliminowania przeszkód prawnych (barrier w ustawodawstwie krajowym) wpływających na digitalizację dorobku kulturowego i jego udostępnianie w Internecie, w tym dla celów naukowych i badawczych (2008), wypracowanie strategii, które ułatwią digitalizację i udostępnienie w Internecie dzieł osieroconych oraz dzieł, których nakład został wyczerpany, z zachowaniem zasady pełnego poszanowania własności intelektualnej (2008).

W 2008 r. Komisja Europejska przygotowała kolejny dokument prezentujący osiągnięcia w zakresie tworzenia europejskiej biblioteki cyfrowej, także prace podjęte przez państwa członkowskie Unii Europejskiej w kierunku udostępnienia dorobku kulturowego w Internecie z uwzględnieniem aspektu organizacyjnego, finansowego, technicznego i prawnego. Dokument ten w formie *Komunikatu Komisji do Rady, Par-*

lamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów pt. *Dostęp do dziedzictwa kulturowego Europy poprzez kliknięcie myszką. Postępy w zakresie digitalizacji i udostępnienia w internecie dorobku kulturowego oraz ochrony zasobów cyfrowych w UE* [8] wzywa „państwa członkowskie i zainteresowane strony do zintensyfikowania wysiłków w celu ułatwienia dostępu do naszego wspólnego dziedzictwa”, potwierdza także „zaangażowanie Komisji we wspieranie realizacji tego celu poprzez działania w ramach polityki i programy finansowe.” Znajdujemy opis działań nad europejską cyfrową bibliotekę, archiwum i muzeum, którą nazwano *Europeana*. W Komunikacie czytamy: „Użytkownicy mogą korzystać z Europeany w celu przeglądania i łączenia zdigitalizowanego dorobku pochodzącego z muzeów, archiwów, bibliotek i archiwów audiowizualnych z całej Europy, bez konieczności posiadania informacji o tych miejscach i bez konieczności przemieszczania się do nich. Mają bezpośredni dostęp do zdigitalizowanych książek, prasy, archiwalnych nagrań, fotografii i materiałów audiowizualnych, mogą również przeglądać lub wykorzystywać je dla rozrywki, nauki lub pracy zawodowej.”

Uruchomienie pierwszej wersji *Europeany* przewidziano w listopadzie 2008 r. Wielojęzyczny interfejs umożliwi bezpośredni dostęp do co najmniej 2 milionów pozycji pochodzących z instytucji kultury całej Europy.³ Założono, że w początkowej fazie *Europeana* będzie udostępniać głównie materiały ze zbiorów publicznie dostępnych. Dopiero uregulowanie kwestii związanych z posiadaczami praw autorskich w drodze umów lub poprzez linki odsyłające z portalu *Europeana* do stron internetowych właścicieli praw autorskich pozwoli na włączenie materiałów chronionych prawem autorskim („aby uniknąć całkowitego braku materiałów z XX wieku, czyli sytuacji, w której poprzez portal można byłoby uzyskać dostęp do licznych materiałów sprzed 1900 r., ale tylko do kilku pozycji z nowszych okresów.”).

W 2009 r. komunikatem *Europeana – kolejne kroki* Komisja Europejska rozpoczęła dyskusję nad kolejnymi działaniami w kierunku zapewnienia trwałej obecności kultury europejskiej w otoczeniu cyfrowym, uwzględniając dotychczasowe aktywne zaangażowanie państw członkowskich i Komisji, oraz innych organów i instytucji w tworzenie biblioteki *Europeana*

(prezentacja w 2010 roku wersji *Europeana* 1.0), także politykę cyfryzacji, dostępność internetową i ochronę zasobów cyfrowych [7]. Utworzono europejską grupę analityczną do spraw cyfryzacji, której powierzono problemy dotyczące partnerstw publiczno-prywatnych, Komisja „zwraca się do grupy, by w stosownych przypadkach prowadziła szerokie konsultacje, czyniła jak najlepszy użytek z wkładu wnoszonego przez państwa członkowskie i stosowne zainteresowane strony, a także regularnie przedstawiała informacje o swojej działalności...” [7].

Dalszy rozwój biblioteki *Europeana* powinien uwzględniać wspólny wysiłek europejskich instytucji kultury, doskonalenie portalu poprzez spójniejszy i atrakcyjniejszy sposób prezentacji treści cyfrowych, wielojęzyczność strony, jak również doskonalenie wyszukiwarek [10; 16]. W komunikacie Komisji podkreślono konieczność skonsolidowania biblioteki, „należy w modelu jej trwałego finansowania i trwałego nią zarządzania uwzględnić założenie, że ma ona oferować jak najszerszy ponadgraniczny dostęp do zbiorów kultury, mieć europejski zakres i charakter, a istotna rola ma przypadać instytucjom kultury...” [7]. Dalsze tworzenie biblioteki *Europeana* wymaga pełnego poszanowania praw własności intelektualnej, aby „zwiększyć liczbę obiektów bibliotecznych, muzealnych, archiwalnych i audiowizualnych – zarówno pochodzących z domeny publicznej, jak i objętych prawem autorskim – dostępnych za pośrednictwem portalu...” [7]. W tym kontekście najważniejszą rolę odgrywają użytkownicy, dlatego ważna jest kontynuacja badań ich potrzeb, co może posłużyć opracowaniu konkretnych aplikacji i mechanizmów, wpływających korzystnie na interaktywność, aby użytkownik mógł aktywnie uczestniczyć w tworzeniu portalu.

Analiza sprawozdań dotyczących postępów w zakresie digitalizacji przedstawionych przez państwa członkowskie Unii Europejskiej w lutym i marcu 2008 r. dowodzi, że od 2005 r. większość państw przeprowadza przeglądy postępów digitalizacji według różnych schematów, np. kilka krajów utworzyło rejestry zdigitalizowanych kolekcji, niektóre państwa członkowskie powołują się na projekt MICHAEL, zawierający opisy kolekcji zdigitalizowanych i linki do nich w całej Europie. Niestety, przeglądy nie są wystarczającym instrumentem określania priorytetów w ramach polityki digitalizacji. Okazuje się, że znaczna część zdigitalizowanych treści nie jest jeszcze dostępna w Internecie.

Z analizy sprawozdań wynika także, że większość państw członkowskich opracowała strategię i plany

³ W lutym 2008 r. udostępniono wersję demonstracyjną portalu w celu uzyskania komentarzy, zob. <http://www.europeana.eu/>.

digitalizacji, najczęściej stanowiące część szerszych strategii rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Nie odzwierciedlają one jednak jasnych celów ilościowych dotyczących digitalizacji, wyrażonych w cytowanym wcześniej zaleceniu i w konkluzjach Rady. W ostatnich kilku latach niektóre państwa Unii Europejskiej wygosparowały znaczne środki na digitalizację, np. „w latach 2002-2007 Grecja udzieliła wsparcia finansowego projektom w zakresie digitalizacji muzeów, bibliotek i archiwów w łącznej wysokości 100 mln EUR. W greckiej strategii digitalizacji na lata 2008-2013 na digitalizację przeznaczono podobną kwotę. Niderlandy w latach 2007-2014 przeznaczyły 90 mln EUR na digitalizację samych tylko archiwów audiowizualnych.” [8] Interesującym sposobem rozwiązania problemów finansowych związanych z digitalizacją jest instytucja partnerstwa publiczno-prywatnego na rzecz digitalizacji⁴.

Zwiększenie tempa i możliwości w zakresie digitalizacji staje się możliwe, dzięki tworzeniu ośrodków digitalizacji o różnej wielkości i o różnym charakterze, które są powiązane z uniwersytetami (Niemcy), bibliotekami narodowymi (Finlandia, Francja i Niderlandy), archiwami (Szwecja, Grecja), archiwami audiowizualnymi (Francja), ministerstwami (Włochy) lub przedsiębiorstwami (Węgry).

W sprawozdaniach z postępów digitalizacji zwrócono uwagę na znaczenie współpracy i wymiany doświadczeń między instytucjami przechowującymi egzemplarze obowiązkowe. Zauważono, że prawie połowa państw członkowskich opracowała przepisy, które pozwalają na aktywne gromadzenie materiałów internetowych przez wybrane instytucje kulturalne, najczęściej jest to biblioteka narodowa.

Internet rewolucjonizuje udostępnianie europejskiego dorobku kulturowego. Zwielokrotnił możliwości przekazu kultury, przede wszystkim dzięki inicjaty-

wom bibliotek cyfrowych. Przykładem jest *Europeana*, europejska biblioteka cyfrowa, która jest odzwierciedleniem różnorodności kulturowej, wspólnym punktem dostępu do rozproszonego europejskiego dziedzictwa kulturowego.

Literatura cytowana

- [1] *Activité communautaire dans le secteur culturel, Communiqué du 22 novembre 1977.* „Bulletin des Communautés Européennes”, Supplément 6/77.
- [2] *Déclaration solennelle sur l'Union européenne (Stuttgart, 19 juin 1983).* „Bulletin des Communautés européennes” Juin 1983, n° 6, p.26-31.
- [3] *Decyzja Komisji z dnia 22 marca 2007 r. ustanawiająca grupę wyznaczonych przez państwa członkowskie ekspertów w dziedzinie digitalizacji i ochrony zasobów cyfrowych,* Dz.Urz. L 119, 09/05/2007 P. 0045 – 0047.
- [4] *Decyzji Rady z dnia 18 maja 2006 r. w sprawie zawarcia Konwencji w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego,* Dz.U. UE L 201, 25/07/2006 P. 0015 – 0030.
- [5] *Europeana – kolejne kroki* Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 5 maja 2010 r. w sprawie Europeany – kolejnych kroków (2009/2158 (INI)) Dziennik Urzędowy C 081 E, 15/03/2011 P. 0016 – 0025.
- [6] *III Raport Information Society Forum: Europejska droga do społeczeństwa informacyjnego, w: e-EUROPA Społeczeństwo informacyjne dla wszystkich.* „Monitor Integracji Europejskiej” 2000 nr 35/ wydanie specjalne/ część II s.23-60.
- [7] *Komunikat Komisji do Parlamentu europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Europeana – kolejne kroki {SEC(2009) 1124} /* COM/2009/0440 końcowy */.*
- [8] *Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Dostęp do dziedzictwa kulturowego Europy poprzez kliknięcie myszką. Postępy w zakresie digitalizacji i udostępnienia w internecie dorobku kulturowego oraz ochrony zasobów cyfrowych w UE [SEC(2008)2372] /* COM/2008/0513 końcowy */.*
- [9] *Konkluzje Rady w sprawie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych,* Dz.Urz. C 297, 07/12/2006 P. 0001 – 0005.
- [10] *Konkluzje Rady w sprawie udziału kultury w realizacji strategii „Europa 2020”* Dz.U. C 175 z 15.6.2011, str. 1–4.
- [11] *Konkluzje Rady z dnia 10 maja 2010 r. pt. „Europeana: kolejne kroki”* Dz.U. C 137 z 27.5.2010, str. 19–21
- [12] *Od fotografii do rzeczywistości wirtualnej,* pod red. M. Hopfinger, Warszawa 1997.

⁴ Zob. Załącznik 1 Partnerstwa publiczno-prywatne na rzecz digitalizacji; Załącznik 2 Orientacyjne cele dla poszczególnych państw członkowskich dotyczące minimalnych wkładów w zasoby Europeany. [16] „Orientacyjne cele dla państw członkowskich obliczono na podstawie a) liczby ludności; oraz b) PKB, zgodnie z celem ogólnym polegającym na udostępnieniu w ramach Europeany 30 mln zdigitalizowanych obiektów do 2015 r. W przypadku państw członkowskich, które osiągnęły już orientacyjny cel lub są bliskie jego osiągnięcia, obliczenie oparte jest na liczbie obiektów, jaką przekazują one obecnie do Europeany, powiększonej o 30 %. Wszystkie państwa członkowskie powinny również zwrócić uwagę na aspekty jakościowe, uwzględniając konieczność udostępnienia za pośrednictwem Europeany arcydzieł należących do domeny publicznej do końca 2015 r.” [16].

- [13] *Résolution relative a la coopération culturelle entre les Etats membres de la Communauté européenne*, „Journal Officiel” 12.07.1963, s.1906-7.
- [14] *Wniosek dotyczący decyzji Rady w sprawie przyjęcia Konwencji UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form ekspresji kulturalnej KOM(2005) 678 wersja ostateczna 2005/0268 (CNS)*.
- [15] *Zalecenie Komisji z dnia 24 sierpnia 2006 r. w sprawie digitalizacji i udostępnienia w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych*, Dz.Urz. L 236, 31/08/2006 P. 0028 – 0030.
- [16] *Zalecenie Komisji z dnia 27 października 2011 r. w sprawie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych*. Dziennik Urzędowy L 283, 29/10/2011 P. 0039 – 0045.

Dr hab. Diana PIETRUCH-REIZES – Instytut Informatyki i Bibliotekoznawstwa. Uniwersytet Jagielloński. Adres: 30-348 Kraków, ul. Prof. Stanisława Łojasiewicza 4; tel. (12) 664-58-21, e-mail: diana.pietruch-reizes@uj.edu.pl

Polskie Towarzystwo Informatyki Naukowej

http://www.ptin.org.pl/

POLSKIE TOWARZYSTWO INFORMACJI NAUKOWEJ

IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa ZARZĄDZANIE INFORMACJĄ W NAUCE Katowice, 28 – 29 listopada 2012

PTIN

- Działalność
- Władze PTIN
- Konferencje
- PTINT
- Publikacje
- Strona główna

IBiN

PTIN

**UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI
KRAKÓW**

- [ZAPROSZENIE](#)
- [ORGANIZATORZY](#)
- [MIEJSCE KONFERENCJI](#)
- [TERMINY](#)
- [FORMULARZ ZGŁOSZENIOWY](#)
- [OPLATA KONFERENCYJNA](#)
- [RAMOWY PROGRAM KONFERENCJI](#)

Koniec strony

Zarządzanie informacją w nauce

***Zarządzanie informacją w nauce.* Pod redakcją Diany Pietruch-Reizes i Wiesława Babika przy współpracy Renaty Frączek. Polskie Towarzystwo Informatyki, Katowice 2010, 258 s: ISBN: 978-83-904561-9-5**

W 2010 roku ukazała się kolejna publikacja z serii Prace PTIN nr 9 *Zarządzanie informacją w nauce*. Jest to publikacja, która powstała na podstawie wybranych wystąpień prezentowanych na II Ogólnopolskiej Konferencji *Zarządzanie informacją w nauce* (Katowice, 19-20 XI 2008).

Podjęte tematy są kontynuacją zagadnień podjętych w czasie obrad I konferencji *Zarządzanie informacją w nauce*. Podjęta wówczas idea wspólnej Europejskiej Przestrzeni Badawczej stanowiła kontekst również i konferencji, z której pochodzą materiały opublikowane w prezentowanej książce. Teksty autorstwa pracowników naukowych instytucji akademickich informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, a także specjalistów bibliotekarzy i zarządzania informacją oddają współczesne problemy funkcjonowania informacji w nauce w kontekście budowy Europejskiej Przestrzeni Badawczej (EPB). W tematykę EPB, jako „trójkąta wiedzy”, który obejmuje badania, edukację i innowacje wprowadziła we Wstępie Redaktor publikacji, Diana Pietruch-Reizes.

Treść książki ujęta została w czterech rozdziałach: 1. Zarządzanie wiedzą – problemy teoretyczne; 2. Zarządzanie wiedzą w systemie komunikacji naukowej; 3. Zarządzanie informacją, nowoczesne źródła i zbiory; 4. Od zarządzania informacją do zarządzania wiedzą.

W rozdziale 1: Zarządzanie informacją, problemy teoretyczne zamieszczono trzy artykuły. Autorka pierwszego tekstu Katarzyna Materska omówiła rozwój koncepcji zarządzania informacją na przestrzeni 100 lat, a w szczególności pokazała rozszerzanie się zakre-

su pojęcia *zarządzanie informacją* w kontekście technologicznym, organizacyjnym oraz indywidualnym.

Autor drugiego artykułu, Wiesław Babik, przybliżył zagadnienie informacyjnej wartości dodanej, rozumianej jako różnica między wartością informacji na wejściu i na wyjściu systemu w świetle zarządzania informacją. W tym kontekście zarządzanie informacją jawi się jako sposób takiego zarządzania procesami informacyjnymi, aby w efekcie następowała maksymalizacja informacyjnej wartości dodanej na różnych etapach i różnych rodzajach działalności informacyjnej prowadząca w konsekwencji do wzrostu jakości i wartości informacji. W tekście uporządkowano sferę pojęciową oraz istniejące koncepcje informacyjnej wartości dodanej a także przedstawiono całościowe ujęcie tej problematyki w powiązaniu z teorią i metodyką działalności informacyjnej ukształtowanej w nauce o informacji naukowej (naukach o informacji) oraz zarządzaniem informacją.

Maria Próchnicka, Marta Skalska-Zlat oraz Karina Nabałczyk zaprezentowały, na podstawie przeprowadzonych badań, tendencje i kierunki rozwojowe nauki o informacji w Stanach Zjednoczonych i w Polsce. Zostały one ukazane z punktu widzenia zakresu tematycznego prowadzonych prac badawczych, charakterystyki środowisk podejmujących badania w tej dyscyplinie oraz organizacji, sposobów i zasad prowadzenia przez nie badań. Badaniom poddano zawartości czasopism z zakresu nauki o informacji: amerykański „Journal of the American Society for Information Science & Technology” (JASIST, 178 artykułów z roczników 1986; 1996 i 2006) oraz polskie „Zagadnienia Informatyki Naukowej” (ZIN, 108 artykułów opublikowanych w latach: 1984, 1985, 1986, 1994, 1995, 1996, 2004, 2005, 2006). Na podstawie wybranych wskaźników takich jak: afiliacja autorów, liczebność i skład zespołów autorskich, różnych aspektów korzystania z literatury przedmiotu oraz tematyki

artykułów stanowiących podstawę źródłową, poszukiwano odpowiedzi na pytania o to, kto zajmuje się badaniami w zakresie nauki o informacji, w jaki sposób są one organizowane oraz jaki jest zakres tematyczny tych badań. W obrębie odpowiedzi na pierwsze z pytań uwaga została skupiona na określeniu instytucji i krajów, z których wywodzą się badacze publikujący w analizowanych czasopismach. Odpowiedzi na pytanie o organizację badań w zakresie nauki o informacji poszukiwano w analizie rozmiaru indywidualnych i zespołowych projektów badawczych, strukturze zespołów badawczych ze względu na rodzaj instytucji afiliujących ich członków oraz kraje afiliacji, a także poprzez wejrzenie w sposób korzystania z literatury przedmiotu: jej rozmiaru (liczba cytowanych publikacji), form (książki i czasopisma), wieku wykorzystywanego piśmiennictwa (upływ czasu między opublikowaniem a cytowaniem). W ukazaniu zakresu tematycznego badań posłużono się podziałem zebranego materiału na kategorie tematyczne.

W rozdziale *Zarządzanie wiedzą w systemie komunikacji naukowej* zamieszczono sześć tekstów. W pierwszym z nich Autorka Małgorzata Janiak omówiła problematykę tezaurusów informacji naukowej, a w szczególności zagadnienie dokładnego opisu dyscypliny poprzez wybór odpowiedniego tezaurusu traktowanego jako narzędzie służące do reprezentacji piśmiennictwa. Rozważania zobrazowane zostały przykładem trzech tezaurusów informacji naukowej, były to: *Tezaurus informacji naukowej* Ewy Chmielewskiej-Gorczyca [1992], *PATIN: polsko-angielski tezaurus informacji naukowej* Eugeniusza Ścibora i Joanny Tomasik-Beck [2001] oraz *ASIS thesaurus of information science and librarianship* ed. Jessica L. Milstead [1994].

Autorka drugiego tekstu, Krystyna Dziewańska wskazała na konieczność opracowania i wykorzystania słowników przekładowych w celu zniwelowania zakłóceń w procesie międzynarodowej komunikacji naukowej. Z kolei Anna Seweryn wskazała na dominację języka angielskiego w komunikacji naukowej. Zwróciła również uwagę na fakt, iż powszechne posługiwanie się angielskim jako językiem międzynarodowego dyskursu naukowego pozwala pokonać barierę wielojęzyczności w nauce i w ten sposób usprawnia przepływ informacji naukowej. Podkreśliła jednocześnie, że coraz silniejsza dominacja tego języka sama w sobie również bywa niekiedy uważana za barierę językową, utrudniającą pracownikom naukowym spoza krajów anglojęzycznych udział w światowym obiegu nauki, a tym samym ograniczającą możliwości oddzia-

ływania na rozwój światowej nauki prac naukowych napisanych w językach innych niż angielski.

Autor następnego tekstu, Marek Nahotko, przedstawił problemy komunikacji naukowej w warunkach gwałtownego rozwoju nauki, charakteryzującego się między innymi szybkim wzrostem liczby publikacji. Podkreślił, że publikowanie przez komercyjne wydawnictwa w środowisku powszechnego dostępu do narzędzi komunikacji utrudnia dostęp do wyników badań naukowych, a zmiana może nastąpić przy powszechniejszym stosowaniu i akceptacji zasad Open Access. Anna Osiewalska w kolejnym artykule omówiła podstawowe techniki bibliometryczne, a także technikę eksploracyjnej analizy danych, głównie analizy skupień, do odrywania związków między obiektami analiz bibliometrycznych w indeksach cytowań. Ostatni tekst w tym rozdziale poświęcony został zagadnieniom komunikacji w bibliotece na drodze czytelnik – bibliotekarz oraz wpływ stosowania dostępnych kanałów na kształtowa zbiorów bibliotecznych.

Kolejny rozdział *Zarządzanie informacją, nowoczesne źródła i zbiory* skupia 8 tekstów. Większość z nich, dotyczy omówienia konkretnych projektów realizowanych w poszczególnych ośrodkach. I tak, Aleksandra Adamczyk, zaprezentowała Bibliografię Drobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego. Agnieszka Bajor i Hanna Langer omówiły zasady opracowywania bibliografii załącznikowych na przykładzie wybranych publikacji Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Możliwości wykorzystania bazy „Arianta” zaprezentowali Aneta Drabek i Arkadiusz Pulikowski. W kolejnym artykule, Autor Izabela Swoboda, omówiła dostęp do zasobów informacyjnych Europejskiego Biura Regionalnego Światowej Organizacji Zdrowia ze stron WWW polskich bibliotek medycznych. Wyniki badań użytkowników, pracowników naukowych Szkoły Nauk Technicznych i Społecznych PW w Płocku w zakresie preferencji źródeł informacji (tradycyjnych czy online) zaprezentowała Agnieszka Kowalczyk. Natomiast Agnieszka Młodzka-Stybel skupiła się na analizie piśmiennictwa w zakresie wykorzystania sieci Internet do pozyskiwania informacji przez przedsiębiorstwa. Barbara Szczepanowska omówiła elektroniczne źródła informacji jako narzędzia międzynarodowego upowszechniania informacji o bezpieczeństwie pracy na przykładzie bibliograficznej bazy OSH-BHP. W ostatnim tekście tego rozdziału, Maja Wojciechowska, scharakteryzowała działania public relations jako źródło informacji marketingowej o klientach bibliotek naukowych.

Ostatni rozdział książki zatytułowany został *Od zarządzania informacją do zarządzania wiedzą*. W rozdziale tym zamieszczono sześć tekstów. Autor pierwszego z nich, Jacek Tomaszczyk zaprezentował przygotowany przez siebie, długo oczekiwany w środowisku angielsko-polski słownik informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. W tekście przedstawił metodykę tworzenia słownika, sposób pozyskiwania słownictwa. Kolejny autor, Marcin Roszkowski, przedstawił zagadnienia organizacji wiedzy w taksonomiach internetowych, a Irena Gruchała omówiła schematy klasyfikacyjne w bibliotekach cyfrowych. Środowisko Second Life i nowe formy transferu wiedzy w wirtualnej

rzeczywistości to tematy główne artykułu autorstwa Moniki Krakowskiej. Wybrane problemy związane z transferem wiedzy przy wykorzystaniu platform e-learningowych omówiła Jolanta Szulc. Ostatni artykuł zamieszczony w publikacji dotyczy otwartego dostępu do wiedzy na przykładzie repozytorium ECRIS.

Publikacja stanowi cenne źródło informacji o prowadzonych badaniach w środowisku naukowym i realizowanych projektach w ośrodkach bibliotecznych i informacji naukowej.

*Dr Renata Frączek
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej,
Uniwersytet Śląski, KATOWICE*